

LLUC

maig-juny 83

n.º 709

150 pts.

**ELS JURISTES I LA INSULARITAT
ESCULTURA CONTEMPORÀNIA A LA LLOTJA**

**DOSSIER
KARL
MARX**

Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.

Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera. I ho demostrem cada dia.

ESTALVI TERCERA EDAT
Un estalvi de primera

Per poc que hi posi, en traurà molt.

LLUC

MAIG-JUNY 83
N.º 709

LLUC

Revista bimestral
Any LXIII

Direcció:
PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
Ciutat de Mallorca

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:
Apartat de Correus n.º 619
Telèfon 22 32 99
Palma

Director:
Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat:
Ramon Ballester i Vives

Caps de Redacció:
Josep M. Llompart
Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:
Antoni Quintana

Consell de Redacció:
Gabriel Janer Manila
Antoni Nadal
Josep Noguerol
Joan Oliver
Gaspar Valero
Príam Villalonga

Subscripció: 800 ptes. anuals
Estranger: 875 ptes. anuals
Preu de l'exemplar: 150 ptes.

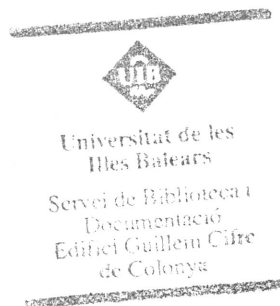
Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Imprimeix:

 taller gràfic ramon
Balmes, 39 - Tel. 25 44 32
Palma

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N.: 0211-092X

Portada: Alberto Sánchez
«Mujer con bandera» (bronze)
Foto: Joan Ramon Bonet

sumari

Pàg.

- 2 **CORREU: La normalització urgent de la nostra llengua. Descentralització socialista a França?**
- 3 **EDITORIAL:** Un fet esdevingut a Ciutat, per iniciativa de l'Ajuntament, ens dona l'avinentsa d'insistir una vegada més: **Cap a la normalització de la nostra llengua**
- 4 Proseguim la sèrie d'articles sobre Insularitat (III). L'opinió dels juristes. Bartomeu Domenge i Amer escriu sobre **Insularitat i Dret civil**.
- 5 Josep Maria Quintana, des de Menorca, tracta de **La descentralització administrativa a favor dels Consells Insulars. Una solució per resoldre els problemes de la insularitat**.
- 7 **DEFENSA DE LA NATURA.** Albert Catalan i Miquel Catany escriuen: **Reflexions sobre educació ambiental**.
- 10 **Conclusions de la V setmana de salvaguarda de la natura**, celebrada a Barcelona del 14 al 19 de febrer d'enguany.
- 12 **DOSSIER KARL MARX.** En el centenari del gran ideòleg del socialisme científic, figura clau de la història contemporània, la nostra revista presenta diferents estudis sobre el pensament marxista i la seva influència entre nosaltres. **Marx avui: significat d'una teoria**, per Carles Manera Erbina.
- 13 **El marxisme i les ciències socials**, per Bernat Riutort.
- 16 **La qüestió nacional vista des del marxisme**, per Bel Peñarubia.
- 18 Antoni Nadal ha repassat els fulls de «**El Obrero Balear**», publicació socialista mallorquina de llarga durada (1900-1936) per detectar-hi **la presència de Marx:** fundador, mite, ideòleg del socialisme.
- 24 Llegiu la interessant entrevista a un historiador: **Josep Fontana**, que li ha fet Jesús García Marín, sobre **Marx i la revolució a Espanya**.
- 26 **Bibliografia marxista en català**, per Gaspar Valero i Valentí.
- 28 També en aquest número la secció de L'ESGLÉSIA NOSTRA tracta del tema, adès conflictiu de les relacions entre el pensament cristià i el marxisme. **¿Cristians marxistes? Una experiència coratjosa i contrastada**.
- 33 El comentari polític de **LES ARENES**, escrit per A. Quintana, mira cap al 8 de maig: **Cultura, cultura, cultura i eleccions**.
- 34 CRÒNICA D'ART. Príam Villalonga de Cantos comenta àmpliament **L'Exposició d'Escultura contemporània**, una mostra ben interessant que es presentà a la Llotja de Ciutat el passat dia 18 de febrer.
- 37 Dia 16 de març va morir a Barcelona **Josep Lluís Sert. De les arrels mediterrànies** de la seva obra ens en parla Miquel Seguí Aznar.
- 39 **Ramon Canet. Pintures**, per Catalina Aguiló Ribas.
- 40 L'Obra Cultural de «la Caixa de Pensions» ha organitzat per aquest mes de maig una **VI Setmana de Cinema Històric**. Vegeu-ne el programa comentat.
- 42 **CINEMA. Bearn**, el film que s'ha estrenat recentment a Ciutat, sobre la novel·la de Llorenç Villalonga. **Tancar els ulls**, per Lluís Juncosa.
- 43 **LLIBRES. Comentari sobre el llibre de Mercè Prat i Víctor Ramirez: «Poemes i dibuixos»**, per Antoni Turull.

CORREU

LA NORMALITZACIÓ URGENT DE LA NOSTRA LLENGUA

Estocolm 15.3.1983

Un idioma que no es veu ni se sent està condemnat a morir. Això ho tenen molt clar els estats centralistes quan es tracta de fer desaparèixer la identitat d'un poble.

He estat una setmana a Mallorca i m'ha fet pena la indiferència dels mallorquins davant els símptomes d'empobriment de la cultura de l'illa.

Just arribar a l'aeroport el consell insular saludava els viatjants amb un «Bienvenido a Mallorca», ni unes paraules en la llengua de les persones que hem nascut en aquesta terra i vivim a l'estranger. O sigui, que a casa nostra no ens saluden en la nostra llengua.

No parlaré de les eternes faltes d'ortografia en la retolació de les carreteres, un Santanyi sense accent a la i, un Coll d'en Rabassa mal apostrofat, un S'Arenal sense article (¿Qui diu «Vaig a Arenal, o a Cabaneta, o a Vileta», etc.? En català posam sovint l'article davant els noms de lloc, deim: «S'Arenal, Sa Cabaneta, Sa Vileta», etc.), un caramull d'Andratx amb una i sobrant (No diu ningú Andraitx ni andraitxol, deim Andratx i andraitxol).

La retolació dels autobusos de Ciutat necessita també una reforma. Què és aquest ridícul Market en lloc de Mercat, que és allò que hem dit sempre i tothom entén, fins i tot els estrangers?

Durant la meua estada he fet feina amb els assaigs d'un grup de teatre mallorquí amb gent nascuda a Mallorca, fills de mallorquins de tota la vida. Resulta que entre ells parlen castellà i quan ho fan en català la majoria en lloc de dir coll diuen coi, en lloc de Joan diuen iuan, en lloc de vaca diuen baca, etc. No saben reproduir els sons més típics de la nostra llengua. I és clar, sense una emissora de ràdio, ni un canal de televisió, a l'any 1983, una llen-

gua no pot sobreviure, i els responsables d'aquesta mancança ho saben molt bé.

Tenim una Caixa que es diu «sa nostra» (reparau les cometes) però a hora de la normalització lingüística flirteja obertament amb el castellà i no promou en tot moment la nostra (sense cometes) llengua.

A una biblioteca de Ciutat on es conserven els llibres escrits sobre les Balears, alguns dels membres del personal t'han d'atendre en castellà perquè no saben la llengua dels llibres que guarden a la mateixa biblioteca.

A casa d'uns amics meus tenen una nina petita que es passa les hores davant els dibuixos de la televisió, són fets i pensats al Japó i traduïts a un castellà este-reotipat. Quan la padrina li parla en mallorquí ella li contesta en castellà, en castellà de la televisió, naturalment.

Com és que una persona sensible com ho és en Joan Bibiloni, tregui el seu disc «Joana Lluna» amb més de cinquanta faltes d'ortografia a la coberta? Quin desencís llegir-la després d'escoltar una música que fa goig, acurada i plena de vida!

I el mallorquí del carrer segueix mal informat sobre el propi idioma, no coneix tampoc el valor que té i abandona fàcilment una pràctica de comunicació que té 700 anys a l'illa. No sap que cada paraula que perd és una experiència que perd. Un empobriment que va augmentant i posa trista qualsevol persona amb un mínim de sensibilitat.

Ja és hora que aquell a qui pertoca hi posi remei. Ara. Urgentment.

RAMON CAVALLER

DESCENTRALITZACIÓ SOCIALISTA A FRANÇA?

Perpinyà, el 30 de març de 1983

Estimats companys,

he llegit amb força interès l'article d'en Gregori MIR «Europa i la crisi de l'estat nació» (Lluc n.º 705, setembre-octubre 1982) i és amb un petit somriure als llavis que he pogut veure la fe que encara alguns tenen amb la pretesa descentralització socialista a França.

L'autor d'aquest article pensa que nosaltres, catalans del nord o altres ètnies sotmeses a l'estat francès podem esperar una reconeixença com a poble o almenys com a cultura.

Voldrii assenyalar que després de 2 anys de poder socialista no hem tingut res més que un diploma (DEUG llengua estrangera opció català!) a la universitat de Perpinyà, encara que aquest diploma no tingué cap aplicació al mercat del treball; es va obtenir de dura lluita gràcies a la mobilització unitària del moviment català. Al nivell de la televisió, descuidavi, tenim **15 minuts cada 3 setmana** en llengua catalana amb uns temes folklòriques, cal precisar que: «el català és un dialecte occità, i doncs no val la pena de fer emissions en català», dixit l'informe Coutouly, representant del govern i de la televisió francesa.

Com ho veieu, no podem esperar res dels Jacobins francesos que siguin de dreta o d'esquerra; i no cal tenir cap fe amb les promeses pre-electoral que ara dormen dins els calaixos. Per ara l'única esperança que podem tenir és l'esforç de cada dia de les associacions nord catalanes: és per això que el Grup Cultural de Joventut Catalana avui amb la seva llibreria catalana «Catalunya llibres» 13, plaça dels «Poilus» a Perpinyà i la seva llibreria itinerant, lluita per la recuperació de la nostra identitat sense ajuda de cap elegit, de cap poder. Tanmateix, amb la seva promoció del teatre, dels cantants, de la literatura (presentació d'editorials com Pòrtic, 62, llibres del mall...) el G.C.J.C. ha estat sempre a la punta de la promoció de la nostra cultura a Catalunya Nord.

I si hem de regraciar alguns per llur ajuda no mirem cap a París; però del costat de les associacions de la Crida a la solidaritat en la defensa de la cultura, la llengua i la nació catalanes notablement Xarxa Cultural, Omnium Cultural, i la Crida ella mateixa.

Catalans, això és una prova de més que no hem d'esperar res de París ni de Madrid, els únics que ens podran salvar són nosaltres mateixos i una solidaritat que cap frontera no pot esborrar.

JOAN MIQUEL TOURON
(Grup Cultural de Joventut Catalana)

**Una cultura en marxa
per a tot un poble.**

Demaneu informació

**XARXA
CULTURAL**

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)
Telefon 315 10 11 - Barcelona-2

Cap a la normalització de la nostra llengua

editorial

Segons l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, una de les tasques pròpies dels nostres organismes d'auto-govern serà la de promoure la normalització de l'ús de la llengua que ens és pròpia.

Una tasca realment immensa i delicada, en la qual s'han fet encara poques passes en el període de la nostra preautonomia.

Els prejudicis lingüístics estan profundament arrelats en les nostres estructures socials, prejudicis que vénen d'una manca d'informació. Desmuntar aquests prejudicis serà gairebé una tasca de benedictins.

No podem dir que el Consell General Interinsular, en tràmit ara de liquidació, hagi fet una feina massa destacable en aquest aspecte. Tampoc no ha fet —i és de justícia consignar-ho— una feina negativa i, en aquest darrer aspecte, cal subretxar la fermesa amb què s'ha mantingut la identitat de la nostra llengua, consagrada avui per l'article III de l'Estatut.

No hi ha dubte que un dels organismes públics que ha fet en aquest sentit coses positives és l'Ajuntament de Ciutat. Cal confessar que del programa de normalització lingüística, aprovat per l'esmentat Ajuntament, només una petita part s'ha duit a terme a la pràctica, però s'hi ha duit amb eficàcia i afrontant les esperades crítiques adverses. Un darrer exemple, el tenim amb els rètols senyalitzadors que s'han instal·lat a Ciutat, redactats només en la nostra llengua. Creim que aquesta és una de les passes més fermes cap a la presència normal del català al carrer. Naturalment ja s'han produït les protestes fonamentades en la dificultat que això suposa per als no catala-

no-parlants. Aquest argument els afavoreix ben poc realment, ja que equival a considerar-los benèits. ¿Podem suposar, per exemple, que un francès no entèn la paraula «port» o «aeroport»? ¿O que a un castellà li és difícilíssim interpretar el rètol «plaça de toros», o que pugui pensar que «informació» vol dir una cosa molt diferent de «información»?

Més valdria que els enemics de la nostra llengua jugassin amb les cartes destapades i s'estalviarien de dir desbarats.

Tanmateix continuaran, ho sabem per una experiència dolorosa, els atacs; l'afany oficialesc o des d'unes posicions de simple desinformació o incultura d'encerclar la nostra llengua en les relacions casolanes. Per això ara, que tenim eines a les mans, amb l'Estatut i amb les nostres institucions d'auto-govern, cal promoure, per tots costats, una rehabilitació d'una llengua tan gloriosa, i tanmateix tan espoltrida, una llengua tan estimada pels qui serveixen la flama perenne del patriotisme autèntic, tan denigrada pels qui es venen a altres «centres» de poder o pels qui simplement s'endureixen en llur ignorància.

Voldríem cloure aquest breu comentari editorial amb les paraules de Joan Alcover, les que haurien de fer ben seves aquells que molt aviat rebran el poder autonòmic o municipal del nostre poble, de les nostres ciutats i viles: «Jo l'estimo i la venero, eixa llengua, pels títols que la il·lustren, pels records que l'ennobleixen, per l'ànima que hi vibra; però sobretot la vull i la preferesc per ésser la nostra. Aquest és el títol suprem que la fa, no la millor, sinó l'ÚNICA PER A NOSALTRES».

**SOBRE INSULARITAT (III)
L'OPINIÓ DELS JURISTES**

Insularitat i Dret Civil

És dins el camp del Dret Civil a on, tradicionalment, els poders públics s'han manifestat més respectuosos i tolerants amb les particularitats jurídiques dels distints territoris de l'Estat Espanyol.

En aquest aspecte, les Illes no han estat una excepció i les particularitats civils pròpies d'aquestes s'han anat aplicant al llarg dels anys.

Seria una feina àrdua i molt llarga intentar explicar l'evolució i el grau d'acceptació històrica de les figures jurídic-civils que ens caracteritzen. Serà prou dir i subratllar que les Illes tenen un text de Dret positiu, que amb més o menys fortuna ha intentat recollir aquelles institucions vigents dins el nostre poble. Parlam de la **Compilació de Dret Civil Especial de les Illes Balears** de 19 d'Abril del 1961.

Aquesta important norma jurídica, recull aquelles figures que més acceptació i vigència han tengut dins la nostra història. Principalment ens hem de referir al règim econòmic matrimonial de separació de béns, a les donacions universals, alguns aspectes de les successions i certs drets reals ben característics.

A) Separació de béns.

Enfront dels sistema de ganancials que regeix per altres territoris de l'Estat, que significa que tots els béns adquirits a títol onerós després del matrimoni, pertanyen per igual a ambdós cònjuges, a les Illes se segueix el sistema d'absoluta separació de béns, a on l'home i la dona administren i disposen segons la seva lliure voluntat dels seus propis béns.

Això, a part d'importants repercussions econòmiques és un reconeixement per part de la consciència del nostre poble de la igualtat, autonomia i independència de la dona casada respecte al seu marit.

B) Donació universal.

La donació universal és una institució que es caracteritza per avançar tots els actes que succeeixen a un testament, a un moment anterior a la mort del testador. No és més que la partició d'un patrimoni en vida del causant. Amb la donació universal els beneficiaris coneixen ja amb seguretat tots els béns a ells adjudicats.

C) Drets reals.

Com a figures destacades dins aquest àmbit, figuren l'alou i el dret d'estatge.

El primer és una varietat de censal. A qualsevol finca gravada amb aquest dret, existeix l'obligació de pagar una determinada quantitat a cada transmissió onerosa.

Aquesta figura com es veu, és una resta medieval, ve a reconèixer la primitiva propietat de les terres per al senyor feudal, que quan consent la transmissió, hi vol tenir un benefici.

La gran importància econòmica d'aquesta institució, ho fa encara més criticable. Són molt nombroses les veus que s'han aixecat per demanar la supressió d'aquesta figura.

Respecte al dret d'estatge, segons la nostra Compilació, és un dret personal, intransferible, d'habitar gratuïtament una casa ocupant privativament les habitacions necessàries i compartint l'ús de les dependències comuns amb els posseïdors legítims de l'immoble, sense concórrer en les despeses, càrregues i tributs que l'afectin.

D) Successió.

Destacariem dos aspectes: 1.—La necessitat de la institució de l'hereu, com a continuador del testador.

Per tant, dins el testament fet a les Illes Balears no és possible l'herència dividida en parts determinades. Ha d'existir necessàriament continuïtat en el patrimoni del testador.

2.—Legítimes: enfront del sistema del C. C. que divideix tots els béns de l'herència en tres parts: legítimes, o part de què no es pot disposar, més que a favor dels hereus obligats, part de millora i part de lliure disposició, dins el dret de les Illes desapareix el terç de millora i tot el que no sigui legítima és de lliure disposició. Aquesta legítima si correspon als fills variarà segons el nombre d'aquests. Fins a quatre fills un terç de l'herència, i la meitat, si excedeix de quatre.

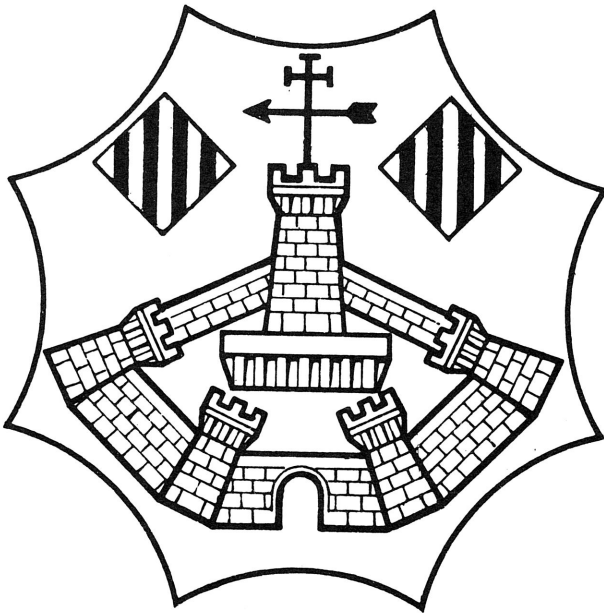
E) La Constitució del 1978.

Referent al que ha pogut suposar la Constitució del 1978, hem d'afirmar que aquesta garanteix la pluralitat dels règims civils coexistents dins el territori de l'Estat Espanyol, entenen aquesta característica no com a problema sinó

LA DESCENTRALITZACIÓ ADMINISTRATIVA A FAVOR DELS CONSELLS INSULARS

UNA SOLUCIÓ PER RESOLDRE ELS PROBLEMES DE LA INSULARITAT

per Josep Maria Quintana

com un bé enriquidor. Endemés deixa per les competències de les Comunitats Autònomes el poder de legislar en aquesta matèria. Malgrat que la redacció de l'article corresponent, 149,1.8.º, no sigui gaire encertada: «Legislació civil, sense perjudici de la conservació, modificació i desenvolupament per les Comunitats Autònomes dels drets civils, forals o especials, allà a on existeixin», podem deduir que la present norma fonamental, a diferència d'altres anteriors, no estableix com a desideràtum la unificació del Dret Civil.

F) Estatut d'Autonomia.

I ja per concloure, una breu referència a l'Estatut publicat fa pràcticament un mes. Aquesta norma jurídica reconeix explícitament l'existència d'un Dret Civil propi de les Illes, i dóna com a competència exclusiva de la nostra Comunitat Autònoma: «Conservar, modificar i desenvolupar els drets civils especials de la Comunitat» (art. 10,22), tal com podem veure en l'esmentat article constitucional.

BARTOMEU DOMENGE AMER

L'article 18.2 de l'Estatut diu que «als Consells Insulars correspondrà el govern i l'administració de les Illes de Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera i les seves illes adjacents. Aquests tres Consells se constituïran en els termes i amb les competències que resultin de la Constitució i del present Estatut».

Fou la Constitució espanyola del 1978 la que, tot recollint un desig llargament expressat des de les Illes (especialment des de les Illes menors, que eren les més directament afectades per la carència d'òrgans administratius propis d'àmbit insular), establí al seu article 141.4 que «en els arxipèlags, les illes tindran, a més, administració pròpia en forma de *cabildos o consells*». Aquests Consells es constituïren per primera vegada, després de les eleccions locals del 1979.

És evident que la constitució dels Consells Insulars ha significat per a les nostres Illes un fet de capital importància, ja que amb ells s'aconseguia d'organitzar la província d'acord amb la seva estructura física, se rompia el monolitisme de la Diputació Provincial i s'aproximava als ciutadans els òrgans de l'administració. De la qual cosa es dedueix immediatament que els Consells Insulars no podien restar al marge de l'organització autonòmica, és a dir, no podia acceptar-se que, una vegada les nostres Illes fossin una Comunitat autònoma, els Consells Insulars es mantinguessin al marge d'aquesta organització i continuassin com a simples ens de l'Administració Local.

Sortosament això no ha succeït, encara que el tema no s'ha resolt amb suficients garanties, des del meu punt de vista. És evident que els Consells són administracions públiques de règim local (com a «Corporacions locals» els defineix l'article 39), però el simple fet que l'Estatut els dediqui un capítol (el IV del títol III) demostra ja que el legislador estatutari, amb una major o menor intensitat, ha valorat l'important paper que correspondrà als Consells en la política autonòmica, ja que, d'altra manera, el legislador molt bé hauria pogut prescindir de dedicar-los tant d'espai al text de l'Estatut, com no el dedica, posem per cas, als Ajuntaments.

Per tot això l'Estatut sembla concebre els Consells Insulars no sols com a ens de l'Administració Local, sinó com a alguna cosa més: jo diria que com a *ens especialment vocacionats a participar de la gestió de les competències autonòmiques*.

En efecte, l'Estatut reserva als Consells Insulars dos tipus de funcions: les que els corresponguin com a ens de l'Administració Local i les que els atorga el propi Estatut en qualitat d'ens especial-

ment vocacionats a participar de la gestió de les competències autonòmiques, tal i com acab de definir-los.

L'Estatut no garantitza suficientment que es produeixi una completa i profunda descentralització administrativa a favor dels Consells Insulars, ja que ho deixa tot a criteri del Parlament que serà el qui, en definitiva, decidirà el grau d'aquesta descentralització, però del que no hi ha dubte és que el legislador estatutari l'insinua, gairebé l'exigeix, perquè possiblement s'ha adonat que la Comunitat autònoma de les Illes Balears només podrà desenvolupar-se satisfactòriament si aconsegueix solucionar de manera definitiva el vell contenciós interinsular, cosa que no pot fer-se d'altra manera que donant participació a cadascuna de les Illes en l'exercici del poder, en definitiva, fent que a la Comunitat no es doni un executiu fort i centralitzat a Palma de Mallorca, sinó un executiu clarament descentralitzat, i la descentralització passa òbviament pels Consells Insulars.

L'Estatut dedica pocs articles a l'Administració de la Comunitat autònoma: l'article cinquè ens diu, a l'apartat primer, que «la Comunitat autònoma articula la seva organització territorial en illes i municipis. Les institucions de govern de les illes són els Consells Insulars i les dels municipis, els Ajuntaments». I afegeix a l'apartat segon que «aquesta organització serà regulada en el marc de la legislació bàsica de l'Estat, per una llei del Parlament de les Illes Balears, d'acord amb el present Estatut i amb els principis d'eficàcia, jerarquia, descentralització, desconcentració, delegació i coordinació entre els organismes administratius i autonomia en els seus respectius àmbits», principis aquests que no són, sinó, els que per a totes les Administracions Públiques predica l'article 103 de la Constitució.

Si partim del fet que correspondrà a la Comunitat autònoma «la creació i estructuració d'una Administració pública pròpia, en el marc dels principis generals i de les normes bàsiques de la legislació de l'Estat i del present Estatut» (art. 41) veurem que aquesta administració haurà d'exercitar-se «per mitjà dels Ens i organismes dependents del Govern de les Illes Balears, així com a través dels Consells Insulars i dels Municipis» (art. 42).

L'Estatut ens dona, per tant, dos camins: acudir als ens personalitzats (diu l'article 33.7 que «el Govern podrà establir organismes, servicis i dependències a qualsevol de les illes, d'acord amb el que estableixi l'Estatut»), tot atribuint a aquesta tècnica una connotació més o menys descentralitzadora o bé contemplant-la sota un perfil estrictament organitzatiu d'uns determinats servicis i funcions administratives; o bé, com a segona solució, pot acudir als ens de l'Administració Local, i especialment als Consells Insulars, que poden actuar en aquest punt com a Administració indirecta de la Comunitat autònoma. Aquest és el camí adequat, des del meu punt de vista, encara que no sempre sigui el més còmode per l'equip governant.

Pensem una cosa, si la nostra posició respecte de l'Estat ha estat a favor d'eliminar l'Administració perifèrica intrarregional, no hem de pretendre ara donar un tracte distint a la nostra Comunitat autònoma respecte dels ens locals i, especialment, dels Consells Insulars que, al cap i a la fi, tenen el govern i l'administració de cadascuna de les illes, tal com diu l'article 18 de l'Estatut.

A algun altre lloc he escrit que el principi que ha de regir la nostra autonomia és el següent: *Autonomia política per a la Comunitat autònoma, descentralització administrativa per a cadascuna de les Illes que la configuren*. És evident que el camí ha estat difícil per a que això fos possible. Recordem que en un primer moment (el text de la «Comissió dels onze») s'establien uns controls sobre els Consells Insulars impropis d'un sistema democràtic. Aquests controls s'han anat suavitzant adequadament, ja que l'article 40.1 es refereix, només, a la coordinació de l'activitat dels Consells en tot allò que pugui afectar als interessos de la Comunitat autònoma, coordinació que correspondrà al Govern de les Illes Balears, com a òrgan superior de l'Administració comunitària. Res no diu dels controls perquè serà, en cada cas, la llei que efectui els traspassos de competències la que determinarà les formes de control i coordinació que es reserva el Govern de la Comunitat autònoma (art. 40.2).

El Parlament de la Comunitat autònoma es trobarà, per tant, amb una decisió a prendre d'importància fonamental per al futur de les Illes Balears. Ell haurà de dur a terme la descentralització administrativa que possibilita a favor dels Consells Insulars el Capítol IV del Títol III de l'Estatut. En les seves mans està que el text estatutari es transformi en una realitat o que resti intacte com un simple dictat de bones intencions.

JOSEP MARIA QUINTANA

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

**DEFENSA
DE LA NATURA**

**Albert Catalan
Miquel Catany**

REFLEXIONS SOBRE EDUCACIÓ AMBIENTAL

Des de fa alguns anys, la literatura pedagògica abunda cada vegada més en termes com «educació ambiental», «educació mediambiental», «educació ecològica», «ecoeducació» o «educació mesològica», que si bé estan plens de suggerències per l'ensenyant, normalment es presenten sense una excessiva claredat conceptual i, encara menys, arriben a transcendir el treball quotidià, conseqüència lògica de un «sistema» docent en què la renovació i el debat pedagògic són més el fruit del voluntarisme individual o de petits col·lectius que de la seva pròpia estructura.

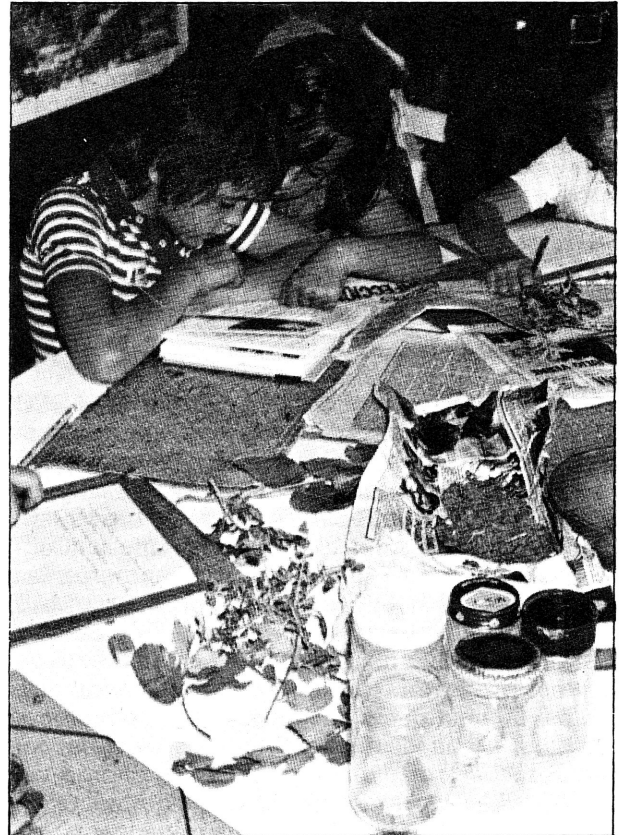
ANTECEDENTS

La idea, subjacent en una primera aproximació a aquells conceptes, que el contacte amb la Naturalesa resulta essencial com a font de valors morals i estètics no és nova: Rousseau, Pestalozzi, Humboldt i altres hi varen insistir, encara que, en la lògica de la seva època, les seves propostes manquen de referències a la responsabilitat de l'individu davant la Naturalesa i la gestió dels recursos naturals. La idea marxiana que «des que existeix la societat, la història de la naturalesa i la història de la societat es determinen mútuament» suposen no tan sols un nou enfocament en l'estudi de la realitat, sinó la premissa d'una educació antiidealista en què es confonen la naturalesa, societat i història.

El moviment de renovació pedagògica que, coincidint amb la revolució científico-tècnica de finals del segle XIX i principis del XX, s'estén per Europa, es planteja la necessitat d'una escola activa, d'un contacte amb la realitat com a condició necessària per a l'adquisició d'un esperit científic i crític. Fins els anys 30, i sota l'impuls inicial de la «Institución Libre de Enseñanza», es multiplicaren a Espanya les experiències de la nova pedagogia de la Naturalesa, que desaparegueren amb el triomf franquista del 1939 y que no tornarien a aparèixer fins la decadència i desaparició de la dictadura.

CRISI EDUCATIVA, CRISI DE SOCIETAT

Tanmateix, les noves propostes pedagògiques que englobam sota l'epígraf de «educació ambiental» parteixen d'un plantejament bastant diferent a aquell que la pedagogia progressista

podria reivindicar fins la dècada dels 60. En efecte, el desenvolupament científic i tecnològic del nostre segle no és comparable a cap època anterior de la nostra història. Les formes d'energia alliberades incrementen enormement la capacitat productiva però paral·lelament, provoquen un impacte ambiental molt gran i de difícil avaluació. És, precisament en aquesta dècada quan comencen a sentir-se col·lectivament els límits físics de la nostra acció —«la Terra és un vaixell»— que vénen a malbaratar el somni de «l'home cow-boy» per a qui l'esgotament dels recursos naturals tenia sempre la solució última de «anar més enllà» de l'horitzó d'un prat sense límits... Avui, la depauperació accelerada dels recursos naturals, la contaminació, el deteriorament estètic del paisatge, el que, en resum, sol

anomenar-se «disminució de la qualitat de vida», comença a plantejar cada dia amb més força la necessitat d'uns nous valors individuals i col·lectius, la necessitat d'un nou mode de producció més estalviador, més respectuós amb la Naturalesa, més humà.

La crisi del model capitalista de producció, esgotada una forma de creixement, planteja, especialment a partir de la crisi, controlada, de l'energia de 1973, la necessitat d'una reconversió que, al ser tan sols possible pel gran capital, determinarà un nou procés d'acumulació. Al servei d'uns o d'altres interessos dins estratègies més o manco reformistes o rupturistes, es planteja la urgent necessitat de crear una nova ètica, una nova estètica, una nova forma d'analitzar la realitat d'una manera més global, més «ecològica». Aquesta labor correspon especialment als «mass media» i a l'educació formal, en què es reflexaran amb especial cruesa els antagonismes i contradiccions de la crisi d'aquest model de societat. En aquest sentit, els plantejaments de l'educació ambiental serien la manifestació, en el camp de l'ensenyament, de la crisi «ecològica».

LA RESPOSTA INTERNACIONAL

En 1965, el Comité Consultiu de l'UNESCO sobre Investigació dels Recursos Naturals promou una intensificació de l'atenció investigadora internacional cap a «l'ús i conservació racionals dels recursos de la Biosfera». Com a conseqüència, en Novembre del 1968 té lloc a París la «Conferència sobre la Biosfera», on s'elaboraren les bases del que hauria d'esser el programa MAB (Man and Biosphere) aprovat per la Conferència General de l'UNESCO en Novembre de 1970. Aquest programa recull, junt amb diversos projectes d'investigació encaminats a desenvolupar les bases, dins les ciències naturals i socials, per millorar les relacions globals entre l'home i el medi ambient, promoure l'educació ambiental en el sentit més ample del concepte mitjançant:

1.—Desenvolupament del material de base, incloent llibres i complements de l'ensenyament, per els «currícula» educatius a tots els nivells.

2.—Promoció de la preparació d'especialistes en les disciplines apropiades.

3.—Accentuació de la naturalesa interdisciplinària dels problemes ambientals.

4.—Estímul del coneixement global dels problemes ambientals a través dels mitjans públics i altres mitjans d'informació.

5.—Promoció de la idea de la realització personal de l'home en la seva relació amb la Naturalesa i de la seva responsabilitat respecte a ella.

A l'any 1972 la Conferència sobre el Medi Ambient d'Estocolm, celebrada amb ajut de l'ONU planteja amb cruesa la problemàtica derivada de la creixent industrialització, de l'esgotament dels recursos, de la superpoblació, de la contaminació...

La gran importància donada a l'educació en la solució dels problemes mediambientals es reflexa en la creació, el 1974, del pla UNESCO-PNUMA d'educació ambiental, així com la reunió de Belgrad de 1975. En 1977, la Conferència Inter-governamental sobre Educació Ambiental celebrada a Tbilisi (URSS) adopta un ampli programa de mides socials i pedagògiques encaminades a instaurar en els individus una actitud més responsable cap a la Naturalesa. En aquesta Conferència, en què es va mostrar amb claredat que «l'educació ambiental» pot esser un estímul per a la renovació del sistema educatiu en general, es consideraren els aspectes pedagògics de la conservació de la Naturalesa des de les vessants científic-tecnològica, moral-legal i política. La diferència en la possibilitat de realitzar una educació ambiental en profunditat en els diferents països, segons els seus trets socials, polítics, econòmics, culturals, etc., pot esser objecte d'una interessant anàlisi que escapa, òbviament, a les pretensions d'aquest article.

EN AQUEST PAÍS...

Paral·lelament als plantejaments que sorgeixen en els fóruns internacionals, l'interés creixent per l'ecologia en els medis científics i professionals, acompanyat d'un cada vegada més fort moviment ecologista, indueix un sector dinàmic dels ensenyants del nostre país a la progressiva introducció de continguts i mètodes didàctics en la línia de l'educació ambiental. Així, en «assignatures tradicionals» com les Ciències Naturals o la Geografia, es comença a fugir d'un ensenyament verbalista, llibresc d'una naturalesa morta, cap a l'observació directa dels elements biològics, geològics, climàtics, socials, històrics, i la seva interrelació.

En el nostre país els plantejaments de la nova educació ambiental xoquen amb nombrosos obstacles i no són els menors la rigidesa general d'un sistema educatiu anacrònic i llastrat per la nostra recent història, amb uns programes poc flexibles, compartimentats, uns horaris escolars esgotadors i aptes tan sols per a impartir aquells programes, una falta de preparació dels ensenyants per altre tipus d'ensenyament, una falta d'estímuls i de possibilitats de renovació, etc. J. Terradas senyala, encertadament, que «en nuestros planes de estudio no hay lugar para el tema de la conservación, y en ello llevamos cerca de cuarenta años de atraso con respecto a los EEUU, lo que señala una preocupante falta de conciencia colectiva sobre el tema».

EDUCACIÓ O DIDÀCTICA AMBIENTAL?

D'aquesta manera, poc a poc, l'educació ambiental es va introduint tant en la feina diària dels ensenyants, com en els programes oficials. Evidentment això no basta, però és un progrés.

Tanmateix, si bé una gran part dels ensenyants estam d'acord amb les premisses, les conclusions que se'n deriven són diferents. Es coincideix a elevar al medi ambient que envolta l'escola a categoria d'objecte educatiu. És a dir, coincidim a elevar objectes, fets naturals, històrics, socials, polítics, etc., quotidians a centres d'interés educatiu. Fins aquí arriben les coincidències, i comencen les discrepàncies.

A partir d'aquí poden distingir-se dues orientacions bàsiques: una que posa més èmfasi en la didàctica, és a dir, en els medis; i una altra que, sense descurar els medis, posa més èmfasi en els fins. Ens explicarem.

En la primera, que considera l'educació ambiental com una didàctica, es valora el medi des del punt de vista d'un instrument per a desenvolupar l'individu. L'educació ambiental es redueix a un conjunt de tècniques més o manco modernes que, sobretot, estan orientades a afavorir el desenvolupament i maduració de l'individu. El medi ambient és, des d'aquesta perspectiva, un mitjà, però no un fi.

En canvi, en la segona orientació es valoren tant els medis com els fins. El medi ambient es considerat tant des de la perspectiva del desenvolupament de l'individu com en si mateix. L'educació ambiental és, des d'aquest punt de vista, un conjunt de tècniques i d'objectius que comprenen tant el subjecte com l'objecte, i que es podria definir com «el proceso en el curso del cual el individuo va logrando assimilar los conceptos e interiorizar las actitudes mediante las cuales adquiere las capacidades y comportamientos que le permiten comprender y enjuiciar las relaciones de interdependencia establecidas entre una sociedad, con su modo de producción, su ideología y su estructura de poder dominante y su medio biofísico, así como para actuar en consecuencia con el análisis efectuado» (**Ecología y Escuela**. P. Cañal, J. García y R. Porlán).

Nosaltres ens incloem dins aquesta segona orientació per quant el medi ambient no és un espai neutral, sinó que és un espai organitzat en base a relacions de poder. És a dir, que l'organització del medi, l'articulació de l'espai depèn de les relacions socials dominants. Davant això l'individu ha de tenir una actitud crítica, sobretot perquè està demostrat que les actuals relacions socials tenen un efecte més negatiu que positiu sobre la conservació del medi (sigui natural, cultural, històric, etc.).

Proposam, doncs, no una nova didàctica, sinó una nova **educació**, és a dir, una nova programació de les pautes de pensament i conducta al servei d'una nova societat. Seguint Zverev, es tracta de «instaurar en los individuos una actitud responsable hacia la Naturaleza», de generar una «cultura ecològica» per la qual es requereixen «las influencias de la ideología, la política, la ley, la ciencia, la producción, el arte y la educación». En aquesta perspectiva, l'enfocament ecològic de l'educació ambiental deixa de limitar-se a l'àmbit de les tradicionals «ciències de la Naturaleza», per abraçar la total formació del ciutadà.

L'educació ambiental es converteix així en una nova proposta educativa que, més enllà d'una simple revisió metodològica, s'interroga sobre els fonaments de l'ordre social. En ella, la interdisciplinarietat, la participació, la ruptura de l'aïllament de l'escola passen a ser la seva exigència més essencial, mitjà i fi al mateix temps. Per aquesta proposta d'educació ambiental, el coneixement de l'entorn més immediat, de la Naturalesa, de la història i de la llengua pròpies deixen d'esser un simple recurs didàctic per a convertir-se en una forma de resistència enfront a nous sistemes de dominació i explotació.

ALBERT CATALAN
MIQUEL CATANY
Biòlegs i membres del G.O.B.

4 Gats
Galeria d'Art

c/. sant sebastià, 2 i 3
tel. 22 64 93
ciutat de mallorca

De Maig a Juny

VILADECANS

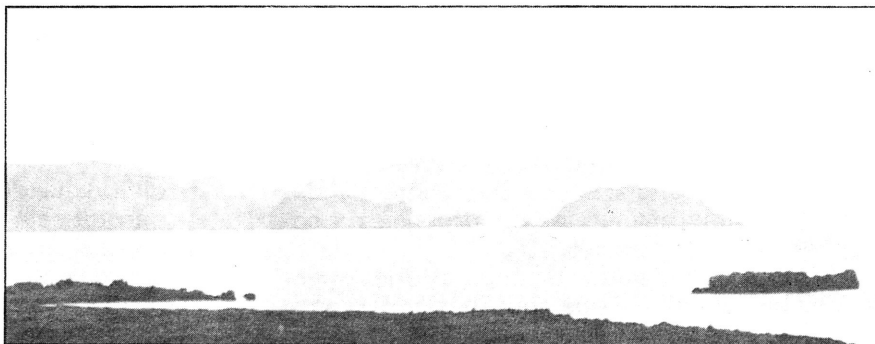
De Juny a Juliol

BROTO - GRAU
TENA - RUBIO

De Juliol a Agost

JOAN MIRÓ

Recentment s'ha celebrat a Barcelona una setmana de Salvaguarda de la Natura, on s'han elaborat unes conclusions que, amb poca variació, són aplicables a la situació de les illes Balears. La seva inclusió a les pàgines de LLUC, per tant, és ben justificada, i més ara, que els nostres Consells han d'assumir seriosament la gran tasca de Conservació de la Natura.

CONCLUSIONS DE LA V SETMANA DE SALVAGUARDA DE LA NATURA

Com a resultat de la V Setmana de Salvaguarda de la Natura dedicada al tema: «BASES PER A UNA POLÍTICA DE PROTECCIÓ DELS ESPAIS NATURALS A CATALUNYA», organitzada pel Centre Català de Prospectiva i la Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural, amb la col·laboració de la Caixa de Barcelona, el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, l'Institut Alemany de Cultura i la Fundació Roca Galés, i amb el suport de la Generalitat de Catalunya, que s'ha celebrat a Barcelona del 14 al 19 de febrer del 1983, a la Sala d'Actes del Col·legi d'Arquitectes, s'han definit les Conclusions següents:

A) CONCLUSIONS GENERALS

Els membres de la taula rodona, coordinada pel Sr. Lluís Paluzie, reunida per a l'elaboració de les Conclusions de la Setmana constataren l'existència, entre els temes tractats pels conferencians d'unes coincidències bàsiques gairebé compartides per tots ells. Foren les següents:

- La conservació d'un espai no pot ésser el resultat d'una concepció global de la biosfera. Les normes per a un aprofitament conservatiu s'han d'aplicar a tot el país, no solament a uns espais privilegiats, per al degut manteniment dels processos ecològics i dels sistemes vitals essencials.
- Cal estructurar, no obstant, un sistema d'espais protegits, no solament per raons científiques, culturals, i estètiques, sinó també per al degut manteniment de la riquesa de les espècies i de la diversitat genètica dins la pròpia espècie i, a més a més, per la canalització d'unes finalitats de lleure i educació ambiental.
- Els instruments urbanístics i d'ordenació del territori (Llei del Sòl i els seus Reglaments) han estat i són encara el vehicles més idonis per a possibilitar una intervenció efectiva sobre els espais naturals, i poden establir-se di-

degradatòries per als sistemes naturals a protegir.

A partir d'ací, i per unanimitat dels conferencians presents a la taula, foren establertes les següents conclusions específiques.

B) CONCLUSIONS ESPECÍFIQUES

- Cal que el nostre Parlament tramiti d'urgència i aprovi una Llei encaminada a preservar íntegrament les terres agrícoles d'alta qualitat i a conservar la superfície forestal del país, per tal que no puguin ésser en cap cas alterades ni disminuïdes.
- Cal que el nostre Parlament, amb els estudis previs adients, tramiti d'urgència i aprovi una Llei General de Protecció de la Natura que desenvolupi totes les competències de la Generalitat sobre el conjunt del medi natural. Això sense perjudici per a aquells espais naturals que reuneixin, a criteri dels estaments científics i culturals del país, uns valors essencials per al nostre patrimoni natural, la protecterents nivells de protecció amb la utilització d'una figura específica de planejament com és el Pla Especial de Protecció, d'obligat compliment una vegada aprovat pels administrats i totes les administracions.
- Manca, no obstant, un instrument jurídic adequat a les necessitats de la Catalunya d'avui, ja possible donades les competències atorgades per la Constitució espanyola i l'Estatut d'Autonomia, que han estat recentment força clarificades per les Sentències del Tribunal Constitucional.
- La gestió racional dels espais naturals existents pateix uns greus perills per la dificultat de coordinar les actuacions de les diferents administracions que incideixen sobre un territori, moltes vegades amb criteris i polítiques distintes, fins i tot contradictòries i de vegades

- ció dels quals no pot ésser demorada. Cal que s'estudii i proposi d'immediat una fórmula de preservació pels òrgans administratius competents, utilitzant en cada cas o bé la figura del Pla Especial de Protecció de la Llei del Sòl, o bé una llei específica a dictar pel Parlament de Catalunya.
- Cal establir també un sistema d'espais naturals pròxims a les grans aglomeracions urbanes que, ultra els objectius de conservació i millora del medi rural, prevegin una gestió encaminada a l'educació ambiental i el gaudi popular, concentrant en ells les inversions necessàries per a garantir la funció social i el desenvolupament sostingut de les activitats econòmiques compatibles amb una bona gestió dels cursos.
 - Cal la utilització, pels òrgans de l'Administració, del Pla Especial, de les Normes Especials i dels Catàlegs de Protecció, com a figures de planejament més idònies per, no solament implantar mesures cautelars prèvies de protecció, sinó també per a la deguda delimitació, ordenació i gestió dels espais naturals protegits, sobre bases científiques adequades i normes d'actuació unificades, mentre no es disposi d'una altra legislació més eficaç.
 - Cal l'endegament urgent, per part de l'Administració catalana, d'un Centre d'Investigació Forestal especialment dedicat a la silvicultura mediterrània.
 - Cal establir unes bases de coordinació estricta entre les diferents administracions que promouen o poden promoure i dur a terme l'ordenació i la gestió dels espais naturals protegibles; entenent que aquestes activitats comporten la intervenció d'equips interdisciplinats, des de la seva concepció fins a la pròpia gestió. Fet que ha d'obligar des d'ara mateix a una seriosa i profunda reestructuració de la nostra administració, donada la palesa inadequació de les seves estructures actuals per a la finalitat i els objectius que cal perseguir.
 - Hem d'assenyalar que, en l'actualitat, d'acord amb la llei del Sòl, els plans especials de protecció cal que es compleixin, des de la seva aprovació i, per tant, han de ser assumits i aplicats íntegrament i sense cap reticència per tots els òrgans de totes les administracions, els quals han de recolzar el màxim l'òrgan que en cada cas tingui la responsabilitat de la gestió de l'espai protegit. Aquest criteri ha d'inspirar la regulació dels plans de protecció que prevegi la nova legislació.

editorial **MOLL**

NOVETATS DE L'EDITORIAL MOLL

BIBLIOTECA RAIXA

Josep M.ª Llompart. *RETÒRICA I POÈTICA*. 2 volums. PREMI D'ASSAIG LITERARI DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, 1982.

Josep M.ª Palau i Camps. *ASSASSINAT AL CLUB DELS POETES*.

V. Ortells i X. Campos. *ELS ANGLICISMES DE MENORCA*.

Joaquim Soler. *UNA FURTIVA LLÀGRIMA*. PREMI CIUTAT DE PALMA DE NOVEL·LA, 1982.

Salvador Galmés. *FLOR DE CARD*. Amb una introducció de Pere Rosselló.

BIBLIOTECA LES ILLES D'OR

Antoni M.ª Alcover. *CONTARELLES*. Dos volums. Edició a càrrec de Josep A. Grimalt.

Joan Bonet. *PIPADES I VIVÈNCIES*.

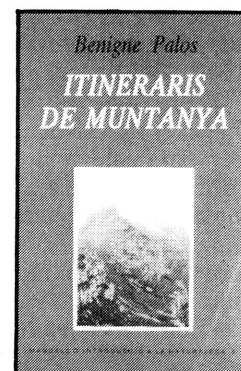
Llorenç Capellà. *BOLLES DE COLORS*. Pròleg d'Antoni Serra.

COL·LECCIÓ ELS TREBALLS I ELS DIES

F. de B. Moll. *ELS LLINATGES CATALANS*.

MANUALS D'INTRODUCCIÓ A LA NATURESA

Benigne Palos. *ITINERARIS DE MUNTANYA*. 40 excursions per la Serra Nord de Mallorca.

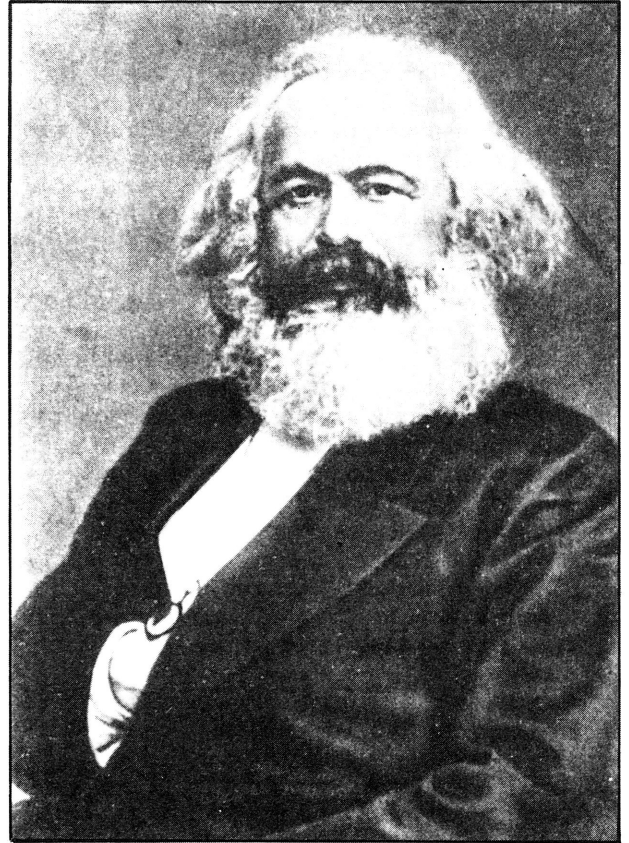
**DOSSIER
KARL MARX**

Marx avui: significat d'una teoria

Pot semblar un exercici gratuït d'elucubració intentar explicar el sentit d'una teoria que —diuen— es troba en crisi. I és que el centenari de la mort de Karl Marx ens col·loca davant la reflexió de saber no únicament la importància anterior del marxisme, sinó la vigència actual de la seva filosofia, la significació present que pot tenir en els moments actuals.

Durant molt de temps, esser marxista ha suposat manifestar els processos socials i econòmics encaixonant-los en models previs i adoptant un llenguatge ampul·lós per a demostrar el domini d'una disciplina científica. D'aquesta forma, la història, economia, sociologia, etc. s'han vist sotmeses a complexos mecanismes academicistes o revisions dràstiques que neguen el caràcter de ciència d'aqueixes matèries. Això em porta a pensar que les postures explicades abans han bloquejat la pròpia essència del marxisme: la dialèctica. El desenrotllament dialèctic té per força motriu les contradiccions entre els propis homes. Des de Lukács i Korsch —que critiquen el marxisme ortodox, intentant mostrar que la teoria revolucionària sempre és l'expressió del moviment de la classe obrera— hi ha hagut una tendència a veure dins el marxisme un prisma des del qual la realitat pot adoptar noves solucions, alienes a l'ortodòxia que paral·lelament es dona. És la tornada a Marx, reencontre que necessàriament ha d'esser distint als que han plantejat una nova lectura, emperò seguint amb les mateixes proposicions estructurals.

Dins el marc de les societats industrials, desprovistes aparentment de perspectives revolucionàries, el marxisme indica altres formes contestatàries que són distintes a la classe obrera. Marcuse parla aleshores de la marginació ètnica, els moviments d'alliberament nacional llatinoamericans o els estudiants marginals. Així ho han entès també altres renovadors del pensament marxista, plantejant que les solucions a un sistema en decadència hi són no al centre neuràlgic que engoleix poc a poc els seus protagonistes; sinó a la perifèria tradicionalment superexploitada que pot prendre amb les seves mans aquell prisma del marxisme, fent-lo girar fins obtenir una resposta fiable als seus problemes. I és que avui en dia esser marxista a les societats retardades és, simplement, voler viure amb un mínim de dignitat; enfront d'això, les oligarquies disfressen amb l'etiqueta «marxista» unes forces que el que pretenen és una *distribució justa de la pobresa*. Els propis dirigents d'aquests moviments socials han arribat al marxisme per la «via ràpida»: mitjançant la pràctica, l'anàlisi de la seva realitat, i amb la convicció que cal donar també una resposta. Després —i sols després— la teoria marxista ha fet la resta: cristalitzar una *praxi* dins un programa teòric.

Karl Marx

Per altra banda, els especialistes que adopten el marxisme com a metodologia de treball, tornen al Marx original: el que va als aspectes concrets, a l'experiència viscuda, a l'anàlisi sense cotilles preestablertes. Dins les ciències humanes s'obliden els vells debats que esgotaren temps i paper, quan «El Capital» era poc més que un Evangeli, un *I Ching* amb solucions a tots els problemes. Els conceptes marxistes han penetrat de forma ampla a l'àmbit científic, però afortunadament són cada vegada més emprats amb la cautela necessària; i és que abans que res, cal *entendre'ls*, i l'error que molts tenim és justament el contrari: aplicar-los sense una comprensió més profunda del que volen dir.

Crec que esser marxista dins la nostra societat, és fonamentalment entendre Marx; comprendre que no és la seva teoria general la que està en crisi; són els homes que l'apliquen, homes inserits dins un sistema econòmic també en situació crítica. No obli-

EL MARXISME I LES CIÈNCIES SOCIALS

per Bernat Riutort

Allà entre els anys 1818 i 1883 transcorre la intensa vida de K. Marx. Som en ple període de consolidació a l'occident europeu de les societats on la burgesia serà la classe hegemònica. Amb la mateixa creixença d'aquesta —l'altra cara de la moneda— vindrà donada l'expansió numèrica de la classe obrera, els anomenats «proletaris».

Un cop arrelats els efectes de la revolució industrial anglesa i de la político-social francesa, en les relacions socials tenim per davant un panorama on es realitzen tota casta de canvis en els més diversos ordres de l'existència social en una ona que s'expandeix en complexes modulacions per tota la superfície d'Europa i de l'Amèrica del Nord. La població, la indústria, la ciència, la vida rural, la cultura, els estats, etc., creixen i canvien com abans mai no s'havia pogut imaginar; al mateix temps, progressivament, va desapareixent o perdent força el *Modus vivendi* de l'antic feudalisme. Un canvi tan fort du uns costos socials immensos; en el moment en què el «progrés» s'accentua les oposicions rebenten en tots els ordres de l'existència social, i en el lloc on el nou sistema econòmic-social s'articula (la relació capital-treball), la contraposició d'interessos marcarà la zona d'origen d'un conflicte que presidirà gran part dels esdeveniments futurs, la lluita entre la classe obrera i la burgesia. La força del nou *tipus* de societat, malgrat l'energia centrífuga dels conflictes,

aconsegueix contrarestar-los centrípetament per la seva capacitat d'expansió. Les fluctuacions periòdiques entre el desenvolupament/crisi i el conflicte/superació, caracteritzaran els moviments en les relacions socials del segle XIX a Europa i a l'Amèrica del Nord —on l'expansió serà de tal envergadura que anirà engolint-se els conflictes arrasadorament.

Aquest és un context que fa necessari el coneixement de les mateixes relacions socials. Allò que fins llavors havia aparegut com a «natural» —l'ordre establert— es descobreix com a «artificial», és a dir, social, produït pels mateixos homes, subjectes i objectes dels esdeveniments. Els canvis històrics són tan forts que es poden veure en el període de vida d'un home qualsevol de l'època. Això significa una nova òptica dels homes i dones i dels seus «afers», la historicitat i el «progrés» substitueixen la tradicionalitat immemorial. D'un costat i de l'altre apareixen intel·lectuals que intentaran fer una «ciència» dels «fets» socials com es va fer una ciència —amb tant d'encert— dels «fets» físics des de Galileu i Newton. El segle XIX és el segle de les «ciències socials» si bé, abans, tant l'economia com la politologia havien tingut desenrotllaments que podem considerar com a precursors. Marx serà un d'aquests homes que, amb un esforç titànic, provarà de donar resposta al que ocorre en les relacions socials, el conflicte permanent, el canvi social en un període fundacional de l'estructuració social burgesa. Per aquesta raó, Marx serà un dels «pares fundadors» de les «ciències socials». Som en el moment de la formulació dels «paradigmes fundacionals» en les «ciències socials».

L'interès pel coneixement dels «fets» socials trobarà suport en els interessos i mentalitat de cada un dels pares fundadors, que orientaran les seves recerques en la persecució i aclariment d'uns o d'altres aspectes de les relacions socials. Uns consideraran que el que han d'estudiar són «les causes de la riquesa de les nacions»; o bé la «distribució»; com es produeix «l'ordre i el progrés»; les «institucions»; els «origens de l'humà»; la formació de la «consciència nacional», etc. En aquest context Marx empenirà la investigació de les «lleis que governen el canvi» d'una societat a una altra. El que li interessa és copsar les claus del canvi per poder-lo accelerar i conduir en funció del que ell considera l'explotació de la petita minoria de la població sobre la immensa majoria, en el capitalisme. Marx fa «ciències socials» amb la *intenció* de trobar elements «certs» per demostrar l'«explotació», «l'alienació» i el «fetitxisme» de la nova societat i fer la «revolució» que instauri la igualtat, la fraternitat i la llibertat reals per a tots —com a mínim aquests són els seus desigs.

dem que el marxisme té sentit en tant i en quant pot donar camins a situacions concretes no tan sols amb el seu pensament científic, sinó amb la pràctica. Gramsci afirmava que la teoria marxista és la filosofia de la *praxi*; i hem de deixar clar que ni Marx ni Engels varen escriure un tractat de marxisme: per mitjà de l'obra escrita i l'obra revolucionària, sempre lligades, podem intentar reconstruir el camí seguit pel pensament.

Aquesta tornada, el reencontre amb el vell Marx pot ajudar-nos a trobar solucions a un món desencisat. I dic ajudar-nos perquè crec que les bones paraules o les bones obres escrites —encara que siguin de Marx— no serveixen massa sense un plantejament d'acció; aquesta és la part fonamental: la pròpia persona que ha de comprendre, dins la Mallorca enlluernada pel turisme i desconeguda per la degradació ecològica, les lluites d'altres pobles —tal volta llunyans— sabent que a elles va part del futur de tots.

És una forma d'entendre Marx...

CARLES MANERA ERBINA

L'interès de Marx no se centra per *separat* en les relacions socials econòmiques, en les ideològiques, les polítiques, jurídiques, en les nostres o en les «d'altres» societats de menor nivell tècnic, o en el passat o el present, etc., per poder trossejar analíticament els components de les relacions socials i fer-ne regions que a causa de la divisió del treball acadèmic esdevenen, amb la burocratització, compartiments clausurats d'un saber que difícilment es preocupa d'integrar-los i d'explicar el que passa «realment». A Marx podem trobar aspectes antropològics, sociològics, polítics, jurídics, ètics, geogràfics, econòmics, històrics..., i no podem dir que ell era una cosa o l'altra, fins i tot no hi trobam una completa exposició dels diversos aspectes de l'economia o de la història que foren les que treballà més sistemàticament; tan sols d'alguns aspectes rellevants pels seus objectius: comprendre les lleis del canvi i fer la revolució. La seva mirada està enfocada al complex i dinàmic fet social on troba «determinacions» econòmiques, ideològiques, antropològiques, etc.; de totes en parla per trobar-los el lloc d'integració en l'*explicació* del decurs de la *totalitat concreta*. El cos mig embastat de categories teòriques que construeix per donar compte d'aquestes totalitats concretes constitueix el que s'ha anomenat el «materialisme històric» que no és «la història» —la forma *discursiva* d'una *realitat* temporal humana que sempre és més rica que el model teòric. L'abstracció es contrasta permanentment amb la realitat però a la vegada ens guia la seva recerca, per això mateix es pot equivocar. La *història* és la pedra de toc del materialisme històric. La «praxi» orientada a fer la revolució s'elaborarà amb les categories del materialisme històric i el coneixement de la història concreta de la societat en la qual es vulgui dur a terme com a estratègia de transformació d'una societat. L'economia política es convertirà en el cavall de batalla de les seves anàlisis crítiques, ja que en la seva concepció de la història —i més en l'estudi del capitalisme— aquesta economia política és el suport de la resta de relacions socials, i no pot pensar-se en una determinació d'antecedent a conseqüència de les relacions socials econòmiques. Precisament, caldria parlar d'interrelacions oposades, complementàries, d'influències, etc., de les diverses relacions socials on l'economia tindria el pes més gran —el que s'ha dit «dialèctica del real» com a *procés* materialista —sense significar això que en situacions determinades no siguin d'altres tipus de relacions socials les que tinguin més importància segons el procés seguit per la societat tal o tal altra.

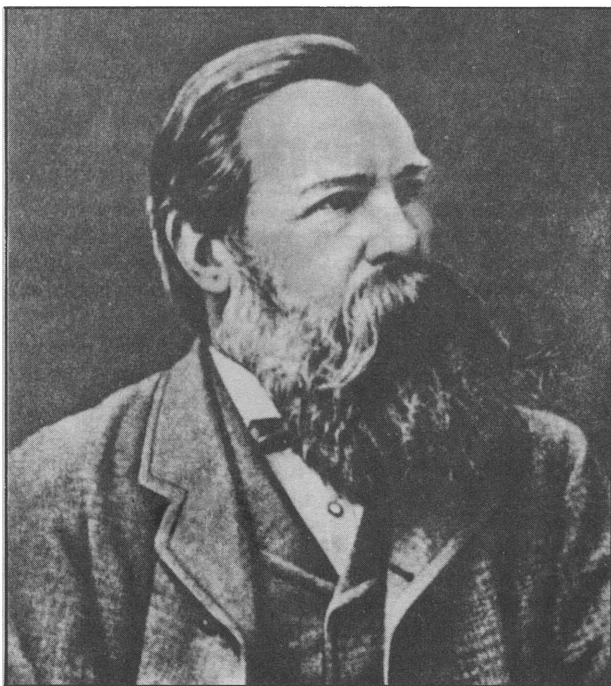
Altres dels «fundadors» de les ciències socials encara no capturats per l'especialitat i la divisió acadèmica del treball també s'esforçaren en aquest aspecte, com Marx. Durkheim fa sociologia, però també economia, antropològia i metodologia. Weber fa sociologia, però també economia, història, antropològia, politologia, metodologia. J. S. Mill fa economia, però també sociologia, politologia, metodologia, etc. Toqueville fa història, però també polito-

logia i sociologia, etc. Cada un d'ells, segons els objectius perseguits, orienta l'estudi intentant explicar el que passa per promoure un comportament social d'acord amb les seves anàlisis i objectius.

En els anys que correm arribam a la meitat del darrer terç del segle XX, estam en plena crisi econòmica, cultural, civilitzadora, les sortides de les quals no es presenten clares, sinó en forma de problemes inèdits i difícils. Alguns escriuen que la tercera revolució tecnològica canviarà el món. Cada vegada més gent viu pitjor arreu del planeta blau, el subdesenvolupament s'estén. Els «blocs» militars es troben inscrits en una «lògica» de la por dual que no troba sostre. Els recursos naturals i els problemes ecològics només que els contemplem en el seu ritme de degradació actual mostren una façana tràgica a la humanitat...

Els qui s'autotitulen «marxistes» han de donar compte del que passa, no en principis ideològics, sinó en «explicacions científiques». Han d'explicar quines possibles vies podem transitar per obrir l'esperança —no la fantasia— en la utòpica igualtat, llibertat i fraternitat entre els homes. Un marxisme que es consideri viu no pot utilitzar texts i anàlisis teòrics, elaborats per a altres realitats, fora de context. No hi ha receptes per a curar «mals» socials fora del seu temps. Fins i tot avui és necessària una crítica a la «utopia marxista» com a discurs d'estructura semblant a certs discursos religiosos —estadi original, caiguda i salvació—. També és necessari adonar-se de la seva història i fer un exercici de lucidesa analitzant com uns texts pretesament científics s'han utilitzats com a «sagrats», consolidant en la pràctica uns ritus pseudo-ateus que s'han organitzat en burocràcies encarregades de difondre un nou envellit fetixisme i han tingut com a conseqüència una nova forma de dominació i d'alienació.

Des de la perspectiva de les ciències socials no hi ha més remei que tractar Marx com allò que és per a les dites ciències socials; un clàssic, un fundador d'uns *paradigmes* de determinades regions de les relacions socials i d'un paradigma sintetitzador d'aquestes com una globalitat, sense el qual els altres quedarien mancats de força explicativa de la realitat concreta. Per a les ciències socials Marx és un clàssic; potser que vist des d'avui sigui el més notori, el més gran dels clàssics de les ciències socials però al cap i a la fi un clàssic-fundador. Els paradigmes han de permetre'ns d'explicar i preveure fenòmens rellevants (per a ells); i s'han de contrastar amb la realitat constantment, tenint en compte que llur destinació és permetre'ns descobrir teòricament i tractar cada cop més informació fins que un altre paradigma més potent vengui a donar compte d'allò que l'actual no pot explicar i preveure. En les noves realitats sorgides durant el que va de segle és necessari obrir noves perspectives paradigmàtiques allà on les existents no diuen res, o són insuficients, o bé s'han demostrat equivocades. La «realitat» té la darrera paraula en la teoria científica, però no la podem conèixer sense aquesta.

Engels

Des que els fundadors clàssics de les ciències socials obriren els principals paradigmes científics s'han incorporat dos grans «espais» problemàtics d'estudi damunt els quals s'han construït ciències que ells no havien conegut. Per un costat, un que podríem anomenar el de la investigació científica de les relacions *micro*-socials sustentats en el desenvolupament de les *psico*. D'altra banda, el camp immens que ens obre l'estudi sistemàtic del signe lingüístic en la seva diversa varietat: l'home és un animal simbòlic i cal extreure'n les conseqüències. Els clàssics de les ciències socials es centraren essencialment en l'intent d'explicar els fenòmens socials *macro*. Tota intenció d'explicar el «què passa?», en l'actualitat, ha de donar compte d'aquests nous espais problemàtico-teòrics i ha d'integrar-los dins l'intent d'explicació. No per casualitat s'han utilitzat metàfores com aquella de «l'aldea global», o la «societat esquizoide»; els temps de la telemàtica i de les «malalties» mentals són els actuals.

De totes maneres és fer justícia als fets constatar el període d'expansió d'alguns dels paradigmes oberts per Marx en l'actualitat. Poques pinzellades ens ajudaran a il·lustrar el que hem afirmat.

En la historiografia podríem parlar de zones on, centrats essencialment però no exclusivament en la història dels seus països, s'estan fent obres veritablement importants. A la Gran Bretanya tenim historiadors com E. H. Carr, C. Hill, R. Hilton, E. J. Hobsbawm, E. P. Thompson, R. Brener, etc. A França, P. Vilar, Ch. Parain, G. Doquois, A. Soboul, etc. Als països de l'Est, B. Porschew, Lublinskaya, Ado, Kula, Topolski, etc. Al mateix Estat Espanyol, J. Fontana, J. Nadal, M. Barceló, etc. Aquest llistat podria estendre's al Japó, a l'Amèrica Llatina, al

món àrab, etc. Avui el marxisme té tant de pes en la història que ha marcat fortament el mateix treball d'historiadors no marxistes, però els marxistes també han inclòs críticament elements d'altres historiadors i orientacions d'altres ciències socials.

En economia, M. Dobb, P. M. Sweezy, S. Amin, E. Mandel, Palloix, Aglietta, Attali, I. Wallerstein, A. Emmanuel, M. B. Brawm, J. O'connor, I. Gough, Cl. Napoleoni, etc. Temes com el desenvolupament desigual, la planificació, la crisi de l'Estat fiscal, la crisi i la taxa de benefici, la discussió damunt la transformació dels valors en preus, etc., han anat tan endavant que en alguns aspectes com en la crítica de P. Sraffa al plantejament del «valor» pot pensar-se en una reformulació d'una de les bases del paradigma plantejat per Marx.

En la politologia també hi trobam una revitalització de la teoria: W. Abendroth, K. Lenk, J. Habermas, N. Bobbio, P. Ingrao, U. Cerroni, N. Poulantzas, C. B. Macpherson, R. Miliband, I. Gough, etc. L'Estat del Benestar, la crisi de legitimitació, les relacions entre la societat civil i la política, les ideologies sustentadores de l'Estat, els drets, etc. S'han rellegit i valorat críticament Weber, Michels, Lenin, Gramsci, etc., fins a fer un cos teòric que, inspirat en el paradigma marxista, ha anat molt més enllà en la construcció teòrica —amb diversos corrents interns, per supost.

En sociologia les produccions i orientacions són tan diverses i complexes que només sota el rètol de «sociologia crítica» podríem ajuntar molts corrents que tenen l'origen a Marx: M. Horkheimer, T. W. Adorno, H. Marcuse, J. Habermas, A. Gouner, T. Bottomore, E. Balibar, N. Poulantzas, G. Therborn, Cl. Servolin, E. Lefèbre, L. Colletti, P. Anderson, Andre G. Frank, Anouar Abdel-Malek, M. Rodinson, L. Kolakowski, R. Bahro, M. Voslensky, A. Heller, Z. Bauman, etc. Al mateix Estat Espanyol trobam aquesta diversitat: V. Pérez Díaz, E. Lamo de Espinosa, J. M. Maravall, M. Sacristán, L. Paramio, F. Claudín, S. Giner, F. Marçal, I. Fernández de Castro, etc. En sociologia la quantitat de problemàtiques noves d'una societat que ha sofert un creixement i una complexificació tal no podia ésser menys, l'estratificació, la divisió del treball, la xarxa institucional, el desenvolupament desigual de les societats, els límits al creixement, la família, etc.

Ahuc en terrenys poc estudiats per Marx com la geografia humana o l'antropologia cultural trobam paradigmes que s'han inspirat en Marx per a la construcció dels seus «objectes» de coneixement amb una força que no pot menysprear-se: M. Harris, G. Childé, M. Godelier, Goldman, Cl. Mellaissoux, P. George, Y. Lacosta, M. Castells, Wittogel, etc.

Per acabar, val la pena constatar que els grans teòrics no marxistes de les ciències socials han constituït els seus paradigmes teòrics polèmicament amb Marx.

BERNAT RIUTORT SERRA

La qüestió nacional vista des del marxisme

Per a començar dedicarem només un breu espai a la postura dels cap-pares del marxisme —Marx, Engels, Lenin i Stalin— en relació a la qüestió nacional, puix ja ha estat abundantment tractat en aquests darrers anys i per diferents autors (Bloom, Davis, Carrère d'Encause, Rodinson, etc...).

Podríem resumir la postura dels clàssics marxistes amb la idea que el proletariat havia d'assumir la lluita contra l'opressió nacional només en la mida que aquesta afavorís la lluita pel socialisme, és a dir, fer-ne una *utilització revolucionària*. Però deixarem clar que el proletariat no havia d'assumir la defensa del desenvolupament nacional, caràcter exclusiu del nacionalisme burgès, preconitzant l'assimilació no violenta de les nacions i la més completa llibertat d'intercanvi econòmic capitalista.

Les seves definicions del que era una nació no obeïen a un interès «per se» i per això només trobam un intent de sistematitzar aquest concepte en Stalin, sota l'encàrrec d'En Lenin (1). Els trets que per ell defineixen la nació són un recull força exhaustiu, però no deixa de tenir un caràcter dogmàtic i estàtic des del moment en què si a una comunitat li'n manca un, en queda exclosa.

Haurà d'esser un marxista pràcticament desconegut a les nostres latituds i contemporani de la Revolució Russa, Borojov (2), qui faci un estudi exhaustiu del fet nacional, desenvolupant el mètode materialista d'En Marx. I així raonarà que en el procés de producció sorgeixen diverses relacions de producció (origen de les classes). Però la mateixa producció depèn de certes *condicions*, condicions que són diferents en els diferents llocs. L'estat de les forces productives, el seu desenvolupament, junt amb el desenvolupament de la producció estan influïts per unes condicions diferents quant a la natura i quant a la història, i tot això aboca els diferents pobles a estructures econòmiques *diferents*. Les condicions de producció varien considerablement, són d'ordre geogràfic, antropològic i històric. Les condicions històriques inclouen alhora les condicions produïdes dins una entitat social determinada i les imposades pels grups socials veïns.

D'aquesta manera existeixen dos tipus d'agrupaments humans:

1. els grups que es divideixen la humanitat segons les diferències de les condicions de producció relativament distintes. Aquests grups són anomenats societats, organismes socio-econòmics (tribus, famílies, pobles, nacions);

2. els grups en què es divideix la societat segons el paper que tenen dins el mateix sistema de producció. Aquests grups són anomenats classes (castes, rangs, etc.).

Andreu Nin

Les condicions de producció són d'ordre material (el territori i tots els productes de la cultura material desenvolupats per l'home) i espiritual (llengua, costums, tradicions) que constitueixen les condicions històriques de producció.

Darrera tota lluita d'alliberament nacional hi ha l'intent de controlar les pròpies condicions *materials* de producció, així com tota opressió nacional és en el fons una opressió econòmica. Això no lleva que aquesta recerca de control de les condicions materials no quedi emmascarada en molts casos per condicions espirituals (reivindicació d'una llengua nacional, d'una religió, etc.), o bé que una nació opressora necessiti per a dominar les condicions materials de producció d'una altra nació «desnacionalitzar-la» intentant esborrar les seves condicions espirituals. Aquesta opressió econòmica pot prendre diferents formes a l'actualitat, segons si la dominació es basa en: 1. l'imperialisme de pillatge directe, i aleshores som en el cas del colonialisme amb les conseqüències del subdesenvolupament econòmic, emigració, etc... 2. l'imperialisme d'explotació, on la dominació persegueix el manteniment i la reproducció de les condicions que permeten l'extracció permanent de plus-vàlua (3).

Reprent l'estudi d'En Borojov trobam una explicació convincent a la tan debatuda diferenciació entre nació-nacionalitat, nacions amb història-nacions sense història dels clàssics marxistes. Aquesta diferenciació l'establirà entre «*poble*» i «*nació*» com a diferents estadis, o graus de desenvolupament en la vida d'una societat sencera pot trobar-se en una d'aquestes dues situacions; en la primera, quan apareix com a entitat relativament dis-

tinta només en les relacions amb altres organismes socials (poble); i en la segona (nació), quan apareix com a organisme social amb consciència de si mateixa.

Aquest sentiment d'identitat, creat com a resultat de la visió del passat històric comú i arrelat a les condicions de producció comunes, s'anomena *nacionalisme*. La fi del nacionalisme és l'afany de preservar els interessos nacionals, els quals, sempre d'una manera o altra, estan relacionats amb la *base* de les condicions de producció, el territori, i amb els instruments de preservació (la seva unitat política, les institucions polítiques, la seva llengua, la seva educació nacional i el mateix nacionalisme).

Cada classe nacional té, en una conjuntura concreta, un interès diferent en la riquesa nacional; això condicionarà el que històricament es donin dins una mateixa nació diferents tipus de nacionalisme. L'eurocentrisme i l'obsessió dels cap-pares marxistes a identificar marxisme=burguesia han donat lloc a creure que el proletariat d'una nació oprimida no tenia cap interès nacionalista, oblidant que la qüestió nacional afecta vitalment el treballador per mitjà del territori, com a lloc de feina; puix pels obrers d'una nació és més important assegurar el seu lloc de feina que la lluita de classes, és a dir el primer és condició «sine qua non» perquè es doni la segona. D'una altra banda hauríem de revisar el concepte de burgesia nacional analitzant cada situació nacional en concret i qualificar la «burguesia compradora» tant del «tercer món» com de nombroses nacions europees, més que com a burgesia nacional com agent de l'estranger (4).

BEL PEÑARRUBIA

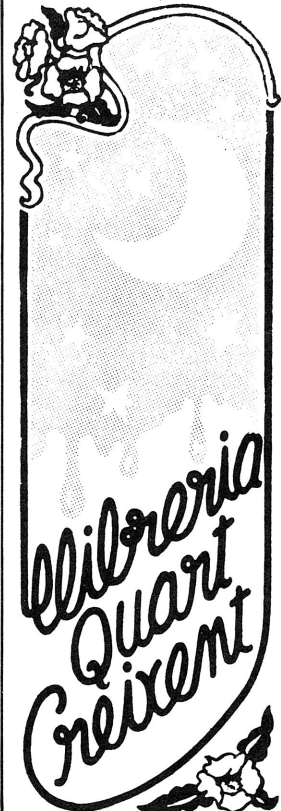
(1) Vegi's el meu article publicat al n.º 663 i 664 de LLUC damunt el concepte estalinista de nació.

(2) BOROJOV. «La qüestió nacional i la lluita de classes». Fotocopiada.

(3) Cal afegir que l'opressió econòmica no es manifesta només a través de les formes exposades d'expoliació directa, sinó també per l'existència de tota una política econòmica en què les directrius no estan orientades a les exigències de l'estructura nacional i amb les opressions concretes i frenatge del desenvolupament de les forces productives que aquest fet comporta.

(4) Vegi's E. TERRAY. «La idea de nació y las transformaciones del capitalismo» en «El marxismo y la cuestión nacional». Ed. Anagrama. Barcelona, 1977.

llibres
en català
i juguetes

—

CARRER RUBÍ, 5
TEL. 21 38 21
PALMA

llegiu
mallorca
socialista
la revista
de l'esquerra
nacionalista

PSM

Partit Socialista de Mallorca
carrer Temple, 7 Ciutat

LA PRESENCIA DE MARX EN «EL OBRERO BALEAR» (1900-1936)

per Antoni Nadal

Més d'una vegada m'he demanat per quina raó els llibres que tracten de la història mallorquina contemporània ignoren la presència de Marx a l'illa. ¿És que la societat mallorquina el desconeixia? Per donar resposta a aquesta qüestió, vaig començar l'estudi de la presència de Marx en «El Obrero Balear». No m'interessava tant conèixer l'eventual influència de Marx sobre la societat mallorquina com d'aclarir si l'obra de Marx havia arribat a aquesta illa, i en el cas afirmatiu per quins conductes.

La pretensió que es pugui entrelligir de les paraules anteriors no és tal, perquè ja des d'ara reconec la limitació que suposa estudiar just «El Obrero Balear», a més de la de l'espai que permet aquesta revista. Però, amb tot i això, crec que hi ha uns factors que em garanteixen l'enfocament i la utilitat de la recerca: «El Obrero Balear» sortí setmanalment per espai de trenta-sis anys (del desembre de 1900 al juliol de 1936) (1), fora d'un període de tres mesos en què fou suspesa la seva publicació per ordre governamental arran dels esdeveniments de la «Setmana Tràgica». Aquesta llarga durada, única entre les publicacions orgàniques de Mallorca, el converteixen en un document essencial per a l'estudi de qualsevol tema relacionat amb la història mallorquina contemporània i, per tant, de la presència de Marx en ella. Que «El Obrero Balear» fos l'òrgan de l'Agrupació Socialista de Ciutat (fins al 1934) i, posteriorment, de la Federació Socialista Balear és un altre element a considerar, ja que el PSOE es declarava marxista, i Marx hi havia d'aparèixer amb més freqüència que a la premsa conservadora. D'altra banda, el PSOE fou el partit obrer amb una major implantació a l'illa en aquest període i això es reflectí en un major nombre de quadres dins el moviment obrer mallorquí. Tot plegat fa que un estudi de la presència de Marx en la societat mallorquina sense tenir en compte «El Obrero Balear» esdevengui debades, encara que és ben desitjable un estudi semblant que agafi, si més no, la resta de les publicacions obreres.

EL MITE

Els socialistes mallorquins coneixien Marx. Per a ells era «el mestre», «el gran Marx», «el campió de la classe oprimida», fins i tot «l'immortal». L'admiració —he estat temptat d'escriure «veneració»— que sentien envers Marx era tal que generalment acompanyaven el seu nom amb adjectius com «eminent», «insigne», «gloriós», «pròcer», «preceptor», «august», «portentós», «infatigable», «gegant», «inoblidable», «heroic», etc. Marx era, també, «l'estimat camarada», «l'home serè i reflexiu» i el «fundador», «precursor», «figura» o «pare» del socialisme científic.

El pensament de Karl Marx és definit sobretot com a «doctrina», «socialisme científic», «socialisme», «obra» i «teoria».

Un respecte semblant infonen les seves obres quan són esmentades per separat. Així, **El manifest comunista** «ha estat la

condensació de principis i de doctrines de la Internacional» i «el nord i el guia del proletariat». I **El capital**, «moderna Bíblia del proletariat», «vertader puntal del socialisme», «guia» i «únic evangeli del proletariat».

Com es pot observar, l'ús de la metàfora religiosa és notable i ultrapassa el simple mimetisme. Vet aquí alguns exemples: «Salgamos del antro, en que estamos metidos y entremos en el templo para purificarnos en la doctrina redentora de Carlos Marx» (17-VI-1931); la referència a Marx com a «sant», «apòstol», «Moisés» del socialisme o «nuevo Cristo cuya doctrina social ha de triunfar sobre el paganismo calvario y como él vive después de muerto como una antorcha luminosa que proyecta sus rayos sobre el laberíntico y tenebroso sendero de la manumisión de los desposeídos» (16-III-1934); i les seves paraules «evangèliques», «belles» i «luminoses».

Quant a la iconografia, sabem per un **Aviso importante** publicat el 31 d'agost de 1907 que estaven a la venda uns segells amb els busts de Karl Marx, Pablo Iglesias i una al·legoria del socialisme, a més d'un retrat de Marx —33 x 46 cms.—, al preu de 75 cèntims.

Les cròniques de la celebració de la diada del primer de maig ens contenen alguna ocasió que la imatge de Marx destacava a la façana dels centres obrers (Llucmajor, 1914) o a l'interior d'ells (Capdepera, 1914; Son Serra, 1921). La crònica de l'any 1936 ens informa que «entre los incontables estandartes y cartelones, destacaba por su tamaño y vistosidad uno de la UGT portador de las efigies de Carlos Marx y de Pablo Iglesias».

Amb motiu del primer de maig de 1929 apareix per primera vegada una fotografia de Marx que tornarà a sortir en cinc ocasions, coincidint amb aquest aniversari o amb de la seva mort.

EL OBRERO BALEAR

Marxistas, sí. Pero no asesinos

Ojalgo bien «El Día», que tanto escándalo está moviendo contra el marxismo y los que seguimos esa doctrina. No nos avergüenza ser marxistas, lo somos a mucha honra. Marxistas, no marchistas, entiéndase bien, porque entre lo uno y lo otro hay tanta diferencia como la hay entre la bondad y la perversión. Los marxistas son gente honrada, que lucha por un ideal, por una nueva civilización, por una humanidad más libre y menos dolorida. ¿Qué son, en cambio, los marchistas? ¿Qué doctrina representan? ¿Que ideales defienden? Aver que diga Luis Alemañy, el inspirador, según noticias, de la campaña antimarxista de «El Día», que ideales tiene, que política desinteresada y de bien público es la que sigue? ¿Quién creará que va detrás de March inspirado por un alto sentido patriótico?

Luis Alemañy es marchista porque detrás de March se ha hecho y se está haciendo riquísimo. Igualmente está prostituido, como lo están Suau y tantos otros que ruedan como satélites ambiciosos y sin escrúpulos alrededor del millonario procesado por cohecho y alta traición a la patria. ¿Patriotismo en los marchistas? ¡Mentira! No hay ninguno de ellos que tenga ese sentimiento.

Sí, sí, propugnad, lacayos del contrabandista, el frente antimarxista, que con ello no haréis más que afirmar el principio de lucha de clase, es decir, el mismo principio marxista que luego combatis llamándole criminal. Ya lo decís vosotros: «el frente antimarxista no es una negación, sino una afirmación de principios que pueden ser comunes a monárquicos y republicanos, a liberales y autoritarios.....» ¿Se puede proclamar con más vivos colores el principio de la lucha de clases? A un lado monárquicos, republicanos, liberales, católicos, es decir, la burguesía contra el proletariado. Esto es lo que pide y alienta el diario de March. ¿Lo habeis comprendido bien, trabajadores? Los de March llaman a frente único a todos los partidos burgueses para luchar contra el Socialismo en las próximas elecciones y aplastarlo, que es tanto como aplastar al proletariado. Esto señala claramente el camino a seguir por los trabajadores en la lucha electoral: **votar como un sólo hombre la candidatura Socialista.**

Decimos al principio de estas líneas que sí, somos marxistas, pero no asesinos y sobre esto de **asesinos** hablaremos un poco en el número próximo, pues el espacio de que disponemos no nos permite hacerlo hoy. Pero sí hemos de decir a nuestros lectores que se preparen a oír un relato muy parecido a los que se cuentan de Sierra Morena o de la banda de Al Capone. Citaremos nombres y apellidos, si es que por entonces somos aún vivos.

A conseqüència de la bomba que esclatà el 4 de juny de 1936 a la Casa del Poble de Ciutat tornam a trobar Marx, d'improvist, però amb força significació, en la crònica dels fets apareguda el 12 de juny d'aquell any: «(...) Los bustos de Carlos Marx y Pablo Iglesias fueron, también, destrozados por la metralla. ¡Ah! pero lo que representan Marx e Iglesias, para cuya evistación ha nacido el fascismo sanguinario, es invulnerable porque ha arraigado con raíces profundas en la conciencia de los trabajadores del músculo y del cerebro».

LA DIVULGACIÓ DELS TEXTOS MARXIANS

Des de ben prest tenim notícia de la venda de llibres Marx. El 18 de juny de 1904 un **Aviso importante** comunica que la biblioteca de «La Revista Socialista» —revista quinzenal que s'editava a Madrid— acabava de publicar **Revolución y contrarrevolución**; aquest llibre es venia per 1'5 Pts. L'any 1906 sabem que **El manifiesto comunista** es venia per 20 cèntims a l'Administració d'«El Socialista», l'òrgan del PSOE. El 6 de juny de 1914 s'esmenta entre els llibres rebuts l'opuscle **La indiferencia en materia política**, a 5 cèntims, «lo que dado lo útil del texto y la baratura en el precio hacen que sea muy recomendable para la propaganda». I el 30 de maig de 1930 una nota titulada **Obras de Carlos Marx** ens assebeta que a la llibreria d'«El Socialista» i a la Casa del Poble de Ciutat es venien les obres següents: **Precios, salarios y ganancias** (1'50 Pts.); **Crítica de la economía política** (2'00 Pts.); **La indiferencia en materia política** (0'20 Pts.); **El Capital** (5'00 Pts.); **La Revolución Española** (5'00 Pts.); **Discurso sobre el libre cambio** (0'35 Pts.); **Miseria de la filosofía** (2'00 Pts.); **Manifiesto Comunista** (2'00 Pts.); i **Revolución y contrarrevolución** (2'00 Pts.). Aquesta nota aparegué sis vegades més durant l'estiu de 1930.

Ja hem vist que a la Casa del Poble de Ciutat es venien llibres de Marx. Però també se'n vengueren en altres llocs: l'abril de 1919 les Joventuts Socialistes posaren una caseta de venda de llibres a la fira del Ram. I el 14 de febrer de 1930 es diu que en el transcurs d'una conferència donada per Ignasi Ferrerjans a Pollença «varios entusiastas de las ideas socialistas vendieron un crecido número de folletos de Carlos Marx, Pablo Iglesias, Besteiro, Meliá y otros, agotándose las existencias».

A més de la compra dels llibres, les biblioteques constituïren una altra via per a atènyer la lectura de Marx. Les biblioteques sempre foren promogudes pels dirigents socialistes, per tal com a un augment de la preparació dels obrers s'hauria de correspondre una major consciència de classe i, per tant, de la influència social. El dia 29 de gener de 1928 s'inaugurà la Biblioteca circulant de l'entitat «Salud y Cultura», adscrita a la Casa del Poble de Ciutat, però la majoria de les societats obreres ja disposaven de la seva. Que a la Biblioteca circulant hi havia

Juventud Socialista Palmesana

Semana de Propaganda Marxista

Organizado por la «Juventud Socialista Palmesana» el próximo Martes día 21 a las 8'30 de la noche, tendrá lugar, en la Casa del pueblo, un gran acto en conmemoración del 50 aniversario de la muerte de CARLOS MARX y en el cual harán uso de la palabra

Gabriel March, Pedro Pascual, Juan Monserrat Parets

¡TRABAJADORES! acudid a este acto, conmemorativo al más grande defensor de los obreros.

llibres de Marx ens ho confirma una nota del 21 de setembre de 1928 en la qual es presenta una relació d'obres de Marx adquirides per la Biblioteca. Una altra nota, del 30 d'agost de 1935, ens informa de la donació d'**El capital** a la Biblioteca del Grup Socialista de Santa Caterina per part d'un afiliat. I els dies 15 i 29 de novembre del 1935 apareixen sengles relacions d'obres donades a la Biblioteca de la Federació de Joventuts Socialistes de Balears, entre les quals cinc de Marx.

Les revistes també foren un mitjà d'accés als textos marxians. A més d'«El Socialista», òrgan del PSOE, «El Obrero Balear» inclogué sovint anuncis de revistes en les quals es publicaven articles i extractes de les obres de Marx. Vet aquí algunes d'elles: «La Nueva Era» (1901-1902), revista internacional d'estudis socials que sortia a Madrid, bimensual; «La Revista Socialista» (1904), revista quinzenal que es publicava a Madrid; «Vida Socialista» (1910-1914); «Cuadernos Socialistas» (1918), dels quals «los primeros folletos que se publiquen tendrán el carácter de un homenaje a Carlos Marx, por coincidir su publicación con el centenario del maestro, que, como es sabido, se ha celebrado en este mismo año», s'editava a Madrid; «Revista de Economía Socialista» (1934), òrgan del «Servicio de Estudios Económicos de la Federación Española de Trabajadores de Banca»; «Leviatán» (1934-1936). Altres revistes de les quals tenien coneixença els socialistes mallorquins eren «La Internacional» (1908-1909), dirigida per Antoni Fabra i Ribas; «Justicia Social» (1.ª època 1909-1916), òrgan de la Unió Socialista de Catalunya; «Claridad», dirigida per Luis Arquistáin; i «Renovación», setmanari orgànic de la Federació de Joventuts Socialistes d'Espanya que publicà un número extraordinari (18-III-1933) per a commemorar el L aniversari de la mort de Marx. D'altra banda, Alexandre Jaume ens parla en les seves cròniques de política internacional (signades amb el pseudònim «J.») de l'edició francesa d'«Informaciones Internacionales», bolletí que publicava el Secretariat de la Internacional

Obrera Socialista per a la premsa obrera (2).

Els textos de Marx que publicà «El Obrero Balear» no són molts. Probablement procedien dels llibres publicats per la Biblioteca d'«El Socialista», encara que generalment no en citaven ni l'obra ni l'edició. La publicació d'aquests textos obeï a raons circumstancials en més d'una ocasió. Així, per exemple, no deixa d'esser significatiu que una setmana abans de produir-se l'escissió comunista el maig de 1921, es publicàs un text titulat **Reconstructores de ayer y de hoy (Palabras de Marx)** corresponent al prefaci de la 1.ª edició alemanya d'**El capital** en el qual Marx critica el determinisme econòmic. El text i el mateix títol —«reconstructors» era el nom que reberen els contraris a la integració dins la III Internacional— són clarament tendenciosos. A part d'aquests textos, el més destacable i extens és el titulat **Transformación del valor o del precio de la fuerza de trabajo en salario**, extret del capítol XVII, **El salari, d'El capital**, publicat el 3 de juliol de 1915. La resta dels textos publicats generalment reprodueixen fragments més o menys extensos d'**El manifiesto comunista** (3).

(1) L'any 1937 sortí a Barcelona un «Suplement d'El Obrero Balear», bilingüe, portaveu de l'Agrupació de Socialistes a Catalunya que dirigí Ignasi Ferrerjans, i que no he pogut consultar.

(2) Per a una major informació de la introducció bibliogràfica del marxisme a l'Estat espanyol, vegeu **La introducción del marxismo en España (1869-1939)**, de Pedro Ribas, Madrid, 1981.

(3) Els textos de Marx publicats foren els següents: **Un poco de todo** (19-IV-1902), d'**El manifiesto comunista**; **La jornada de trabajo** (28-V-1910); **Transformación del valor o del precio de la fuerza de trabajo en salario**, capítol XVII, **El salari, d'El capital**; **Plumas maestras. Evoluciones sociales** (26-V-1917), publicat posteriorment amb el títol **La evolución de la burguesía** (19-V-1922); **Reconstructores de hoy. Palabras de Marx** (5-VIII-1921), del **Prefaci de la 1.ª edició alemanya d'El capital**, Tom I, trad. de Juan B. Busto, F. Cao y D. del Val, Madrid, 1899; **Manifiesto del Partido Comunista** (27-V-1921), escrit en col·laboració amb F. Engels; **Palabras inmortales. La indiferencia en materia política** (6-I-1922); **Marx y el problema de la vivienda** (4-V-1923); **La propiedad privada** (5-I-1934), publicat posteriorment amb el títol **Palabras de Marx y Engels** (1-V-1935), d'**El manifiesto comunista**.

D'anecdòtic pot qualificar-se el fet que succeï a Esportes entre els anys 1922 i 1923, que conta el qui en seria batlle brutalment assassinat, arran dels esdeveniments de 1936, Tomàs Seguí: «(...) Con ocasión de una propuesta de un concejal conservador consistente en archivar un sermón que leyó un cura, Seguí propuso que también se archivara el «Manifiesto Comunista» de Marx i Engels, lográndolo» (4). Tot i la seva singularitat, l'anèdota és prou il·lustrativa de la influència que exercí l'obra de Marx sobre un sector dels obrers mallorquins.

LES COL·LABORACIONS CONTINENTALS

L'any 1924, en complir-se el vint-i-cinc aniversari de la seva aparició, «El Obrero Balear» reconeixia que «nuestro periódico, debido a la falta de elementos propios de redacción y la casi nula colaboración directa de compañeros del continente, no ha estado nunca a la altura de otros semanarios socialistas en la propaganda y difusión de las doctrinas y métodos del Socialismo» (5). Certament, si ens atenem a la llarga durada del setmanari la tasca propagandística del pensament de Marx per part dels intel·lectuals del continent resulta ben migrada (cal recalcar que em referesc a l'exposició doctrinal del pensament de Marx i no a una eventual avaluació del marxisme o a una simple relació dels col·laboradors continentals). Ens trobam aquí amb el mateix desgavell de la publicació dels textos marxians: en cap moment sembla que hi hagi un criteri senyalat quant a la selecció de les col·laboracions, encara que com tot just comprovarem hi influïren raons interessades. Moltes vegades, la majoria, no s'esmenta la procedència dels escrits. Sabem que algun article fou reproduït de «La Internacional», altres sens dubte ho foren d'«El Socialista» i fins i tot és probable que algun dels articles aparegués traduït per Alexandre Jaume. Fos com fos, l'autor que destaca en aquest aspecte és Emile Vandervelde (1866-1938), dirigent reformista del Partit Obrer Belga i president de la II Internacional (1900). «El Obrero Balear» publicà dues conferències d'Emile Vandervelde: **Las tres promesas del Bolchevismo**, poc després de l'escissió comunista (4-XI-1921 i 11-XI-1921), i **Las profecias de Marx**, rèplica al socialista alemany Andler, segons el qual el sistema de Marx era imponent, però estava en decadència (la conferència es publicà els mesos de novembre i desembre de 1922 i el gener de 1923). Finalment, amb motiu del cinquanta aniversari de la mort de Marx, es publicà el seu article **Honrando a Carlos Marx, autor del Socialismo científico** (24-III-1933). En la mateixa línia es pot situar la resta de les aportacions «pedagògiques». Així, per exemple, es va publicar un article de Compere Morel, **Posibilidades revolucionarias**, en el qual es defensava l'evolucionisme socialista, en una època clau (3-III-1922), i **El intelecto bajo el capitalismo 4.º Bienestar**, de Ramsay Mc Donald, líder del Partit Laborista anglès i un dels més importants de la II Internacional, que arribà a ser cap

del govern del seu país. L'article critica la llei marxiana de la misèria progressiva dins el capitalisme (6).

El component doctrinal, si més no, resulta encara més migrat i igual de caòtic pel que es refereix a les col·laboracions peninsulars. Els primers anys hi ha una clara influència de «Marco Antonio», pseudònim d'Antoni Fabra i Ribas (1879-1958), qui publicà dos articles en aquest sentit: **El materialismo histórico** (10-III-1906) i **Socialismo y República burguesa** (22-II-1913), en els quals encara és perceptible l'eco del socialista francès Jules Guesde. Tot i que la seva tasca com a divulgador del pensament de Marx és gairebé nul·la (com la resta dels autors peninsulars, ja ho he dit), Antoni Fabra exercí una notable influència sobre els socialistes mallorquins mitjançant la seva tasca editorial a través de la qual molts socialistes entraren en contacte amb el pensament reformista de Jaurès i Kaustky. Un altre col·laborador il·lustre fou el doctor Jaime Vera, el primer teòric del socialisme espanyol, del qual, tanmateix, just es publicaren dos articles que tenguessin alguna cosa a veure amb el tema que estam tractant: **Frase célebre** (1-V-1908 i 1-V-1910), en el qual comentava la frase famosa de Marx «l'emancipació de la classe treballadora ha d'esser obra seva» i **Marx, a través de la crítica**, molt més interessant, publicat el 14 de febrer de 1930. Maria Cambrils fou una assídua col·laboradora d'«El Obrero Balear» entre els anys 1924 i 1927, i sovint féu referència a Marx en els seus escrits (alguns d'ells extractats dels seus llibres), encara que des de posicions humanistes i col·lectivistes. Dins l'ortodòxia cal esmentar l'article de Francisco Largo Caballero **Sobre la lucha de clases**, reproduït el 23 d'octubre de 1925 d'«El Heraldo» de Madrid i l'entrevista que li féu Santiago Carrillo, en la qual Largo Caballero comenta **La crítica del Programa de Gotha**, a propòsit de la necessitat de modificar el programa del PSOE. Aquesta entrevista fou reproduïda de «Renovación» el 13 de desembre de 1935, en el fragor de les discussions ideològiques i internes del partit socialista, i respon als interessos del moment (7).

LA COMMEMORACIÓ DE MARX

Des de la seva aparició (1900), «El Obrero Balear» publicà durant deu anys seguits una nota amb motiu de l'aniversari de la mort de Karl Marx. Titulades **Carlos Marx** els vuit primers anys i **Karl Marx** els anys 1909 i 1910, anaven sense signar i en alguna ocasió eren pràcticament idèntiques. Aquestes notes sortien acompanyades per unes altres que commemoraven l'aniversari de la proclamació de la Comuna de París. El valor ideològic d'aquestes notes era mínim i entren més dins el camp de la mitificació que a cap altre. La retòrica és la seva principal característica. Deu anys després, el 26 de març de 1920, es reprèn d'una manera intermitent la inserció de notes necrològiques. La de l'any 1920 era signada per «A.» (Antoni Maria Alsina? Aquest havia estat director del setmanari i un any més

tard encapçalaria l'escissió dels terceristes). El 21 de març de 1921 apareix **La «Commune» y Carlos Marx**, sense signar i reproduït de «La Aurora Socialista», setmanari socialista asturià, i el 21 de març de 1924 la nota més retòrica amb el títol **Marx**. El 16 de març de 1934, **Dos fechas históricas**, sense signar, i, finalment, el 20 de març de 1936 **Ante el LIII aniversario de la muerte de Carlos Marx**.

D'altra banda, sorprèn que el centenari del naixement de Marx, l'any 1918, no tingués cap ressò, fins i tot a manera de col·laboració reproduïda.

Si el centenari del naixement de Marx passà desapercebut, no ocorregué el mateix amb el cinquantè aniversari de la mort de Marx, l'any 1933. Seguint les directrius senyalades per la Federació estatal, la Joventut Socialista de Ciutat organitzà una «Setmana de propaganda marxista», que tengué com a acte més destacable la celebració d'un míting a la Casa del Poble de Ciutat, i en el qual intervingueren Gabriel March, Andreu Crespi i Joan Montserrat i Parets (21-III). La Joventut Socialista d'Alaró secundà la tasca de propaganda amb l'organització d'un altre míting en el qual joves socialistes d'Alaró, «(...) estuvieron acertadissimos con la exposición de la obra de Carlos Marx, maestro y precursor del socialismo científico, por cuyo motivo, fueron obsequiados con calurosos aplausos del numeroso público que les escuchó». Un any més tard, el 23 de març de 1934, llegim a la nota **Honrando a Carlos Marx** que «la Juventud Socialista (de Ciutat) quiso honrar la memoria de Carlos Marx y al efecto organizó, en el aniversario de su muerte, una conferencia que corrió a cargo del camarada J. Montserrat Parets». I el 13 de març de 1936 s'anuncià que la Joventut Socialista de Ciutat organitzava un míting per a l'endemà amb motiu del LIII aniversari de la mort de Marx, amb la intervenció de Joan Simonet —JJSS—, Ignasi Ferretjans —PSOE—, Joan Montserrat —UGT— i un representant del PC. Tots aquests actes tengueren lloc en el Saló Teatre de la Casa del Poble de Ciutat.

EL MARXISME DELS SOCIALISTES MALLORQUINS (8)

El 25 de desembre de 1909, en complir-se el novè aniversari de l'aparició d'«El Obrero Balear», podem llegir una nota que entre altres coses admetia que estava «mal escrito y quizá peor redactado, por ser los encargados de tal tarea obreros sin principios de instrucción y estar sujetos durante el día al rudo trabajo manual para ganarse el sustento». La redacció d'«El Obrero Balear» era constituïda gairebé amb exclusivitat per obrers. Aquest factor l'hem de tenir en compte a l'hora d'avaluar l'escassetesa qualitativa i quantitativa del bagatge doctrinal. De tota manera, Marx gaudia d'una admiració fora de mida entre els socialistes mallorquins. Això és un fet que es pot constatar des del primer any del setmanari amb les reiteradíssimes citacions que feien de les dues frases més conegudes de Marx («Proletaris de tots els països, uniu-vos!» i «L'emancipació de la classe treballadora ha

d'esser cosa seva»), en totes les èpoques. Dels primers anys ressalta la figura del mestre ferrer Sebastià Crespí i Boscana, primer redactor en cap del setmanari, qui publicà l'any 1908 en forma de fulletó la conferència **El salario como equivalente de la fuerza de trabajo**, que denota un coneixement dels estudis econòmics de Marx (9).

A partir de 1918-1919 és perceptible un augment del nivell de qualitat en les col·laboracions del setmanari. Serà llavors quan s'erigirà la figura del sabater Llorenç Bisbal i Barceló (Alcúdia 1876 - Ciutat 1935) com a cap del socialisme mallorquí. Llorenç Bisbal fou un militant exemplar fins a la seva mort. De tendència moderada (avui potser en diríem «home de partit»), Llorenç Bisbal alternà la seva tasca institucional (fou regidor socialista i el primer batlle socialista de Ciutat l'any 1931) amb la divulgadora. Del gruix de fulletons i articles que publicà en «El Obrero Balear» cal esmentar per la seva directa referència a Marx la conferència **La producción capitalista y sus principales consecuencias sociales** (1922) que s'edità també com a opuscle (10).

La dècada dels anys vint fou marcada per la lectura anterior i coetània dels intèrprets del pensament marxista, amb un clar predomini dels socialistes «humanistes» (Bernstein, Jaurès, Vandervelde, Kaustky, Fernando de los Ríos, etc.) sobre els autors ortodoxos. Aquesta tendència fou la que incorporà Alexandre Jaume i Joan Montserrat i Parets a les files del partit socialista. L'advocat Alexandre Jaume i Rosselló (Montevideo 1881 - Ciutat 1937) fou considerat «intel·lectual» del PSOE a les Illes. Procedent del liberalisme, Alexandre Jaume s'afilià al partit socialista influït per Jaurès, la tasca del qual havia conegut a París en estudiar Dret. Alexandre Jaume fou el primer diputat socialista per Balears (1931-1933) i formà part a Mallorca del grup seguidor d'Indalecio Prieto, més moderat que el del seu oponent dins el partit Francisco Largo Caballero. Això li valgué algun retrè dels sectors més radicals, sobretot poc abans de la repressió de 1936 que acabaria amb la seva vida. L'article en el qual Alexandre Jaume exposa la seva versió del marxisme el trobam especialment en **El socialismo de Gil Robles** (1932) (11). Més heterodoxa és la posició de Joan Montserrat i Parets (Llucmajor 1890? - Ciutat 1936-1937?), una altra víctima de la repressió de 1936. Joan Montserrat fou des de l'adveniment de la República empleat de la companyia CAMPSA. Socialista convençut, Joan Montserrat fou el baluard teòric del socialisme «humanista» a Mallorca. La seva polèmica amb Llorenç Bisbal sobre la tàctica a adoptar davant Joan March fou prou famosa i li valgué, també, les crítiques dels sectors més esquerrans del socialisme mallorquí. La seva tasca com a propagandista és abundant i valuosa. Quant al pensament reix la conferència **La doctrina marxista: comentarios** que pronuncià el 2 de juny de 1929. Aquesta conferència meresquà el següent comentari en «El Obrero Balear»: «(...) Monserrat sabe que siempre hemos discrepado y discrepa-

mos de su criterio en cuanto a las apreciaciones del marxismo, discrepancias que por otra parte creemos lícitas y en cierto modo convenientes y necesarias. En un partido democrático como el nuestro no solo caben las discrepancias (ejemplos Jaurès, Fernando de los Ríos, Bernstein y otros), sino que tienen ancho campo para manifestarse. Lo que no creemos lícito, ni para nosotros tienen justificación bajo ningún aspecto, es que los hombres que sienten, piensan y hablan en socialista no ocupen un puesto de afiliado en las filas de este partido» (12). Joan Montserrat negaria més envant del socialisme «humanista» i adoptaria actituds més radicals a conseqüència de l'efervescència prerrevolucionària generada arran de la ruptura de la conjunció republicano-socialista, però acabaria integrant-se en el sector dirigent de la FSB acostat a la línia de Besteiro i Indalecio Prieto (13).

Entre els col·laboradors i redactors d'«El Obrero Balear», el picapedrer Ignasi Ferretjans i Sanjuan (nascut a Ciutat i exiliat a Mèxic, on resideix encara) representà el sector d'esquerres. Partidari de l'ingrés del PSOE dins la III Internacional, s'escindí del partit el maig de 1921 i fundà amb altres companys l'Agrupació ciutadana del Partit Comunista Obrer Espanyol, però reingressà al PSOE l'any 1928. Fou president de la UGT de Balears i per poc temps de la FSB. Ocupà el càrrec de regidor i tinent de batlle a partir de 1931. El text més interessant d'Ignasi Ferretjans el trobam en el resum de la conferència que donà amb el títol **Un esquema del marxismo** el 7 de juliol de 1929 (14).

Andreu Crespí i Salom (Ciutat 1896 - Ciutat 1982). Llicenciat en Ciències, fou regidor en el primer ajuntament de la Se-

(4) **Vida y hechos más destacados de la Federación Obrera de Esportias**, de Tomás Seguí (10-V-1929).

(5) **Nuestro XXV Aniversario** (5-XII-1924).

(6) Altres articles d'autors estrangers que divulga l'obra de Marx foren els següents: **Moral y socialismo**, de Georges Sorel (15-II-1902 i 22-II-1902); **El materialismo histórico**, d'E. Ferri (30-IX-1905); **Crítica y acción**, de Del Valle (25-V-1906); **La doctrina de Marx**, de MHPG Inack (14-VII-1906, 21-XI-1908 i 20-II-1920); **Principio fundamental del marxismo**, de Georgik Plekhanov (13-VI-1908); **Marxismo y la ética**, d'Henriette Roland Holst (29-I-1909 i 7-X-1911); **Anticlericalismo y socialismo**, d'Angélica Balabanov (19-II-1909); **El marxismo**, de Ch. Rappoport (29-V-1909 i 30-IX-1911); **La crisis revolucionaria inglesa (La obra del Gobierno)**, de Paul Louis (21-II-1914); **Troselectos**, de John Hobbie (28-V-1920); **El Socialismo y la Historia**, de Elisius Jovey (22-X-1926).

(7) Altres articles d'autors peninsulars que divulga l'obra de Marx foren els següents: **La crisis del marxismo**, de Ricardo Oyuelos (1-V-1908); **Sobre la crisis del marxismo**, de Generoso Plaza (8-V-1909); **Le yendo a Marx. El ideal no es un sueño**, de Luis de Zulueta (18-V-1923); **Derivaciones de una réplica**, de Maria Cambrils (16-I-1925); **Colectivismo y comunismo**, de Maria Cambrils (20-II-1925); **Las luchas del porvenir**, de Manuel Llaneza (24-IX-1926); **Marxismo y humanismo**, de Julián Zugazagoitia (22-X-1926); **El socialismo y las finanzas**, de Maria Cambrils (25-II-1927).

(8) Per a conèixer l'opinió dels socialistes menorsquins sobre Marx, vegeu el **Manifiesto** de la Unió Socialista Menorquina dirigit a l'opinió pública l'abril de 1930 i publicat el 1 de maig de 1930. Quant a la UGT de Balears, vegeu el maig de 1935 la **Memoria** que presentà poc abans de la celebració del Desè Congrés de la UGT de Balears la seva executiva.

(9) Conferència donada en el «Círculo Liberal» de Ciutat, la nit del 26 de gener de 1908 (publicada en «El

CARLOS MARX

Veinticinco años cumplen hoy que murió el principal fundador del Socialismo revolucionario Internacional.

Su nombre, lejos de borrarse de la memoria de los proletarios es más querido y respetado a medida que el tiempo transcurre.

Sus ideas, defendidas por unos cuantos pensadores y proclamadas por un puñado de obreros, cuentan hoy con numerosos adeptos y constituyen las aspiraciones emancipadoras de la clase desposeída.

Hasta los mismos representantes de la clase oprimida, a quien él hirió de muerte con la profunda y acerada crítica de su crítica, reconocen al cabo su genio extraordinario.

Y consta que Marx no solo ha sido el hombre de ciencia que descubrió la teoría de la lucha de clases, de la plusvalía, de la infraestructura económica si no también, el luchador incansable y denodado de la clase oprimida. Siempre luchó por ella contra la burguesía; siempre la defendió de los explotadores.

La *Commune*, que conmemorará todo el proletariado consciente no tuvo mejor defensor.

El documento que redactó por encargo del Consejo General de la Internacional de Trabajadores es, a la par que la explicación y la defensa más completas de aquel gran acto revolucionario la más dura condena que se ha pronunciado contra los verdugos y asesinos del pueblo de París.

A la memoria, pues, del extimio maestro y del gran revolucionario deben tributar un cariñoso recuerdo cuantos luchan por emancipar a la clase obrera, y con ella a toda la Humanidad.

Obrero Balear» els mesos de febrer, març i abril de 1908).

(10) **La producción capitalista y sus principales consecuencias sociales**, conferència llegida el dia 27 d'abril de 1921 a la Societat «Unión Protectora Mercantil» convidat per la Junta Local de Reformes Socials (V. 7-VII-1922 el capítol **Causas de la cuestión social**). La propaganda digué de l'opuscle: «Es un pequeño compendio de crítica de las diferentes teorías burguesas sobre el problema social y un estudio breve, pero claro y conciso, del modo como se realiza la producción capitalista y de los principales efectos que produce en la clase trabajadora y en la sociedad. Todo el texto del folleto es pura doctrina socialista que está al alcance de cualquier trabajador». Altres articles de Llorenç Bisbal en aquest sentit foren els següents: **Socialismo, proletarización y evolución** (18-I-1908); **Divide y vencerás** (1-V-1922); **El socialismo y la libertad humana** (1-V-1927); **La conquista del Poder por el proletariado** (30-III-1934, 6-IV-1934 i 13-IV-1934), és el text més esquerrà de Bisbal.

(11) **El socialismo de Gil Robles**, 2 de desembre de 1932. Alexandre Jaume reuni les seves cròniques parlamentàries en el llibre **Impresiones de un constituyente** (Ciutat, 1933), en el qual inclougué l'article esmentat. Arran de la publicació d'un article seu en «La Ultima Hora», fortament criticat per la Joventut Socialista ciutadana, la redacció d'«El Obrero Balear» es va veure obligada a publicar una nota en la qual es defensa doctrinalment l'autor, tot i que reconeix la inoportunitat de l'escrit. «Es lo menos que estamos obligados los que conocemos su pensamiento profundamente marxista y su acendrada lealtad a ese pensamiento» (1-V-1936).

(12) **Las charlas socialistas en la Casa del Pueblo** (7-VI-1929).

(13) Vegeu algunes de les ressenyes de les seves conferències publicades en «El Obrero Balear»: **La doctrina marxista: comentarios** (7-VII-1929); **Directius del pensamiento socialista** (6-III-1931); **Solemne acto marxista** (24-III-1933); **Marxismo: aspectos fundamentales** (4-III-1934), en la qual es pot comprovar la seva evolució ideològica.

(14) V. ressenya en **Las charlas socialistas en la Casa del Pueblo** (12-VII-1929) i la de la conferència **Accidental política** (10-III-1933).

gona República i «l'altre» intel·lectual del partit socialista a Mallorca. Formà part del grup dirigent moderat. Un resum del seu pensament marxista es troba en la crònica (24-III-1933) de la seva intervenció en l'acte d'afirmació marxista que tengué lloc a la Casa del Poble de Ciutat el 21 de març de 1933 per a commemorar el cinquanta aniversari de la mort de Marx. Andreu Crespí fou depurat per la repressió franquista (15).

És a partir de 1933 que s'estengué l'interès per l'obra de Marx. Les raons es troben en la ruptura de la conjunció republicano-socialista la tardor de 1933 i en els esdeveniments revolucionaris d'octubre de 1934. Les figures més destacades de l'anomenada «vanguardia marxista revolucionaria» foren Luis Araquistáin i Francisco Largo Caballero. Araquistáin per mitjà de la premsa que dirigia —«Leviatán» i «Claridad»— tengué una important ascendència sobretot entre les JJSS que l'any 1936 es fusionarien amb les Jovenuts Comunistes. D'aquí, doncs, la disputa, primer ideològica i després política entre les diferents tendències del partit socialista. Les polèmiques arribaren a tals extrems que mogueren Andrés Saborit, dirigent del PSOE a la redacció d'un article que fou reproduït el 12 d'abril de 1935 per «El Obrero Balear» amb uns efectes contundents. L'article es titula **Algo sobre marxismo**: «Desde hace algunos meses se ha puesto de moda en los Centros Obreros hablar de marxismo, especialmente entre los elementos jóvenes y entre algunos titulados intelectuales.

En realidad, han sido las derechas españolas, con su campaña de agresión al marxismo, quienes han dado mayor importancia a este tema, desorbitándole y contribuyendo a crear una situación caótica.

¿Hay, en efecto, marxismo en España? ¿Se ha estudiado a Marx entre nosotros? ¿Quiénes, con perfecto derecho, se pueden llamar en nuestro país marxistas?

En primer lugar, el marxismo exige una preparación previa de tipo cultural, que muchos de nosotros, por desgracia, no hemos podido alcanzar. Para comprender EL CAPITAL, de Carlos Marx o MISERIA DE LA FILOSOFÍA, del mismo autor, hace falta estar dotado de un buen sentido y de una formación económica y filosófica, que no es, desgraciadamente, normal. No está al alcance de la masa obrera manual, repito, el interpretar acertadamente las teorías científicas del marxismo. Y es ahora cuando se ha puesto de moda hablar del marxismo, dando y quitando patentes de él a los socialistas más destacados, calificándolos de poco o de muy revolucionarios, según los comentaristas».

La polèmica no tornà a aparèixer a les pàgines d'«El Obrero Balear» i tal vegada per aquest motiu, o almenys per aquest entre altres, en la reunió del Comité provincial de les JJSS de Balears celebrada el 15 de desembre de 1935 s'aprovà una proposició per tal que amb la participació de membres de les JJSS «El Obrero Balear» prenguéss «una orientació neta-ment marxista, siguiendo las trayecto-

rias de sus respectivas Ejecutivas nacionales». Tanmateix, el III Congrés de la FSB celebrat el 18 d'abril de 1936 no acceptà la proposta i contribuï a la unificació de les Jovenuts d'esquerres.

Ja s'ha dit que l'augment del nivell de cultura dels obrers fou una de les tasques que es proposaren dur a terme els dirigents socialistes. Una de les maneres d'aconseguir-ho era a través de les conferències. Tant l'Agrupació Socialista de Ciutat com la Jovenut Socialista i la societat «Salud y Cultura» organitzaren des de 1927 fins a la guerra civil cicles que en més d'una ocasió incloueren conferències que versaven directa o indirectament sobre Marx. Paradoxalment, Joan Montserrat, destacat pel seu reformisme, fou el qui més conferències donà per a difondre el pensament de Marx (16).

Es durant la Segona República quan es donen els intents per part de dos actius dirigents, encara que de segona fila, de divulgar per separat i amb una sèrie d'articles que no tengueren conclusió el pensament de Marx. Em referesc a Ramón García Galán, militant socialista des de 1928 i seguidor de la tendència «centrista» o «conciliadora», juntament amb Ignasi Ferretjans. La sèrie es titulà **Las doctrinas de Marx** i aparegué entre 1934 i 1935 (17). L'altre propagandista fou Josep Comas i Ferrà, de l'Agrupació Socialista d'Esporles. Josep Comas era un ferm seguidor de Largo Caballero i publicà dins l'ortodòxia més rigorosa dos articles titulats **Dialéctica materialista**, alhora que la sèrie de Ramón García Galán (18). El resultat final, però, no reïx. Menció especial mereix pel seu interès la sèrie d'articles que publicà el vell metge republicà d'Andratx Pere Ferrer i Pujol, qui tot just després de la caiguda de Primo de Rivera (l'any 1930) començà la seva col·laboració amb «El Obrero Balear». Aquests articles demostren un profund coneixement de l'economia política des d'una òptica marxista i així ho reconegueren en més d'una ocasió els redactors del setmanari. Una ciàtica impedi l'any 1931 la publicació de nous articles. A raó d'una nota del 14 d'agost de 1931, alguns dels seus articles foren reunits en un llibre, **Divulgaciones sociales**, editat per subscripció popular (19).

«EL OBRERO BALEAR» I LA DEFENSA DEL MARXISME

Ben sovint, «El Obrero Balear» hagué de polemitzar amb diferents forces polítiques i grups de pressió. En alguna ocasió la polèmica se centrà en qüestions ideològiques. Un tema preocupava especialment als socialistes mallorquins (val a dir que a tots els socialistes de l'Estat) i era la crítica que se'ls feia per declarar-se «materialistes». La defensa de la seva ètica fou tan abundant que freqüentment els féu caure en el parany de l'idealisme repressiu. Vegeu a continuació alguns exemples d'aquestes polèmiques, escrites, probablement, per Llorenç Bisbal.

Crítica al llibertarisme. Arran d'una conferència que pronuncià Salvador Seguí durant la seva estada a Mallorca el mes de setembre de 1922, «El Obrero Balear» publicà una ressenya, **Salvador Se-**

guí en Palma, del 22 de setembre d'aquell any en la qual se senyalen les diferències amb el pensament llibertari:

«(...) a nosotros nos gustó (Salvador Seguí) y le aplaudimos su oración como hombres de espíritu progresivo, mas no como socialistas marxistas. Marx explica la historia de muy distinta manera que los idealistas, a cuya escuela parece pertenecer Seguí. Los factores fundamentales determinantes según Marx y según nosotros no son ni han sido los fenómenos espirituales, las ideas en sí, los deseos espontáneos del hombre y de los pueblos de superarse y perfeccionarse constantemente, sino los hechos económicos que se han producido en la historia y en la vida de la humanidad desde que ésta existe.

Si bien es verdad que el hombre tiene un cerebro que le da facultades para pensar y dar forma a las ideas, también es verdad que el desarrollo de esas facultades y de esas ideas y su consagración a la vida social se debe a factores fundamentalmente económicos, a las condiciones materiales de la existencia misma del hombre que en todo tiempo ha agudizado su cerebro y producido las inquietudes del espíritu colectivo humano.

Marx interpretó la historia, y por eso pudo dar forma científica al socialismo, en un sentido materialista, de intereses económicos, aunque luego la lucha de esos intereses haya ido creando los valo-

(15) **Solemne acto de afirmación marxista** (24-III-1933).

(16) Així, en el cicle organitzat la primavera de 1927 per l'Agrupació Socialista de Ciutat trobam **La persona y la cosa. Justicia y necesidad de la legislación social**, de Joan Montserrat i Parets («EOB» 22-IV-1927); en el cicle organitzat per la J. S. de Ciutat l'estiu de 1929 **La doctrina marxista: comentarios**, de Joan Montserrat («EOB» 7-VII-1929) i **Un esquema del marxismo**, d'Ignasi Ferretjans («EOB» 12-VII-1929); en el cicle organitzat per la J. S. ciutadana la tardor de 1930 **La lucha de clases: socialismo**, de Jaume Bauçà («EOB» 24-X-1930); en el cicle organitzat per la societat «Salud y Cultura» la primavera de 1931 **Directrius del pensament socialista**, de Joan Montserrat («EOB» 6-III-1931); en el cicle organitzat per l'Agrupació Socialista de Ciutat la primavera de 1933 **Crisis económica mundial**, de Joan Montserrat («EOB» 16-II-1933), en la qual utilitzà quadres gràfics, i **Actualidad política**, d'Ignasi Ferretjans («EOB» 10-III-1933); i en el cicle organitzat per la J. S. de Ciutat la primavera de 1934 **Marxismo: aspectos fundamentales**, de Joan Montserrat («EOB» 4-III-1934) i **La conquista del Poder por el proletariado**, de Llorenç Bisbal (30-III-1934, 6-IV-1934 i 13-IV-1934). Totes les conferències tengueren lloc en el Saló Teatre de la Casa del Poble de Ciutat.

(17) **Las doctrinas de Marx** (28-XII-1934, 4-I-1935, 11-I-1935, 18-I-1935, 1-II-1935 i 22-II-1935).

(18) **Dialéctica materialista. El paro** (1-II-1935 i 8-II-1935).

(19) Els articles en els quals esmenta directament Marx foren els següents: **Socialismo y salarios** (6-VI-1930); **Equivalencia de los servicios** (25-VII-1930); **De la plusvalia** (12-XII-1930); **¡Tierra y libertad!** (22-XI-1930); **La democracia social** (12-XII-1930); **¡Hay verdadera-mente, como afirman los socialistas, clases sociales?** (19-XII-1930). El llibre **Divulgaciones sociales** fou presentat en «El Obrero Balear» amb aquest anunci: «Recopilación de trabajos periodísticos, en un bonito volumen, editado por suscripción popular por el pueblo de Andratx, como prueba de fervoroso homenaje a su vida periodística. En venta: Conserjería, Casa del Pueblo. 2'50 Pts.» (14-VIII-1931). Segons una informació recollida per Llorenç Capellà, Pere Ferrer se suïcidà a conseqüència de les pressions que s'exerciren sobre ell després del cop d'Estat feixista.

res morales y políticos característicos de las distintas formas sociales que la humanidad ha recorrido en la trayectoria de su progreso.

La lucha de clases, en cuyo principio creíamos que Seguía (sic) más que otros debía estar conforme por ser un socialista que figura en el campo radical de estas ideas, a la vez que es la expresión general de un antagonismo material histórico y de la existencia también histórica de las gerarquías sociales, ha servido de fuente y laboratorio de las ideas de renovación y transformación social.

No concebimos pues que un socialista sindicalista como Seguí, en su conferencia del lunes tratara tan extensamente y con tanto detalle tema tan importante como el de la evolución de las ideas a través de la historia y no tuviera en cuenta ni mencionara siquiera la lucha de clases como expresión de la lucha humana y como factor material o económico de elaboración de las ideas. Seguí dio a la historia una interpretación sentimental, puramente platónica. Nos habló de los fenómenos espirituales, pero no de los fenómenos económicos como base determinante del progreso. En su concepción de los hechos históricos se veía al idealista utópico, no al materialista científico; al hombre liberal, evolucionista, no al hombre sindicalista revolucionario.

El mes de setembre de 1927, Jaume Rebassa, posterior director d'«El Obrero Balear», publicà en el setmanari un article que criticava l'alienació del poble pels to-

ros, la boxa i el futbol. El diari conservador «El Día» elogià l'article, tot i que el prengué com a pretext per a tractar d'una suposada crisi de l'espiritualisme deguda a l'acceptació cega del proletariat del dogma marxista, «por ser esencialmente materialista». «El Obrero Balear» replicà aquest article en **Recogiendo alusiones**, publicat el 7 d'octubre de 1927:

«(...) Por lo que respecta al marxismo da pena el ver como hombres verdaderamente ilustrados le dan un sentido falso, interpretándolo como una invención personal del materialismo grosero. Marx no hizo más que descubrir hechos y deducir de ellos una doctrina y una ciencia, la ciencia del materialismo histórico, que nadie ha destruido todavía y que lejos de significar negación del espíritu le da materia abundante de nutrición y lo empuja y eleva a la máxima potencia.

El caso de Jaime Rebassa y de muchos obreros humildes como él, que se han elevado espiritualmente, haciéndose ellos solos una ilustración, una cultura, son casos de marxismo. Sin conocer y abrazar las doctrinas de Marx, no habrían sentido nunca preocupaciones espirituales ni concebido ideas de justicia y liberación humana, como tampoco tendrían de la moral el concepto elevado que tienen y del que no sólo hacen alarde en la prensa, sino que son consecuentes. Quiérase o no y aún que parezca paradójico, el materialismo económico de Marx ha sido la doctrina que más espiritualidad ha infundido al proletariado universal; ella ha

sido la escuela de sus enseñanzas, el motivo de sus preocupaciones, la fuente, en fin, de sus ideales de libertad, no proletaria solamente, sino humana, en el sentido colectivo e individual del hombre. Y no ideales para exponerlos en un mitin o en artículos de prensa, sino para ser consecuentes con ellos, que es lo que no suele suceder con los llamados espiritualistas».

Finalment, vet aquí una crítica a la religió cristiana publicada el 8 de juny de 1928 (**Cristianismo y socialismo**):

«(...) El cristianismo descansa sobre un principio pura y exclusivamente moral, todo lo fía a la bondad del hombre; la filantropía y la caridad son sus virtudes más ensalzadas y las únicas a quienes se confía la desaparición de los males sociales. Por el contrario, el socialismo, desde Marx, es una escuela científica que se funda en los hechos económico-sociales que en todo tiempo han sido el eje giratorio de las relaciones humanas y han determinado las clases y sistemas sociales junto con sus medios de evolución y transformación. Su aspiración es llegar a socializar la riqueza o los instrumentos de la productividad en bien común, pero no confiando en la bondad de los hombres, sino luchando contra las causas que los hacen malos; no esperándolo todo de la caridad o del desprendimiento voluntario, que no resuelven nada, sino de la justicia que los mismos trabajadores impongan con su unión y solidaridad».

ANTONI NADAL

Librería Jovellanos

UN SEGLE AL SERVEI DEL LLIBRE
I DE LA CULTURA

Jovellanos, 1

Tel. 22 14 66

CIUTAT DE MALLORCA

edicions

disseny gràfic

fotocomposició

publicitat impresa

TALLER GRÀFIC
RAMON

balmes, 39 tel. 25 44 32 palma de mallorca

SOBRE MARX I LA REVOLUCIÓ A ESPANYA

Entrevista a Josep Fontana

—En primer lloc us volia dir que us entrevistare sobre allò que desconec. Tanmateix pareix que ningú entén sobre Marx. ¿És això una maniobra de l'ortodòxia o estam davant un Marx com successor d'Hermes Trismegisto que ha de ser interpretat pels iniciats?

—Entendre Marx? No veig on hi ha problema. Ell mateix s'ha explicat amb prou senzillesa. Allò que cal és compartir l'objectiu de voler transformar el món, en la direcció de guanyar més igualtat dins de la llibertat: en la direcció d'anar suprimint, gradualment, totes les formes d'explotació de l'home per l'home (i que consti que no es referia solament a l'explotació del treballador assalariat per l'empresari que li dona treball). No és tan complicat.

—Luckacs escrivia que en «qüestions marxistes l'ortodòxia es referia exclusivament al mètode». Vós us heu mostrat contrari —per exemple— a l'estructuralisme althusserià. ¿Hi ha formes ortodoxes o heterodoxes que «interpretar»?

—En funció de l'anterior plantejament comprendre que no hi ha «ortodòxies» o «heterodòxies». Si ens referim al terreny de la interpretació de la història, per exemple, Marx recull del seu temps la idea que els canvis en l'economia configuren d'altres canvis en la societat —això ja ho havia dit Adam Smith, que és un autor que deu aprovar fins i tot el senyor Fraga, malgrat que no l'hagi llegit— i accepta la interpretació de la història com a lluita de classes que és present als historiadors de la restauració francesa —homes com Guizot, que va acabar de primer ministre conservador. La cosa que fa és dur l'anàlisi més lluny que els historiadors de la Restauració —sostenir que el capitalisme i el domini polític de la burgesia no són la fi de la història, sinó una etapa perfectament superable i que cal superar, a la vista de la misèria i els patiments que originen— i denunciar l'economicisme d'Adam Smith i els seus companys d'escola, que pensen que el mer progrés econòmic ho adobarà tot, sense haver-se de capficar massa en els canvis de naturalesa política. O sigui que, en definitiva, allò que distingeix un historiador marxista d'un que no ho sigui és, bàsicament, el seu propòsit de cercar en la història les evidències de les formes d'explotació, per a denunciar-les i ajudar a crear en els homes la consciència del seu present i el desig de lluitar per un futur més igualitari i més just. No hi ha cap mena de cos de «veritats» teòriques o metodològiques que calgui acceptar al mateix temps, i en funció del qual un pugui ésser admès o exclòs de la comunitat dels fidels. Altra cosa s'esdevé amb els par-

tits polítics que s'anomenen marxistes i que, pel seu compte, estableixen línies polítiques concretes i es dediquen a beneir o condemnar els seus membres en relació amb la fidelitat que els manifesten. Però Marx, per començar, no va ésser mai cap d'un partit polític, pròpiament.

—Entrem ara en la col·lecció d'articles periodístics de Marx sobre la revolució a Espanya. Vós heu escrit en la vostra «Història» que la investigació del temps de Marx era «descaradament eurocentrista»; una de les característiques dels articles marxians sobre Espanya és la comparació constant d'aquest Estat amb Turquia i Orient. Pareix com si Marx no pogués abandonar el pintoresquisme, i diu que això es deu a la història oficial o a la història dels «almanacs de cort». Inclús s'han qualificat els articles de Marx-Engels sobre Espanya d'excessivament «superestructurals». ¿Quina

Libreria Ripoll

Llibres per a bibliòfils.

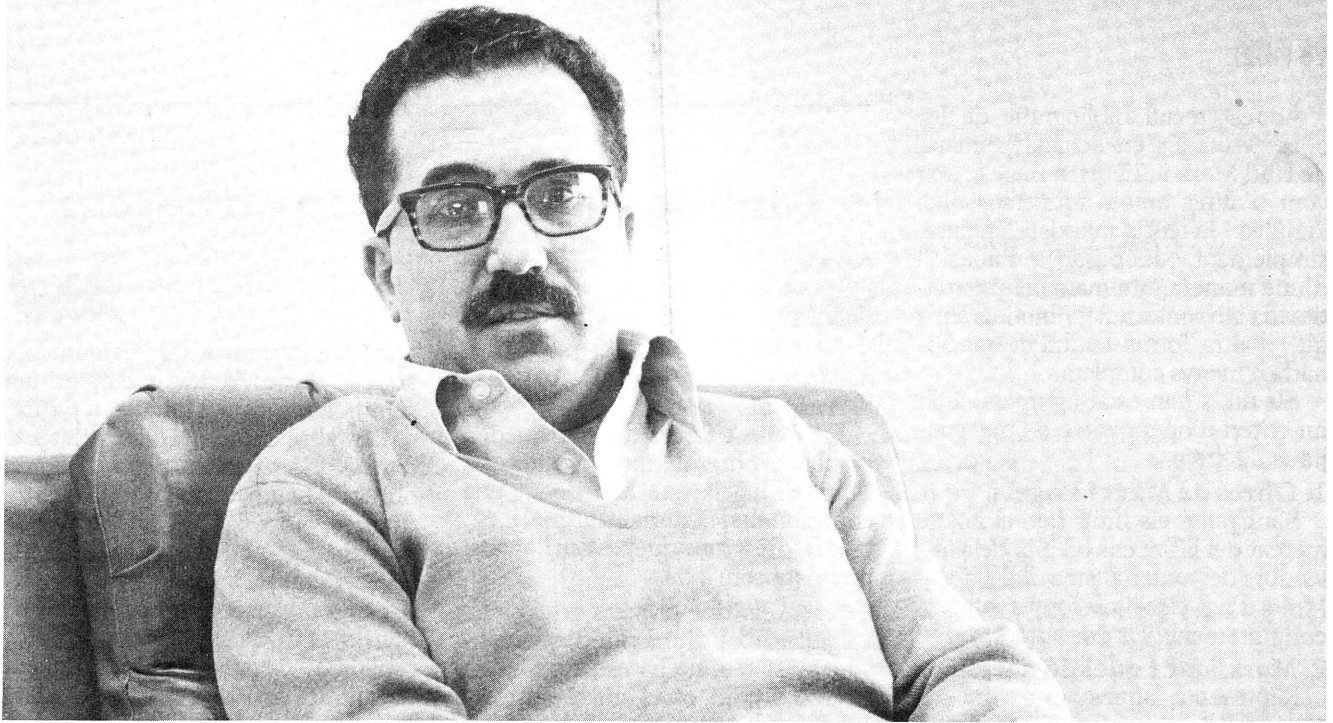
Especialització en llibres antics.

Llibres moderns, especialment de Mallorca.

Assortiment ampli de làmines, reproduccions, gravats i xilografies.

Compram tota casta de llibres antics.

Sant Miquel, 12 - Apartat 338 - Tel. 22 13 55
Palma de Mallorca

és la vostra opinió? Per altra banda en «La Quiebra de la monarquía absoluta» proposau una línia de la transició de l'Antic Règim a la Societat Burguesa, tot englobant el període fer-randi. Marx observa durant la Guerra de la Independència la revolució burgesa. Les variables de l'exèrcit, fi del comerç colonial, lluita de classes (liberals-servils), deute públic, hisenda, vaixells russos, apareixen en els articles de Marx sobre Espanya encara que de forma asistemàtica. Àdhuc citant En Martignac i la seva obra «L'Espagne et ses revolutions» (1832) —referint-se al 1816— escriu que: «Tota la maquinària de l'Estat està cap per avall... les càrregues fiscals es repartien amb injusta desigualtat, la situació financera era horrorosa». ¿Quin era el coneixement que sobre Espanya tenia Marx?

—Parlem, ja que m'ho plantegeu, dels articles sobre la «Revolució a Espanya». Comencem per aclarir que, com d'altres obres de Marx —per exemple «El 18 brumari»—, es tracta d'obres de comentari i interpretació de l'actualitat política, escrites en els mateixos moments en què tenen lloc esdeveniments que atreuen l'atenció del món, amb la intenció de donar una perspectiva històrica i afegir profunditat a l'anàlisi. Cal dir que, per a escriure aquests articles que anaven essent redactats a la vegada que es produïen els fets revolucionaris del 1854 a Espanya, Marx es va documentar àmpliament, llegint força obres històriques. La diferència essencial entre «Revolució a Espanya» i «El 18 brumari» rau, no tant en el fet que Marx coneixia molt millor la societat i la història franceses que les d'Espanya, sinó que el text referit a la crisi francesa del 1851-1852 es va escriure per a la premsa obrera i per a clarificar les idees polítiques dels comunistes, mentre que els articles sobre Espanya eren treball periodístic destinat a un públic més ampli, de caràcter més infor-

matiu que d'interpretació política. Confondre això amb un estudi històric és injust. I, amb tot, cal dir que als articles de Marx hi ha, al costat de les inevitables errades, més encerts que en alguns llibres contemporanis sobre la mateixa època. I, si ho dubteu, us invito a fer la lectura paral·lela dels articles de Marx amb coses com la història de l'Espanya contemporània d'un conegut astrònom i catedràtic d'història de la Universitat de Sevilla, per exemple. Com a mínim són força més divertits, encara que potser l'astrònom faci riure més sense haver-s'ho proposat, està clar.

—Vós heu escrit en la vostra «Història» que cal «repensar la història» que això no és erm i que a la fi hi ha un «projecte socialista», però quedau aquí. ¿Podríeu explicar més sobre aquest projecte o és demanar massa a l'historiador i hauríem de consultar el republicà o el projectista?

—Pel que fa al meu llibre —personalment em resulta incòmode parlar de coses meves— us aclariré que jo no tinc cap projecte polític per vendre. Ni em crec en la possessió de la veritat. M'adreço exclusivament a aquells que comparteixen amb mi l'aspiració d'un món més lliure, més just i més igualitari, i tracto de fer-me ressò d'unes inquietuds que sento al meu voltant. He dit moltes vegades que un científic social no és un individu que inventa receptes, sinó una mena de testimoni del seu temps, que capta les preocupacions dels que l'envolten i procura de donar forma fàcilment intel·ligible a aquestes coses. Un llibre com el meu només pot interessar el qui reconegui en les seves pàgines problemes en els quals ja havia pensat pel seu compte. La sola cosa que he tractat de fer és incitar-lo a seguir-hi pensant pel seu compte.

JESÚS GARCÍA MARÍN
Barcelona, gener, 1983

Aquest recull bibliogràfic de les obres editades en llengua catalana de Karl Marx i Friedrich Engels, així com d'altres autors immersos dins l'anàlisi i la teoria marxista, intenta, simplement, de posar a l'abast i d'una manera mínimament sistematitzada una informació bibliogràfica que d'altra forma tendríem fraccionada o menys completa.

Els títols han estat agrupats, amb un criteri d'operativitat, en tres conjunts distints:

1. Obres de Marx i Engels.

S'inclouen els títols que el nostre mercat del llibre ens ofereix dels iniciadors del materialisme dialèctic.— Molts d'aquests títols foren realitzats conjuntament pels dos autors.

2. Marxisme i qüestió nacional.

Representa aquest grup un cos teòric molt ben caracteritzat i, com no podria ésser d'altra manera en una comunitat nacional no realitzada com a tal, amb una demanda considerable: les aportacions del marxisme a l'estudi del fet nacional.

1. OBRES DE MARX I ENGELS.

MARX, KARL

Cartes a Kugelmann (1826-1874)

Tr. Manuel Carbonell. Pr. E. Czobel. Col. L'Escorpí, n.º 16. Barcelona, Edicions 62, 1970. 96 p. 145 pts.

La guerra Civil a França el 1871

Tr. Miquel Adrover. Pr. F. Engels. Col. L'Escorpí, n.º 22. Barcelona, Edicions 62, 1970. 112 p. 145 pts.

Manuscrits econòmic-filosòfics.

Col. Textos Filosòfics. Barcelona, Laia, en preparació.

La Misèria de la Filosofia.

Tr. Jordi Arquer. Pr. F. Engels. Col. Clàssics del Socialisme, n.º 1. Barcelona, Magrana, 1979. 160 p. 300 pessetes.

Sociologia i Filosofia Social.

A cura de T. B. Bottomore i M. Rubel. Tr. J. Solé-Tura. Col. Llibres a l'abast, n.º 49. Barcelona, Edicions 62, 1967. 286 p. 440 pts.

MARX, KARL I ENGELS, FRIEDERICH

Cartes sobre el Capital

Barcelona, Edima, 1967. 325 p. 250 pts.

Crítica dels Programats de Gotha i Erfurt

Tr. J. Monés i Sinyol i Neus Faura. Col. L'Escorpí, n.º 23. Barcelona, Edicions 62, 1971. 112 p. 145 pts.

Escrits Filosòfics

Bibliografia marxista en català

3. Materialisme dialèctic.

Anàlisi marxista.

En aquest tercer apartat queden recollides obres d'autors posteriors a Marx i Engels que han donat una continuïtat al materialisme dialèctic, o bé que ens introdueixen en l'anàlisi marxista com a tal.

Si en els dos primers grups s'ha volgut arribar al màxim d'exhaustivitat possible, no ha estat així en la tercera divisió, on el criteri de selecció hauria pogut ésser més ample, allargant-se fins a obres d'estratègia política de caire marxista, biografies diverses, i fins a obres d'autors que si bé tenen una base marxista, la seva aportació en conjunt no pot ésser

qualificada com a tal. Valguin per aquest darrer sentit exemples tan significatius com Marcuse o Sartre.

Per altra banda, volem destacar també que no s'han pogut incloure obres de Lenin, Trotsky o Mao, entre d'altres, pura i simplement perquè no existeixen edicions catalanes de les seves obres.

Les fonts de recollida del material han estat, per una part, el catàleg bibliogràfic editat pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, «Llibres en Català, 1981», i per altra part, els catàlegs de les diferents editorials catalanes.

GASPAR VALERO I VALENTÍ

Col. Textos Filosòfics. Barcelona, Laia, en preparació.

La Ideologia Alemanya

Tr. A. Ferrer. Col. L'Escorpí, n.º 5. Barcelona, Edicions 62, 1969. 128 p. 145 pts.

La Ideologia Alemanya

Col. Textos Filosòfics. Barcelona, Laia, en preparació.

Manifest del Partit Comunista

Pr. M. Serra i Moret i J. Comorera. Col. Textos Undàrius, n.º 5. Barcelona, Grup Promotor, 1976. 110 p. 250 pts.

Manifest del Partit Comunista

Barcelona, Edicions 62 - Magrana, 1977. 96 p. 90 pts.

ENGELS, FRIEDRICH

Aportacions a la Història del Moviment Obrer

Tr. J. Solé-Tura. Col. Llibres a l'abast, n.º 66. Barcelona, Edicions 62, 1969. 270 p. 450 pts.

Escrits Econòmics i Polítics. Antologia de Textos (1844-1895)

A cura de W. O. Henderson, Tr. J. Solé-Tura. Col. Llibres a l'abast, n.º 71. Barcelona, Edicions 62, 1969. 176 p. 300 pts.

Ludwig Feuerbach i la Fi de la Filosofia clàssica Alemanya

Tr. A. Ferrer. Col. L'Escorpí, n.º 11. Barcelona, Edicions 62, 1970. 96 p. 145 pts.

L'Origen de la Família, la Propietat Privada i l'Estat

Tr. J. Fontcuberta. Col. Clàssics del socialisme, n.º 2. Barcelona, Magrana, 1979. 176 p. 350 pts.

Socialisme utòpic i Socialisme Científic

Tr. O. Solé-Tura. Col. L'Escorpí, n.º 1. Barcelona, Edicions 62, 1969. 117 p. 145 pts.

2. MARXISME I QÜESTIÓ NACIONAL

ARNAU, ROGER

Marxisme Català i Qüestió Nacional Catalana (1930-1936)

Col. Frontera Oberta n.º 8 i 9. París, Ed. Catalanes. ol. I 272 p. Vol. II 352 p.

BAUER, OTTO

Sobre la Qüestió Nacional

Pr. E. Vinyamata. Col. Alliberament, n.º 6. Barcelona, Magrana, 1979. 84 p. 200 pts.

CONONILLY, JOAN

Nacionalisme i socialisme

A cura d'Eduard Vinyamata. Tr. J. Costa. Col. Alliberament, n.º 9. Barcelona, Magrana, 1979. 108 pàgines.

HAUPT, G. I LOWY, M.

Els Marxistes i la Qüestió Nacional

Tr. J. Ferrer. Col. Alliberament, n.º 1. Barcelona, Magrana, 1978. 144 p. 250 pts.

NIN, ANDREU

Els Moviments d'Emancipació Nacional. L'Aspecte Teòric i la Solució Pràctica de la Qüestió

Pr. Oriol Puigvert. Col. Frontera Oberta, n.º 2. París, Ed. Catalanes.

Qüestió Nacional i Lluita de Classes

Col. Quaderns d'Alliberament, n.º 1. Barcelona, Magrana, 1977. 184 p. 250 pts.

VILAR, PIERRE

Estat, Nació i Socialisme

Biblioteca de Cultura Catalana. Barcelona, Curial, 1982. 228 p. 500 pts.

3. MATERIALISME DIALÈCTIC. ANÀLISI MARXISTA.

ALTHUSSER, LOUIS

Lenin i la Filosofia

Tr. Vicent Raga. Quaderns Tres i Quatre n.º 1. València, Tres i Quatre, 1970. 84 p. 90 pts.

Per Marx

Tr. Josep Blasco. Col. Garbí. Barcelona, Garbí, 1969. 214 p. 200 pts.

APOSTEL, LEO

Materialisme Dialèctic i Mètode Científic

Tr. M. Adrover. Col. L'Escorpí, n.º 27. Barcelona, dicions 62, 1971. 79 p. 145 pts.

BARAN, PAUL A. I SWEETZ, PAUL M.

El Capitalisme Monopolista

Tr. Ricard Torrents. Col. Textos, n.º 3. Barcelona, Anagrama, 1969. 414 p. 350 pts.

COLLETTI, LUCIO

El Marxisme com a Sociologia

Quaderns Tres i Quatre n.º 11. València, Tres i Quatre, 1975. 128 p.

DELLA VOLPE, GALVANO

Lògica Materialista

Tr. F. Mira. Pr. J. Blasco. Quaderns Tres i Quatre, n.º 3. València, Tres i Quatre, 1972. 75 pts.

FROMM, ERICH

Marx i Freud

Col. Llibres a l'abast, n.º 53. Barcelona, Edicions 62, 1976. 208 p. 350 pts.

GORZ, ANDRÉ

Tècnica, Tècnics i Lluita de Classes

Tr. x. Bru de Sala. Pr. J. Carretero. Col. Alliberament, n.º 5. Barcelona, Magrana, 1979. 108 p. 250 pessetes.

GRAMSCI, ANTONIO

Quaderns de la Presó (Extrets)

Col. textos Filosòfics. Barcelona, Laia, en preparació.

El Príncep Modern

Tr. i Pr. J. Solé-Tera. Col. Llibres a l'abast, n.º 63. Barcelona, Edicions 62, 1968. 208 p.

MARTINET, GILLES

El Marxisme del Nostre Temps

Tr. R. Castellanos. Col. Llibres a l'abast, n.º 58. Barcelona, Edicions 62, 1968. 140 p. 250 pts.

RIBÓ, RAFAEL

Lluita, Cultura i Socialisme

Barcelona, Díez Moreno, 1979. 80 p. 150 pts.

SEBAG, LUCIEN

Marxisme i Estructuralisme

Tr. J. Freixas. Col. Llibres a l'abast, n.º 84. Barcelona, Edicions 62, 1970. 238 p. 410 pts.

VILAR ROCA, GERARD

Raó i Marxisme

Col. llibres a l'abast, n.º 147. Barcelona, Edicions 62, 1979. 240 p. 500 pts.

¿Cristians marxistes? Una experiència coratjosa, contrastada

Davant la tasca de bastir un article sobre Marx i els cristians m'he sentit incòmode per diverses raons. Una —i no petita— era la preocupació que fos un comentari actual i pràctic, per no caure en el parany de la fuga teòrica, deixant erm el solc de l'actual història nostra. Per això he tirat pel camí del profitós diàleg present; abandonada queda, doncs, la temptació de la investigació (1). De rerafons sempre, i al primer pla a voltes, ens acompanya en Marx i les discussions que al llarg d'anys han remogut les aigües de certs capítols teològics. Es tracta d'un exercici pràctic de diàleg ¿monòleg? cristiano-marxista.

I.—ESTAT DE LA QÜESTIÓ: LA RELIGIÓ-OPI I LA RELIGIÓ-REPOLITITZADA

Acceptem, de bell antuvi, l'acusació que la religió —la fe i l'església— que Marx coneixia, donava peu a ser tinguda com a opi o tranquil·litzador del proletari pobre i explotat. Un home religiosament drogat —alienat— no se n'adonà de la misèria econòmica, social i política. Un home girat cap el cel deixarà les mans deslligades per als aprofitats de la terra. Segurament —però no entra discutir-ho— Marx formula un judici no solament contra les religions reaccionàries.

Acceptem que certes imatges d'església i certes expressions de fe, encara ara, canvien de ple sota el mateix estigma. Els «nacionals-catolicismes», els règims de «cristiandat» medieval en l'actualitat, és a dir, el sistema social, polític i cultural en què, per salvar «l'essència del país o de la pàtria», l'Estat imposa la fe per decret, i l'Església imposa el credo polític per via sacramental, de confessionalari i, in extremis, amb l'infern. Els sistemes anomenats de «Seguridad Nacional» o de «Dios, Tradición, Familia y Propiedad» o d'«humanisme cristià», legitimador de concrets projectes polítics dretans, poden considerar-se hereus d'aquell opi, i lògicament blasmats.

Acceptem també que certament a l'altre extrem, s'hi troben vivències de fe i d'església on l'opi, denunciat p'En Marx, s'ha transformat en llevat exclusivament polític i de sentit opost: fe és igual solament a llibertat i justícia, els sacraments són fóruns polítics, l'església és el camp escaient de la lluita de classes i de la lluita democràtica, pastoral equivalent a projecte d'alliberament social concret. Potser hem viscut el fenomen d'una repolitització confusionària i reduccionista de la fe. Aquesta fe «reduïda» a programa social ¿és com-

plexe infantil de seguretat? Utopia i escatologia «reduïdes» a projecte racional de lluita i de revolució social ¿no són manco utopia i escatologia?

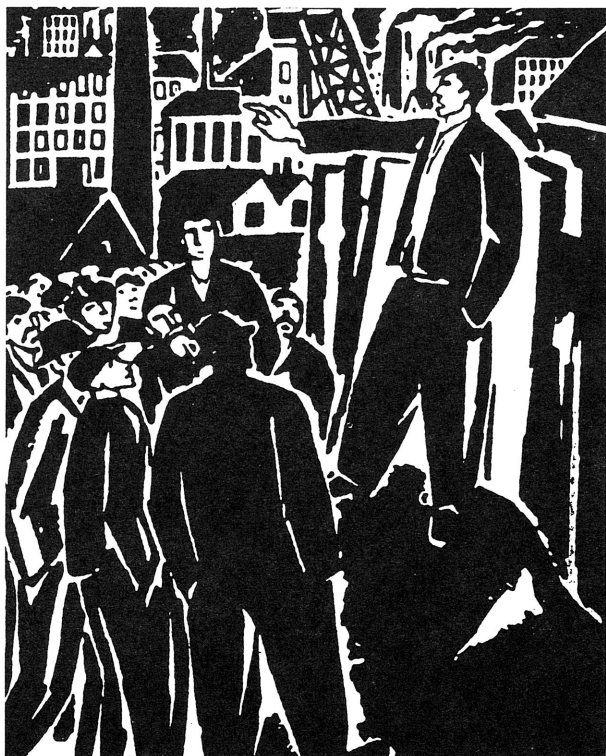
II.—«SORTIDES» CRÍTQUES AL XOC CRIST - MARX

Amb tot —és aquí on volia arribar!— podem considerar diferents esquemes de fe i d'església, il·lustratius de les sortides que es donen del «xoc» Crist-Marx, fe-política, església-món, cristians-marxistes,... Hem moc entre la crítica «marxista» de la religió i la crítica «religiosa» del marxisme. Convé anotar que, en aquestes pàgines, ús indistintament fe i església; tampoc no discernes, amb suficient correcció, els diferents Marx, marxismes, mètodes científics i pressuposts filosòfics. Agaf, podria dir, del marxisme allò que ja és patrimoni de la cultura humana. «Marxisme igual socialisme» és afirmar un equívoc camí de clarificació per a les consciències polítiques actuals; però en el present escrit no fil massa prim.

1.—**Fe tancada, privatitzada** i localitzada dins les quatre parets del temple, a la sagristia, en les associacions religioses, en les celebracions i la pregària... Fe (creure, esperar i estimar) i món, església (grup dels qui creuen en Jesucrist) i política separats, independents totalment. Allò de «els militars als quarters i els capellans (i els cristians) a l'església». O com diu l'evangeli: nosaltres, els cristians, no som d'aquest món. Opinió que es troba més clarament a l'esquerra de l'espectre polític (per ex. partits socialistes) i a la dreta del ventall religiós (per ex. Opus). Sempre «per interessos molt interessats» (2).

Es pot parlar d'una fe «privatitzada» en un sentit que consider positiu: la fe cristiana, i la teologia que n'és la reflexió, no aconsegueix ara «l'impacte» damunt la cultura pública que conforma la societat; l'església endemés ha deixat, i vol deixar de ser un «poder-imperi polític», a partir de les següents senzilles reflexions —impensables, vergonya!, anys enrera—: els «no creients» també són homes i els «creients», pel fet de ser-ho, no en sabem més que els altres de moltes coses.

Amb tot, consider negatiu el sentit d'una fe privatitzada o localitzada a l'esfera privada —sagrada o no— sense relació amb les qüestions, problemes i solucions col·lectives. ¿Es vol una fe domèstica, casolana o, millor, domesticada, perquè la seva pretensió de resposta última és perillosa sempre a tota política

que es cregui superior, definitiva i clau de volta interpretativa de tot? ¿Es desitja una fe paral·lela al fe social i públic, millor encara irrelevant i quasi vergonyant? Pensa que qualche cosa d'això hi ha en certs judicis i actituds de gent progressista. No seria honest amagar ni les formes alienadores de la religió ni les alienacions de certs progressismes, ateus o no, militants.

2.—**Fe triomfant i fanàtica** de la «cristiandat» exitosa, de les missions populars, dels Congressos Eucarístics i Marians, dels moviments religiosos apològics, de les formes bel·ligerants de presència papal. Fe impositiva i coactiva. Fe enyoradissa de certes maneres del nacional-catolicisme, fins del recurs al «braç secular». Tot està sotmès a l'imperi de Déu i dels seus representants. Fe-món indivisiblement, indissociablement units; això sí, el món sempre depenent de la fe guanyadora. Els cristians són «senyors del món», dominadors del món. S'està sobre el món; no per damunt del món, sinó damunt del món com a peanya. Impossibile el diàleg. ¿Tornen els integristes bruixots dels anatemes? (3). ¿Tornen els obscurantistes anticomunistes, cerebrals i viscerals, que fan el joc a l'ateu capitalisme i a les dictadures? ¿Tornen els predicadors del «capitalisme acceptable» enfront del desenguany del cristianisme socialista? (4).

3.—**Fe dialogal, confessant, servicial.** No es tracta, doncs, d'una fe privatitzada, clandestina, emporguada o catecumbal. No es tracta tampoc d'una fe «confessional», que vulgui un Estat confessional o una Constitució confessional. No es tracta d'una fe venuda al Cèsar, que pagués el preu de la Veritat-Amor-Justícia-Llibertat, en lletres grosses, per tal de

dir-les, en lletra petita i retallada (censurada) a les places i al carrer. Ni tampoc es tracta d'una fe partidícticament militant. En la relació fe-món, la fe es fa servidora del món. Els cristians són «per al món», més encara «del món», no com el qui seu a la taula, sinó com el qui serveix. D'aquesta manera l'Església no és pels pobres, sinó Església dels pobres. Fe «laica», fe «secular», fe «mundana», vol dir una fe personal i comunitària, present i visible, significativa i sacramental desvivint-se, diluint-se, matant-se pel món. Neix així una relació dialèctica, ni confusa ni separada, entre fe i política. Cap complex infantil, doncs, de superioritat o d'inferioritat. Si per cas, un complex maternal o paternal de lliurament.

Ens trobam davant la tasca funcional de la fe: la seva diaconia o el seu servei públic. No sé si és exagerat afirmar que l'església pot considerar-se més «amant» que esposa del món, més que buròcrata metgessa «cordial curandera», més que mestressa companya, més que mare amiga... quasi «al·lota per a tot», que essent imprescindible està a «les ordres», que no significa submissió ni silenci còmplice, sinó bones mans al servei de l'esperança, de la solidaritat i de la salvació de l'home. Tal com la sal pels aliments, el llevat en la farina i la llum per a la fosca. Pels aliments, el pa i les coses, senzillament, servicialment són necessaris la llum, el ferment i la sal.

Aquest tarannà fa possible, intel·ligible i enriquidor el diàleg entre cristians i marxistes. No un diàleg apològic de part o banda. Ni un diàleg covard, ni tampoc acrític. Com aquell acudit del qui afirmava, amb sorna, que el darrer marxista seria un capellà dogmàtic, tradicionalista, caparrut, bon home i ingenu.

En paraules serioses la publicitat diaconal de la fe, és a dir, el servei públic i social de la fe és l'afirmació de la no competitivitat entre fe i política, la no reducció de la fe a la vida privada o al silenci (que a moments, no ho dubt, pot ser terapèutic), la no confusió entre la fe i el poder polític partidista, i la no permissió que es «domini» políticament tot: les vivències amoroses, religioses, educatives, estètiques.

(1) Com exemple dels estudis que es continuen realitzant cfr. «Revista de Occidente» n.º 21-22 (febrer-març 1983).

(2) «Solamente pedimos a todos los demás hombres —creyentes o no, marxistas o no— que consideren atentamente nuestro comportamiento religioso y lo sometan a un serio análisis sociológico. Y si la transparencia fenomenológica de nuestra fe produce un corte, un freno, un desvío o una evasión en el movimiento ascendente hacia una auténtica promoción humana, nos sometemos previamente a las enérgicas medidas que se adopten para despejar estos obstáculos entorpecedores en la evolución de la humanidad». J. M.ª González-Ruiz en el próleg a «**Revolución marxista y proyecto cristiano**» de P. Díez y R. Herrero-Velarde. Ed. Nova Terra, Barcelona 1968, pàgs. 17-18. D'aquest temps podríem citar també J. Dalmau, **Distensions cristiano-marxistes**, Edicions 62, Barcelona 1967; l'anàlisi crítica de diversos autors a «**Socialismo y cristianismo**», Ed. Nova Terra, Barcelona 1966.

(3) Com no recordar el llibre de R. Garaudy, **Del anatema al diàleg**, Ariel, Barcelona 1968.

(4) Cfr. el darrer llibre de J. M.ª González Faus, **El engaño de un capitalismo acceptable**, «Sal Terrae», Santander 1983, en resposta al llibre de E. Menéndez Ureña, **El mito del cristianismo socialista (1981)**.

L'home té dret a rebre una paraula (més una cultura que una política) que la història ens ha fet arribar: la Paraula i l'Acció, crítica i alliberadora, de Jesús. La Paraula-carn, la Paraula-servei, la Paraula-denúncia, la Paraula-amor... modestament, sense poder ni complexos, és a dir, lliurement. Per la fe els cristians hem de dir una paraula convençuda (testimonis) i oberta (transmissible i crítica) que ens fa lliures (fills de Déu Pare) i solidaris (germans), lluitadors contra tot condicionament (econòmic, social, cultural...) que estorbi el creixement de l'home mateix fins a la plenitud (5).

¿Fa falta dir que les diverses formes de creure i de comprendre l'església tenen el seu diferent reflex en la moral? La praxi mostra la teoria. La confrontació entre la moral cristiana, la moral burgesa i la moral de classe fora un bon complement, desitjable i àdhuc necessari. Les obres «piadoses», de temps passats, són obres de «caritat política» quan la misèria i la injustícia qüestionen l'amor del cristià. D'aquesta manera els sistemes «socialistes» esdevenen no un pur «atractiu», sinó un «imperatiu», un «manament concret» per la consciència cristiana (6). La mateixa moral es fonamenta damunt la conflictivitat social, llegida cada dia; avui, en moltíssims d'aspectes l'explotació i la pobresa, el rearmament i la fam, la guerra i la pau posen en lloc de relleu la relació Nord-Sud i en lloc secundari la relació Est-Oest. Igualment noves i compromeses relectures es fan de l'internacionalisme i de la qüestió nacional, des de les doctrines marxistes i de l'ètica cristiana.

Les concepcions, primera i segona, de fe i església (de religió en una paraula ampla) dificulten el diàleg Marx-Crist. La tercera concepció —encara que no sigui gens ni mica fàcil exercitar-la— fa fecunda tota aproximació entre marxistes i cristians. Fecunditat beneficiosa per a uns i altres. Sens dubte exigeix deixar de costat dogmatismes religiosos, fanatismes ideològics, totalitarismes socials i realismes maquiavèlics polítics. I això mateix ja n'és un benefici. ¿És post-cristiana aquesta concepció de la fe? ¿És post-marxista aquesta concepció de la política?

III.—REPTES ACTUALS ALS CRISTIANS I ALS MARXISTES

¿Es dona avui el retorn a o d'un «opi» tranquil·litzador, de mesura i d'ordre, de resignació i paciència en aquests temps de crisi? ¿Retorn de o al mític i místic, «religiós» i «oriental», «noves filosofies» i pedagogies, miracles i ocultisme, integrismes i passotismes, científicistes (7) i tecnocratismes, religions del progrés i dels mitjans? ¿Retorn de o al consumisme i la droga, les crisis i les pors? (8). ¿Retorn de o a una església estable o establimentada, aprofitada per les seves idees conservadores? (9).

¿Retorn d'una fe triomfal, decadent? ¿Retorn a Jesucrist de bon de veres? Els marxismes hauran de veure's la cara amb aquestes noves i velles «religions». Són també —no ho oblidem— una gravíssima preocupació per als creients en Jesús.

La crítica «política» a la religió alienadora, pas-sada pel sedàs de bastants teòlegs, comunitats de

base, àdhuc de certs documents papals i del Vaticà II, ha corregit defectes i ha obert les portes a la vivència i a la teologia de la fe i de l'església que hem esbossat (10). La crítica «religiosa» a una política de desigualtats i d'injustícies, de castes i de privilegis, de marginació i de misèria, de manca de llibertat i sobra de por, no hauria de traduir-se en una teocràcia, amb el Coran (11) o la Bíblia com a constitució. Ni molt manco. A cap moment de l'escrit ho he insinuat; ans bé, el contrari. Amb tot, tenc el presentiment que el que acab d'afirmar hauria de ser un crit d'alarma per a la política i els polítics. Quan no es respon, ni políticament ni econòmicament, amb justícia i llibertat, els pobles criden perquè amb una benedicció, un ritu o un parenostre, arribi un líder o una solució. També en aquests fets i presentiments hi veig un toc d'alerta a les forces religioses, esglésies, congregacions, comunitats populars o sectes. Que aquestes forces no s'edifiquin quarters, ni tribunals de justícia corànica ni teocràcies catòliques de qualsevol signe. Que aquestes forces posin, tot el seu esforç i pes, en remoure, moure i commoure, és a dir, en curar, empènyer i animar el món i la història, perquè ningú deixi d'ocupar el seu lloc i de fer el que li correspongui: que els corrents socialistes i marxistes mantinguin fidelitat als interessos de la classe obrera. Prou falta fa.

Una coda final que no sé si és massa marxista i poc post-marxista; aquí la deix: que les «noves pobreses post-materialístiques» no ens siguin una excusa per oblidar la pobresa sense adjectius, aquella produïda per la falta de treball i d'economia, per la manca de vida i de possibilitats i per l'excés d'explotació. Els pobres vertaders sempre són —ja fa segles ens ho digué Jesucrist i En Marx fa cent anys— no solament marginats, sinó desconeguts, ignorats. No pel muntatge econòmic, no; sinó pels projectes polítics i sindicals i per les planificacions i accions pastorals. Que Jesucrist i Marx ens ho recordin ara.

BARTOMEU BENNÀSSAR

(5) A. Marzal, **Una aproximació sociopolítica al fenomen de la privatització de la fe**, a «Qüestions de vida cristiana» 94 (1978) 33-45; **La fe ¿propiedad privada?, Una aproximació sociopolítica al fenómeno de la privatización de la fe**, «Vida Nueva» 29 enero 1981, pàgs. 21-27; vegeu els articles d'Hèctor Vall, **Models històrics d'inserció del cristià en la societat**; i de J. M. Rovira Belloso, **La comunitat, una alternativa a la privatització de la fe**, a «Qüestions de vida cristiana» 94 (1978).

(6) Fa anys que vàrem dedicar estudi i reflexió al tema en uns curssets a l'Escola de Formació Social, carrer Mar, 6 - Ciutat. Valia la pena recordar el lloc pel que ha significat a Mallorca per molts de militants polítics i cristians. Crec també convenient recordar que a Mallorca el moviment de «Cristians pel Socialisme» (CPS) ha tengut interlocutors vàlids de fet, però no membres del Moviment com a tal, ni promotors de grups CPS. Els objectius del CPS —del que s'han complert els 10 anys— són: impulsar el compromís cívic dels cristians mitjançant organitzacions d'esquerres (d'inspiració marxista) i renovar la formulació i la vivència de la fe i de la realitat eclesial. Recoman el llibre **¿Cristiano marxista?** elaborat amb textos de Alberdi, Belda, Garaudy, García-Nieto, Girardi, Reyes Mate, Rovira Belloso, Sotelo, publicats ja a «Iglesia Viva», Ed. Marrova, Madrid 1983; vegeu també els següents escrits:

J. Fallot, *Lotta di classe e morale cristiana*, Bertani editore, Verona 1972; B. Bennassar, *Fe cristiana y vida política. Urgencia de una teología concreta. Dimensión teológica de lo político*, a «Pentecostés» 32 (gener-març 1973) 33-42; T. Goffi, *Ética cristiana en una inculturación marxista*, Santander 1973; B. Bennassar, *D'un sindicalisme groc a un sindicalisme de classe. Anotacions i aproximacions a la teologia subjacent*, «Comunicació» 25 (març-abril 1983); F. Ferrero, *La moral burguesa. Notas para su identificación y análisis*, a «Moralia» 2 (1979) 205-216.

(7) J. Estruch, *Revolució tecnològica i implicacions ètiques*, «Perspectiva Social» 17 (juliol-desembre 1981) 23-31.

(8) Com exemple cit l'últim llibre de E. Fromm, *Tenir o ésser*, Claret, Barcelona 1980; R. Aguirre, *¿Se puede tener noticia de Dios desde el «dulce encanto» del bien-estar?*, a «Sal Terrae» (juny 1982) 427-436; vegeu els altres arts. del número: *Cómo creer en situaciones que hacen difícil la fe* (J. Vives, J. Gómez Caffarena, A. Tornos, J. M.ª Rovira Beloso); G. Amengual, *La religió en el capitalisme tardà o la particularització de la religió*, a «Comunicació» 13 (març-abril 1981) 5-15.

(9) Transcriuré unes paraules d'En J. B. Metz: «La iglesia ha perdido fuerza de irradiación no por exigir demasiado, sino precisamente por pedir poco, es decir, por presentar con poca claridad sus exigencias a la luz de las prioridades del propio evangelio. Si la iglesia fuese «más radical» evangélicamente, tal vez no necesitaría ser tan «rigurosa» legalmente. El rigorismo procede más bien del miedo, mientras que el radicalismo nace de la libertad... El cristianismo, con todas sus reservas morales y toda su capacidad de conversión, está llamado a ser piedra de toque de la historia. Me parece que hoy no hay nada que se necesite con tanta urgencia como la fantasía moral y política que nace de un cristianismo mesiánico, la cual no es simple copia de las estrategias políticas y económicas vigentes... El amor a los marginados, deshechos (que supone «conversión de los corazones») será descalificado como débil e ineficiente por los probados estrategias de la lucha de clases y estigmatizado como inútil por los intérpretes de la sociedad burguesa». **Más allá de la religión burguesa. Sobre el futuro del cristianismo.** «Sígueme», Salamanca 1982, pàgs. 17-19.

(10) La llista d'obres i autors és ja molt llarga. Destacarem: *Debate cristiano-marxista. El sentido de la existencia como reflexión cristiano-marxista* (J. M.ª Díez-Alegría); *La búsqueda del sentido (¿Es necesaria aún la «hipótesis-Dios»?)* (J. Jiménez); *Notas críticas al problema de la religión* (M. Ballester) a «Memoria académica 1978-1979» del Instituto Fe y Secularidad, Madrid. El resultat d'una enquesta dirigida per J. A. Gimbernat i Teresa R. de Lecea, pot veure's a *Los marxis-*

tas españoles y la religión, Edicusa, Madrid 1977. Un lloc especial mereix A. Comin, *Cristianos en el partido, comunistas en la Iglesia*, Ed. Laia, Barcelona 1977; *Por qué soy marxista y otras confesiones*, Ed. Laia, Barcelona 1979.

La confrontació entre el fet religiós o cristià i el pensament socialista, en la seva expressió marxista, pot veure's a: J. P. Miranda, *Marx y la Biblia. Crítica a la filosofía de la opresión*, «Sígueme», Salamanca 1976; R. Garaudy, *Militancia marxista y experiencia cristiana*, Ed. Laia, Barcelona 1979 (conferències pronunciades a Barcelona l'any 1977); Lombardo-Radice, Garaudy, Kolakowsky, Machovec, etc., *Los marxistas y la causa de Jesús*, «Sígueme», Salamanca 1976; J. Girardi, *Cristianos por el socialismo*, Ed. Laia, Barcelona 1977; *Cristianismo y liberación del hombre*, «Sígueme» 1973; F. Belo, *Lectura materialista del evangelio de Marcos*, «Verbo Divino», Estella 1975; M. Clévenot, *Lectura materialista de la Biblia*, «Sígueme», Salamanca 1978; *Las relaciones entre cristianismo y revolución. En Cuba, Tanzania, Mozambique, El Salvador, Sudáfrica, Guatemala*, Ed. Iepala, Madrid 1982.

Dossier sobre *Marxismo y fe*, preparat per Ricardo Alberdi y Equipo Técnico del CENIEC, per a professors de formació religiosa. Madrid 1977 (Ad instar manuscripti).

(11) Ja que hem recordat etapes de R. Garaudy, citem —¿serà pura anècdota?— l'últim llibre *Promesas del Islam*, Planeta, Barcelona 1982.

LLUC

Bolletí

de

subscripció

NOM

DIRECCIÓ

POBLACIÓ

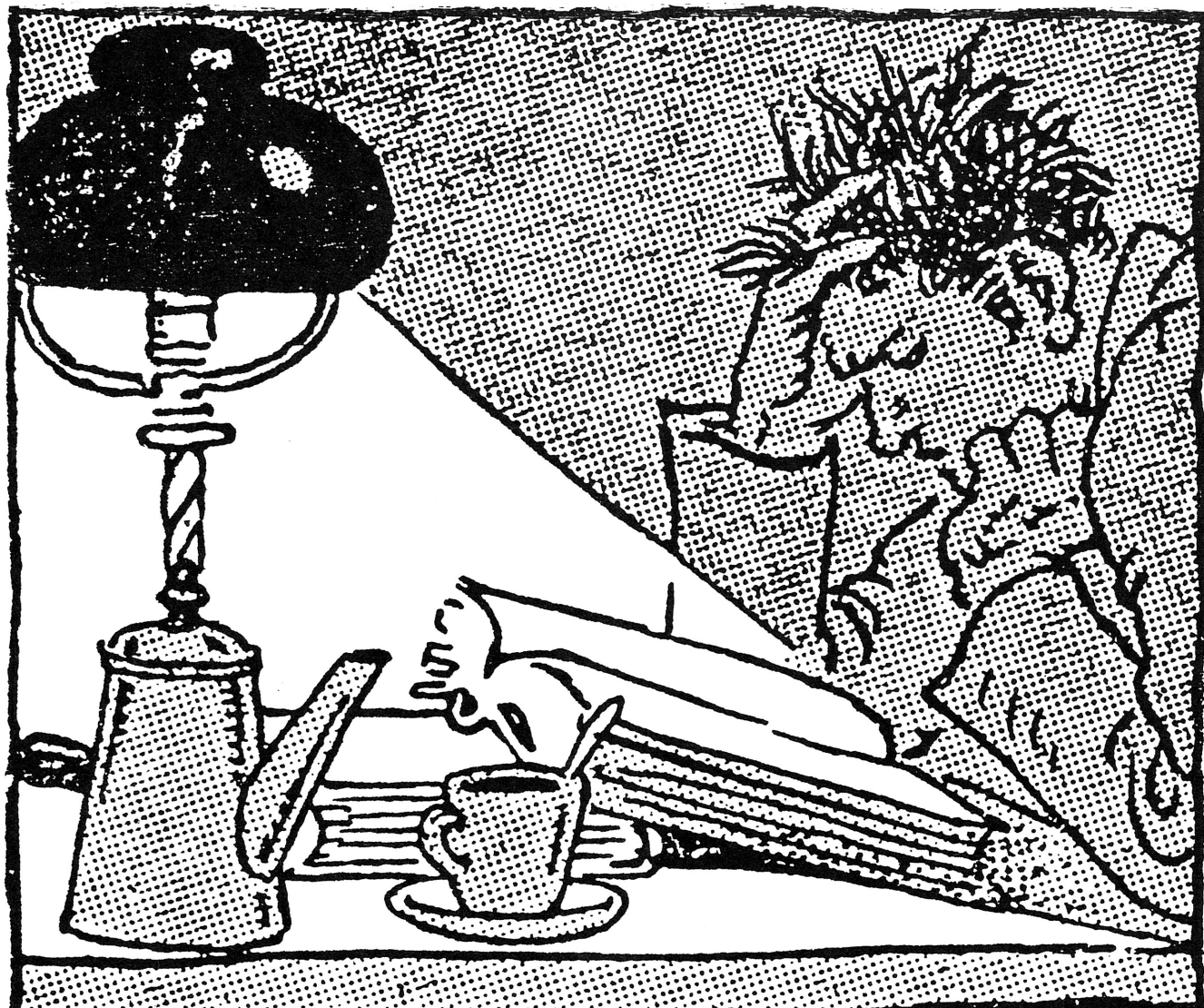
es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1983. Pagarà l'import (800 pts.)

..... enviant gir postal o taló bancari barrat

..... per un rebut domiciliat a Banc o Caixa

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

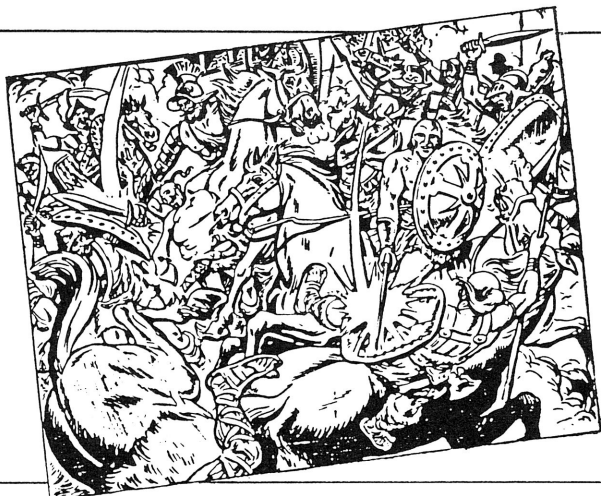

*La història és l'únic instrument que pot obrir
les portes a un coneixement del món d'una manera,
si no científica, sí almenys raonada.*

Pierre Vilar

L'AVENÇ

Revista d'història mensual
Regàs, 14, 4t, 3.ª, Barcelona-6 - Telèfon 218 62 08

LES ARENES

CULTURA, CULTURA, CULTURA, ... I ELECCIONS

Parlar de cultura sempre és ambigu. És aquest un concepte viscos i la seva utilització a voltes massa demagògica sobretot per part de l'esquerra —la dreta no el sol utilitzar— ha contribuït a crear certes objeccions entre alguns, quan de política cultural es tracta. Benvenguts siguin els objectors! Si tots els programes culturals ens pareguessin perfectes, no sé si avançaríem en alguna direcció. La crítica, i no la crítica que algú interpreta com afany destructiu, és el millor símptoma per a mesurar la vitalitat d'una comunitat. Tot projecte cultural perquè sigui realment vàlid ha de tenir els seus crítics —que no detractors—, que li donen el sentit, la situen entre les altres i amb els seus comentaris haurien de suggerir la reflexió que ells són els primers a practicar. Tanmateix sabem que això de la reflexió cada volta és més lluny de la nostra consciència social i ens solem moure per consignes. Això no seria tan dolent si no fos que aquestes consignes sempre són alienes a la nostra persona social i individual.

Els programes que coneixem (AP-PDP-UL, UM, PSOE, PSM, PCIB) no presenten tots cinc ni un sol tret en comú, ni tan sols estan tots escrits en la mateixa llengua. La coalició AP-PDP-UL i el PSOE els lliuraren en castellà encara que els socialistes han fet una edició bilingüe. Seguint amb la qüestió lingüística s'ha de dir que tots presenten —amb més o menys intensitat— un projecte de normalització encara que AP-PDP-UL es mostren ambigus quan parlen de «normalizaremos el uso del mallorquín en todas las manifestaciones y actividades municipales». Això resultaria vàlid si tenguéssim clar que aquí el terme mallorquí no rebutja ni qüestiona la unitat lingüística del català.

Els que tenen més afany normalitzador són els programes del PSOE i del PSM que plantegen una legislació per assolir l'ús normal de la llengua. S'haurà de veure quina llei presenten cadascun

d'ells. El PSM s'atraca a la llei tot just aprovada pel Parlament de Catalunya; no sabem si el PSOE també ho fa. De fet ells presentaren al Principat un text alternatiu a l'elaborat pels nacionalistes.

Altrament —i això és d'alt interès— qui més és preocupat per la integració dels immigrants és el PCIB que presenta una oficialitat progressiva i contempla i vol donar marc a les manifestacions culturals dels immigrants. Sobre aquesta qüestió, certament molt delicada, s'haurà de dur una gestió clara. S'ha de recordar que aquests mesos passats quan els catalans han reflexionat críticament sobre la seva cultura, va ser un historiador, Josep Termes, qui, amb la més elaborada de les Ponències, segons diuen els qui el sentiren, més cruament plantejà aquest problema no acceptant cap mena de bilingüisme. La solució al problema no està exempta de mals entesos i tergiversacions. Serà interessant veure com afrontam aquí el problema perquè és funció de la política cultural que ningú nascut aquí no se senti mai estrany o estranger a aquest país. Creguem això: la integració dels immigrants depèn en primer terme dels mateixos mallorquins.

En un altre aspecte dels programes la majoria de forces pretenen elaborar un inventari del nostre patrimoni artístic, la creació de museus, biblioteques, cases de cultura, potenciació de l'Escola de Teatre, del Conservatori. Certament són aquestes les accions que han de venir de mans institucionals encara que la cultura és, sobretot, activitat social, i prova d'això és el diferent concepte que de la cultura tenen les classes històricament tradicionals (Cultura burgesa, cultura popular, cultura nacional, cultura total).

Per contra qui en el seu programa dona més atenció a la joventut és AP-PDP-UL, i això al marge de la política d'ensenyament a què tots es refereixen i que passa per augmentar les places escolars i dur la llengua i la cultura pròpies de Mallorca als centres d'ensenyament.

L'EXPOSICIÓ D'ESCULTURA CONTEMPORÀNIA

El passat dia 18 de febrer va esser inaugurada l'exposició d'escultura contemporània que va tenir lloc a la Llotja de Palma. L'exposició realitzada pel Consell General Interinsular, reuneix els fons escultòrics de la Fundació «Bartomeu March», i que amb aquesta segueix la línia expositiva del seu patrimoni artístic iniciat amb l'exposició «El Surrealismo y su evolución» celebrada el setembre de 1981 al Palau Sollerich.

Una cosa és clara: L'Estatut dona un marc ampli en el camp de la política cultural. Serà qüestió d'aprofitar-lo bé i no solament recobrant festes i tradicions populars perquè no podem viure tan sols de la recuperació sinó que hem de desnrotllar la creació. ¿Què serà la cultura mallorquina desenrotllada en els 80?

Tots sabem que els programes electorals són plantejaments de bones intencions, després las circumstàncies, diuen els polítics, els limiten. Per això no crec convenient fer una lectura triomfal d'aquests textos però consider altament positiu que s'enceti amb coratge una decidida normalització lingüística; això és molt urgent. En aquest sentit l'aportació del PSM serà la més ambiciosa, de fet el seu programa cultural és el més elaborat en tots els sentits. Això no estranya ja que gran part dels seus quadres directrius surten dels sectors culturalistes de l'illa.

Després, senyors polítics, deixau que els ciutadans ens creem les necessitats culturals. Sé que els partits esquerrans volen evitar el dirigisme; si a un cas s'haurien de cuidar que les accions de gent que viu i crea aquí tinguessin repercussió pública. Es poden deixar els locals, es pot subvencionar la propaganda, es poden crear beques, més beques, sobretot beques que encoratgin a fer feina a tots aquells que en tinguin ganes. Hi ha molta gent que treballa de forma marginal —els marginats existeixen perquè existeixen els integrats— i que no tenen presència pública. Seria interessant que els donin els canals per a la difusió sense que això els falsegi o els integri. Ho va dir en Paco Nieva amb motiu del II Festival de Teatre: quan deixi de ser rebutjat per segons quins sectors pensaré que la meua feina comença a ser xereca.

Per últim: sols per la cultura podrem dur endavant la modificació de la vida quotidiana cap a millor.

ANTONI QUINTANA

L'exposició, que agrupa 86 obres d'un total de 49 artistes, presenta un conjunt àmpliament representatiu de l'escultura contemporània a nivell nacional a més de la presència d'importants figures d'àmbit internacional.

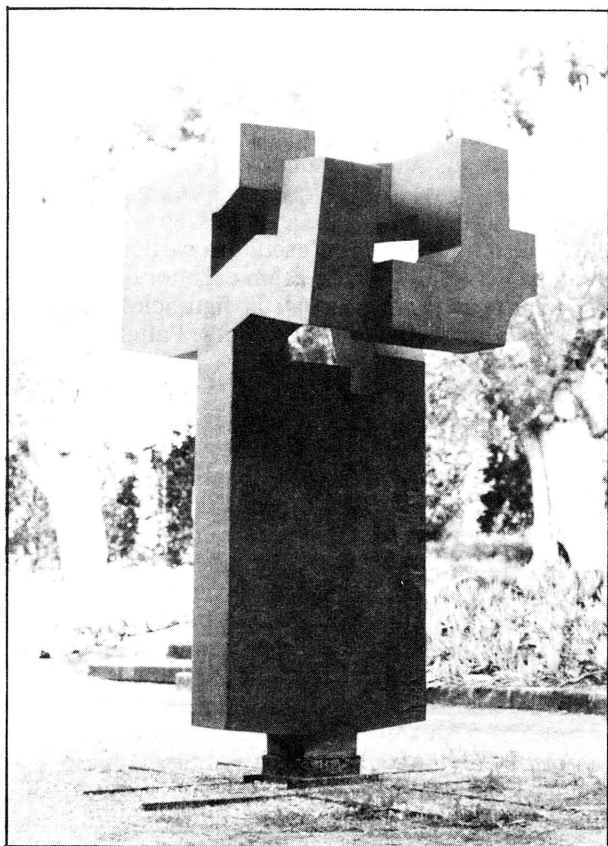
L'interés d'aquesta exposició radica fonamentalment en el que representa de **descobriments** de l'escultura contemporània per al públic, i concretament el públic mallorquí, poc familiaritzat amb ella. Així, l'escultura, com diu Rodríguez-Aguilera al catàleg és «la pariente pobre» de les arts plàstiques, arraconada injustament per la pintura, que s'ha fet amb l'hegemonia de les manifestacions artístiques, i molt poques vegades valorada com es mereix.

Doncs, cal tenir en compte la importància que té l'escultura dins els diversos moviments d'avantguarda, i que, com és en el cas del dadaisme, va fer ús de l'escultura, principalment a través dels «objectes trobats», incorporant, així, un nou llenguatge amb noves formes i materials al món de la plàstica.

Concretant-nos a l'exposició, aquesta recull, obres identificades amb tots o quasi tots els grups i moviments de l'art contemporani; des d'obres d'adscripció classicista i realista a les que s'incorporen a les noves tendències de l'abstracció.

Com a punt de partida i que fixa l'horitzó dels inicis de l'escultura contemporània, hem de recórrer sens dubte a **Auguste Rodin** (1840-1917), representat amb l'obra «Torso (Marysas)». Rodin es pot considerar com l'autor cabdal dels inicis de l'art modern, jutjant la seva obra com trencadora amb els motllos academicistes privatis de l'art del segle XIX. Inspirat en el món clàssic i renaixentista —principalment en l'obra de Michelangelo i les seves escultures inacabades— realitza una producció inserta dins l'escultura de caràcter realista, tractada amb tècnica impressionista i en alguns casos amb resultats expressionistes. La seva obra, com la que caracteritza la gran part dels precursors, no és reconeguda en el seu moment, essent les generacions posteriors les que se serviran de les seves experiències.

Hereus de l'obra de Rodin, són els escultors que presenten la línia classicista —dins aquesta exposició— de l'escultura contemporània, amb la presència d'un grup d'artistes lligats al modernisme i noucentisme català. Es tracta de **Josep Llimona** (1864-1934), escultor de la burgesia, d'obra amable i idealitzada; s'agrada de realitzar representacions exaltant la bellesa de la dona, tal i com podem veure en l'obra exposada: «Desnudo». Semblants particulari-

Chillida

tats es donen a l'obra d'**Enric Clarasó** (1857-1941), també representat amb un nu. Caracteritzada per una personalitat pròpia, és l'obra de **Manuel Martínez Hugué** (1872-1945), conegut per «Manolo», aquesta reuneix una interessant iconografia popular, escultor de pagesos, toreros, etc...; obra que és l'antitesi de l'escultura que fan altres artistes modernistes com els mencionats Llimona i Clarasó o la dels noucentistes com és **Joan Borell-Nicolau** (1888-1951) i **Josep Clarà** (1878-1958), artistes que treballen embebuts dins un classicisme. Josep Clarà, realitza una escultura que és fidel reflex de la tradició grega, exaltant a través d'ella la figura de la dona, la seva bellesa helenitzant; la producció de Clarà que arriba fins els anys cinquanta, és incorporada i assimilada per l'estètica franquista, realitzant —a tal efecte— algunes obres commemoratives. Cultivador d'aquesta estètica vinculada al franquisme a l'àmbit català, és l'escultor **Frederic Marès** (1893), el qual participa plenament amb nombrosos monuments d'exaltació fascista.

No obstant això, dels escultors que han estat més vinculats a l'exaltació del règim polític de Franco, i que va saber plasmar la monumentalitat pròpia de l'escultura fascista és **Juan de Avalos** (1911), representat a l'exposició amb un «Sant Marc», estudi per al conjunt escultòric del «Valle de los Caídos».

Tal i com succeeix amb la pintura, l'escultura

cubista aporta noves perspectives a l'art contemporani. Hem de ressenyar la presència a l'exposició de dues figures lligades a aquesta escultura cubista. Per un costat, l'obra de **Pau Gargallo** (1881-1934), el qual inicialment vincula la seva producció al modernisme, es presenta com un dels precursors amb la utilització de nous materials, creant una interessant escultura de buits, dóna un espai interior a les seves escultures mitjançant la separació de les làmines de ferro emprades. Peculiar és el «Retrato de Kiki de Montparnasse». Per l'altre, la de **Julio González** (1876-1942), artista que treballa amb el moviment cubista, però que poc a poc abandona per realitzar una obra de traces expressionistes i constructivistes, incorporant a l'escultura totes les possibilitats del ferro —material que empra utilitzant la soldadura autògena— procediment que podem apreciar a l'obra exposada «Mujer sentada II».

La importància de Julio González, dins el moviment generatriu de la nova escultura, va unit amb el nom d'**Alberto Sánchez** (1895-1962), home compromès amb el progressisme de la segona República, aporta una iconografia inspirada en l'Espanya popular, essent la seva producció d'una gran riquesa imaginativa, investigant dins els moviments d'avantguarda del moment, com el cubisme i el surrealisme.

Pel que fa al moviment surrealista i dadaista, la seva representació a l'exposició és patent a través de dues figures: lligat al surrealisme és el pintor **Oscar Domínguez** (1906-1957), amb una petita escultura en fusta, que surt un poc de la seva producció, pràcticament dedicada a la pintura; quant a la segona, té **Hans Arp** (1887-1906), com a representant del dadaisme, ja que es tracta d'un dels promotors d'aquest moviment a Zurich. Arp, que participa en nombroses activitats lligades al dadaisme i surrealisme, es decanta progressivament cap a un concretisme i una escultura de caràcter orgànic. És present a l'exposició amb «Le Saint de la Lisière», de característiques molt semblants a les de Brancusi; cerca la seva inspiració en la naturalesa, creant formes autònomes i naturals.

L'escultura orgànica compta amb **Henry Moore** (1898), de cabdal importància dins la nova escultura, i figura excepcional a l'àmbit de l'art contemporani. Moore que realitza una escultura a vegades abstracta a vegades figurativa, reuneix una voluptuosa quantitat de formes, arrodonides, pesades, de gran volum, a mena de tòtems. Una de les obres exposades, «Tensión-Cuenco», es vincula amb l'obra de l'escultora **Bárbara Hepworth** (1903-1975), que partint dels mateixos esquemes de Moore —la figuració humana— arriba a l'abstracció, d'una abstracció que sembla la mateixa que Moore, com és el cas de les escultures buidades i amb fils tensats. Seguidor i influït per l'obra d'aquests, és l'escultor **Plácido Fleitas** (1916-1972), amb una producció afí a la de la Hepworth.

A cavall entre les formes orgàniques de Moore i les construccions de Chillida, es troba l'obra del basc **Manuel Alberdi** (1922), artista que ha emprat tot

tipus de materials tradicionals però que descobreix les possibilitats dels materials industrials, com les resines, vidre, plàstic, etc... Del panorama escultòric basc i amb una obra de repercussió internacional destaca la producció d'**Eduardo Chillida** (1924), amb les seves estructures constructivistes, treballades amb tota varietat de materials, com la fusta, el ferro i més recentment el ciment armat; amb les seves formes laberíntiques, creant tot tipus d'equilibrats espais interiors, interrelacionant el volum i el buit; cal tenir present l'escultura exposada «Elogio de la arquitectura». Semblants preocupacions estètiques caracteritzen la producció de **Martin Chirino** (1925), i que tal i com succeeix a quasi tots els escultors espanyols que treballen el ferro —Oteiza, Chillida, etc...— la influència de Julio González és manifesta. Les seves formes —diferents a les de Chillida— són arrodonides, violentament torsionades i generalment tendents a l'horitzontalitat. Són abstraccions, però les seves estructures pareixen partir de conceptes figuratius: l'ocell, les rels —com podem veure a l'obra exposada «raíz», etc...—, o obeeixen a idees abstractes, com el vent...

A la llista d'escultors informalistes, hem d'afegir el nom de **Pablo Serrano** (1916), artista amb un vocabulari plàstic molt personal i que es plasma en les seves grans construccions; teories de volums espacials que es manifesten a les sèries de «Bóveda para el hombre». La presència d'una obra d'**Amadeo Gabino** (1922), «Marte», tanca aquest grup d'escultors que treballen el ferro i que es caracteritzen per realitzar una escultura de tipus constructivista.

El gran poder creatiu dels dadaïstes, va donar peu al sorgiment de posteriors moviments inspirats o suggerits per les experiències dels artistes Dada; un d'aquests és el cinetisme, i que dins l'escultura té com a precursor Duchamp amb la seva «Roda de bicicleta». La idea del moviment com a manifestació artística, és assimilada per nombrosos artistes arreu del món. Al nostre país, **Eusebio Sempere** (1924), és el més digne representant del moviment cinètic o del «Op-art». La seva obra, autèntic plaer per l'espectador aconseguix la participació de públic, és manifesta l'aspecte lúdic del cinetisme; l'obra exposada «Dodecaedro» n'és un exemple prou clar. A més de l'escultura de Sempere, hem de mencionar la de **Günter Haese** (1924), «Yoshiwara», que amb les seves construccions amb fil de ferro aconseguix l'efecte d'il·lusió característic de l'op-art.

De mimimalista, es pot qualificar la producció escultòrica d'**Andreu Alfaro** (1929), amb les senzilles estructures metàl·liques, mínimes, formes geomètriques realitzades amb materials de procedència industrial —com l'acer inoxidable—, descobreixen al possible espectador interminables punts de vista, de nombroses perspectives.

La neofiguració és àmpliament representada; comptant amb: **Miguel Berrocal** (1933), que realitza el que es pot qualificar d'escultura-trencaclosques, que proporcionen un curiós aspecte lúdic a les seves obres; els seus elements poden ésser desmuntats i

muntats pel públic, convertint-se així en escultures de participació, donant un cert semblant de màquina que es pot manipular. Idèntica finalitat presenta l'obra de **Francisco Barón** (1932). Precursor dins aquesta escultura desmuntable, que empra galfons per separar els seus elements, és l'escultor **Jean Robert Ipousteguy** (1920), que està representat amb dues escultures; una d'elles «Les amants», és un exemple d'aquest tipus d'escultura participativa. **Josep M.ª Subirachs** (1927), és un escultor que treballa conjuntament l'abstracció i la figuració, essent el resultat d'aquesta escultura mixta, l'alternància de positiu i negatiu; com a mostra l'obra exposada: «Pareja sentada».

Per últim hem de mencionar la representació que hi ha dels escultors adscrits al nou realisme, encara que amb matisacions que els diferencien. Per una banda, el realisme crític d'un artista com és **Rafael Canogar** (1935), més dedicat a la pintura que a l'escultura, però d'una pintura amb relleus; la seva obra presenta una temàtica profundament social i molt d'acord amb el context històric que li ha tocat viure. Per l'altra l'hiperrealisme que practica amb tota mena de detall l'escultor **Joan Mora** (1944), present amb dues escultures: «L'albergínia» i «El cistell».

Enfront d'això, dos casos semblants, però diferenciats. El primer és **Julio López Hernández** (1930), que hom ha volgut incloure dins el moviment pop; el seu realisme, capta personatges que es troben a moments quotidians de la vida diària —treballant, esperant, etc.—, tal i com es presenta l'escultura exposada: «El Alcalde». El segon, **Antonio López García** (1936), més conegut per la seva pintura; té una obra d'un estricte realisme —com podem apreciar a l'obra exposada «Niña en la cuna»—, però enrevoltada d'una aurèola poètica, silenciosa, d'un món sense renou, quasi mort, d'una escultura muda.

En resum, aquesta antològica ens presenta una completa mostra de quasi totes les tendències artístiques a on l'escultura contemporània es manifesta. Aleshores, aquesta mostra ens ofereix un doble vessant: En primer lloc, el de donar a conèixer una col·lecció particular, que per la seva quantitat i qualitat, es pot considerar com de les més importants del país en aquest aspecte. Essent l'altre, el d'haver contribuït a l'encontre del públic amb l'escultura.

PRÍAM VILLALONGA DE CANTOS

Les arrels mediterrànies en l'obra de Josep Lluís Sert

per Miquel Seguí

TRAJECTÒRIA D'UN ARQUITECTE

El passat 16 de març moria a Barcelona Josep Lluís Sert, arquitecte molt vinculat a les nostres illes.

Sert havia nascut a Barcelona l'u de juliol del 1902, a una família lligada a la indústria tèxtil. Als vint-i-un anys ingressà a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, on es va titular el 1929. Després es traslladà a París on treballà a l'Estudi de Le Corbusier i Pierre Jeaneret.

Un any després organitzà amb un grup de companys el GATPAC, grup que volia consagrar el desenvolupament de l'arquitectura contemporània, i que s'havia anat fent en els seus temps d'estudiant. El grup constituït a Barcelona es posà en contacte amb altres grups similars de Madrid i el País Basc, formant així el GATEPAC, que obtindria més endavant l'ingrés en el CIRPAC, branca executiva dels Congressos Internacionals d'Arquitectura Moderna (CIAM).

El 14 d'abril del 1931 es proclamà la República, i dins ella, el règim d'autonomia per a Catalunya. El govern autònom tenia grans projectes de construccions escolars, hospitalàries i de serveis col·lectius. L'activitat de Sert, així com la dels joves arquitectes del GATCPAC, s'orientà cap a aquests programes. El 1937 durant la guerra civil, i per encàrrec del govern de la República, dissenyà i construï amb Lluís Lacasa el pabelló espanyol de l'Exposició Internacional de París.

Finalitzada la guerra, va sofrir la depuració política i el declararen inhabilitat per l'exercici de la professió. El juny del 1939 arriba als Estats Units, fixant la seva residència a Nova York, on entra en contacte amb una important colònia d'intel·lectuals europeus refugiats i exiliats.

A partir d'aquell moment, l'activitat de Sert s'intensifica i es diversifica en diferents camps. Com a teòric publicà el 1941 **Can our Cities Survive?** (Harvard University Press), on recull les tesis del CIAM IV, i participa activament en els successius Congressos Internacionals d'Arquitectura Moderna, celebrats a Bridgewater (1947), Bergamo (1949), Hoddesdon (1951), Aix-en-Provence (1953) i Dubrovnik (1956). En el camp de la urbanística destaquen, entre d'altres, els projectes per a la Cidade dos Motores (Brasil, 1945) i per a la ciutat Nueva de Chimbote (Perú, 1948), i els plànols per a les noves ciutats de Venezuela (Puerto Ordaz), en el delta de l'Orinoco, i

barriada de Pomona, a Maracaibo. Quant a la seva activitat d'arquitecte, hem de parlar com obres més interessants l'Ambaixada dels EEUU a Bagdad (1960), Fundació Maeght (1959), Centre d'Estudis de les Religions Mundials (Universitat de Harvard, 1960), Projecte de Facultat de Ciències (Universitat de Harvard, 1970). Ha estat també professor de diverses universitats nordamericanes, entre les quals es troben Yale, Cambridge (Massachusetts) i finalment Harvard.

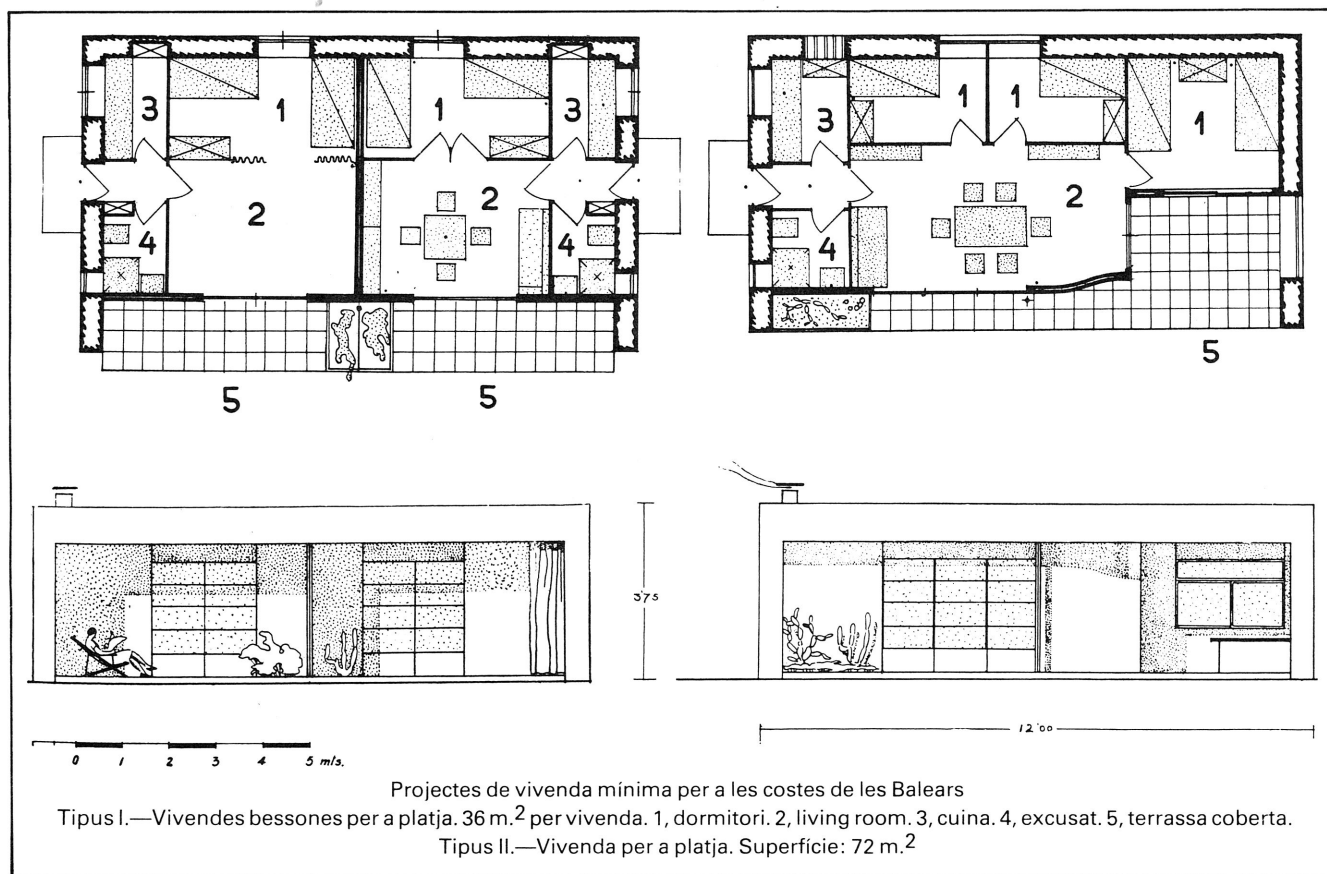
El 1975, data que coincideix amb la inauguració d'una de les seves obres més importants fetes a Espanya, la Fundació Miró de Barcelona, Sert és readmès com a membre de ple dret en el Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears, a petició unànime de l'Assemblea de l'entitat.

EL REDESCOBRIMENT DE L'ARQUITECTURA POPULAR

El racionalisme centroeuropeu va prestar molt poca atenció a l'arquitectura popular, tal vegada pel fet que les característiques de l'arquitectura popular centroeuropea no convenceren uns arquitectes que estaven per la racionalitat i la puresa formal.

A Espanya, així i tot, allò popular va esdevenir de gran interès entre els arquitectes racionalistes, tal com es veu en les contínues referències a aquest tipus d'arquitectura a la Revista A.C., òrgan del GATEPAC (1). Encara que s'interessaren per l'arquitectura vernacla de totes les zones d'Espanya, fixaren la seva atenció més concretament en la mediterrània, que conegueren per les mostres o exemples de les nostres illes. Durant el quart Congrés del CIRPAC (1933) celebrat en el vaixell Patris II, en travessia Marsella-Atenes, la delegació presidida per Sert pogué comprovar, com s'assenyala a la crònica del Congrés, que tota l'arquitectura mediterrània posseïa unes característiques comunes o «constants», que la lligaven espiritualment amb la nova arquitectura (2).

Les contradiccions que hi havia entre la nova arquitectura, internacional-ahistoricista, i la popular, vernacla-tradicional, fou salvada per Sert i els racionalistes espanyols gràcies a l'equilibri formafunció, que es troba íntimament relacionat a l'arquitectura popular amb el medi econòmic, social i geogràfic (3), «la casa típica ibicenca que, a veces aparenta complicación, es, en realidad, consecuencia

lógica de las necesidades y posibilidades del campesino desde todos los puntos de vista: clima, trabajo, medios constructivos, medios económicos, etc., en fin, es una vivienda perfecta y netamente funcional y en armonía con la situación económica de nuestros tiempos que en esta isla no ha variado sensiblemente» (4).

Aqueixes característiques de l'arquitectura mediterrània, concretada en aquest cas en l'eivissenca, s'avenen perfectament amb els postulats o principis fonamentals del racionalisme arquitectònic: L'adaptació a l'entorn, l'adequada orientació, el desenvolupament racional de l'interior (funció) a l'exterior (façana) d'una manera simple i constructiva, l'estandarització, l'escala humana, la utilització dels materials més convenients, la recerca de la bellesa en la proporció, ordre i equilibri. Per tot això Sert va veure en aquesta arquitectura un model a tenir en compte, i això el va dur a afirmar que «a lo largo de siglos, Ibiza es lección para los países de un nivel de desarrollo superior, una lección de medida, de buenas maneras y de buen gusto» (5).

Aquest redescobriment i nova valoració de l'arquitectura popular es contraposava als enfocaments del regionalisme historicista, culte o neopopular, dels arquitectes de les generacions anteriors imperants sota la Dictadura de Primo de Rivera, els quals havien partit de l'aspecte pintoresc de les construccions rurals, oblidant els principis bàsics en què es

recolzaven. Aquests arquitectes, llegim a la revista A.C. «lentos de insano instinto decorativo, que las escuelas de arquitectura han cuidado de fomentar, han llegado a plasmar en absurdas realidades, su poderosa imaginación y poder de captación, deformando, así, la verdadera naturaleza de la arquitectura popular» (6).

EL SUBSTRACTE MEDITERRANI EN L'OBRA DE SERT

Aquest interès de Sert pels valors de l'arquitectura popular no es reduí a una simple formulació teòrica, ans al contrari, en algunes ocasions, va intentar reflectir-lo en les seves obres. Ja des de les seves primeres realitzacions del període del GATCPAC apareix aquest substracte popular, com es pot apreciar en els dos tipus de vivenda mínima per a platja (1932), inspirats en les cases d'Eivissa (7), o en les cases de cap de setmana de la Costa de Garraf, projectades conjuntament amb Torres Clavé (1935), on s'apunten molts elements populars com pedra vista i bòveda (8). Ara bé, la valor més fonamental presa per Sert de l'arquitectura vernaclea és el de l'adaptació integral de l'entorn, que es veu en les seves obres realitzades a les nostres illes, com és ara en les cases de Punta Martinet (Eivissa, 1966-1971). Cada una de les nou cases d'aquest conjunt té un disseny adaptat a les necessitats de cada família i a la topografia del terreny. Encara que formen una urba-

nització convencional de cases de vacances, s'aconsegueix un efecte visual del poblat. La cuidada preservació dels murs de pedra dels antics bancals i l'absència de valles entre parcel·les ajuden a establir nexes entre les cases, unint-les al paisatge (9).

La utilització dels valors autòctons no fou una característica exclusiva de la seva feina a Espanya, sinó que la va fer extensiva als seus treballs realitzats a l'estranger. Així, per exemple, la trama compacta de vivendes emprada per Sert a la nova ciutat de Chimbote (Perú, 1948) (10), considerada com una de les aportacions fonamentals a l'urbanisme, és un model que deriva d'una atenta observació de la tipologia rural vernaclea, i dels processos espontanis d'assentament marginal a la perifèria de les ciutats. Per a les seves propostes per a l'hàbitat tropical (1951) (11), abastava el tema de la vivenda econòmica fins als seus casos extrems, quan les poblacions estan quasi al marge de l'economia monetària, Sert analitzà l'hàbitat tradicional de les zones selvàtiques, dissenyant prototipus amb algun elements prefabricats que podien ser construïts pels propis habitants.

Aquest afany de Sert per incorporar en les seves obres les valors de l'arquitectura popular, considerades com constants universals de l'arquitectura, ens mostren les seves autèntiques arrels; arrels que l'allunyen dels arquitectes racionalistes de formació centreeuropea, els quals, encara partint de plantejaments teòrics sovint semblants, diferien quant a la seva apreciació de l'arquitectura vernaclea.

MIQUEL SEGUÍ AZNAR

(1) Vid. **La arquitectura popular mediterránea**. En «A.C.», n.º 18, 1935: **Raíces mediterráneas de la arquitectura moderna**. En «A.C.», n.º 18, 1935: **Elementos de la industria popular**. En «A.C.», n.º 18, 1935: **Elementos de la arquitectura rural en la isla de Ibiza**. En «A.C.», n.º 21, 1936: **Ibiza (Balears) Las viviendas rurales**. En «A.C.», n.º 21, 1936.

(2) Vid. «A.C.», n.º 11, 1933.

(3) Vid. SERT, J. Ll., pàgs. 11 a 16.

(4) «A.C.», n.º 21, 1936.

(5) SERT, J. Ll., **Op. cit.**, pàg. 15.

(6) «A.C.», n.º 18, 1935.

(7) Reproducció i explicació del projecte a «A.C.», n.º 8, 1932.

(8) Reproducció i explicació del projecte a «A.C.», n.º 19, 1935.

(9) FREIXA, J.: **Josep Ll. Sert**, pàg. 104.

(10) FREIXA, J.: **Op. cit.**, pàg. 54-55.

(11) FREIXA, J.: **Op. cit.**, pàg. 66.

BIBLIOGRAFIA

- BOHIGAS, Oriol: **Arquitectura española de la Segunda república**. Tusquets, editor. Barcelona, 1970.
- BORRÁS, Maria Lluïsa: **Sert: Arquitectura mediterránea**. Ediciones Polígrafa. Barcelona, 1974.
- DONATO, E.: **Sert: 1929-1953**. En «Cuadernos de Arquitectura». N.º 93.
- FREIXA, Jaume: **Josep Lluís Sert**. Editorial Gustavo Gili. Barcelona, 1979.
- MIRA, Eduard: **Sobre Erwin Broner: Cap a una normalització de l'arquitectura d'Eivissa**. En «Eivissa», n.º 4, 1974.
- SERT, Josep Ll.: **Ibiza fuerte y luminosa**. Ediciones Polígrafa. Barcelona, 1967.

RAMON CANET

PINTURES

Després d'una sèrie d'anys sense exposar a Palma (la darrera havia tengut lloc el 79 a la Galeria 4 Gats) Ramon Canet ha tornat a penjar les seves pintures a una galeria de Ciutat. I aquest fet és assenyalat per doble motiu. El primer és el retrobament amb l'obra de l'artista després d'aquest espai de temps. El segon és la significació que té aquesta exposició per tal com constitueix la primera mostra d'un nou espai dedicat a l'Art: la Galeria Joan Oliver «Maneu». Aquest esdeveniment és ja prou important «per se». En un moment en què es parla sovint de la crisi de la plàstica contemporània, és d'agrair aquesta iniciativa, primer pel vot de confiança que significa per l'ART, en lletres grosses, i per la renovació de l'activitat cultural a Ciutat on es necessiten sovint aquestes empentes.

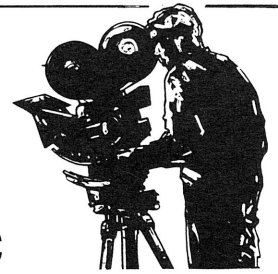
Ramon Canet presenta l'obra recent, on s'apleguen teles, pintures sobre paper i collages, així com gravats i litografies de petit tamany, realitzats entre 1980 i 1983. En el catàleg de presentació, Biel Mesquida defineix l'exposició amb tres paraules: Negres, tan sols. La definició és prou significativa, però ens pot induir a error: el de la pobresa. Evidentment són negres, tan sols, però així, sols, per ells mateixos diuen moltes coses. Ens parlen del darrer treball de l'artista que, allunyant-se de les etapes anteriors, una en plena investigació matèrica (sèrie blanca) i l'altra en la profusió del color (exposada en la Galeria Rayuela de Madrid), entra plenament en el joc del color únic, solitari però en ell mateix ple de significacions plàstiques.

El negre és, doncs, el protagonista, dialogant amb el blanc, amb la tela vista, és a dir amb el suport, i amb les tonalitats intermèdies de grisos, donant lloc a les llums i ombres. En els col·lages, grans superfícies de paper blanc estructuren un espai, centrant-lo i ordenant-lo amb una gran senzillesa. Però són les grans teles les que, veritablement, criden l'atenció: en elles el grafisme de la seva etapa anterior es desfà en una gran pinzellada, ampla i gruixuda, amb un moviment gestual que ens aboca a un laberint visual, embolicat. No hi ha un espai definit i els negres es llancen en un remolí sobre l'espectador. Deixant a un costat la significació psico-social del negre, en aquesta exposició queda demostrat un fet: Ramon Canet és un pintor en blanc i negre.

CATALINA AGUILÓ RIBAS
Barcelona, 6 d'abril 83

VI Setmana de Cinema Històric

L'OBRA CULTURAL DE «LA CAIXA», amb la col·laboració del Departament d'Història contemporània de la Facultat de Filosofia i Lletres, de la nostra Universitat, i el «Col·lectiu de cinema», ha organitzat pels dies 10-14 del present mes de maig una setmana de cinema històric, amb prou al·licients.

Hi haurà dues conferències, dia 10 i dia 13, a càrrec dels professors Fèlix Fanes i Enrique Lahosa, respectivament. Ambdós ensenyen a la Universitat Autònoma de Barcelona. F. Fanes, crític i professor de cinema, parlarà de «Cine i Història: imatges de l'incoscient social»; Lahosa tractarà del «Cinema post-revolucionari: Llenguatge i Història». Ambdues conferències es pronunciaran al Saló d'Actes de «la Caixa» (Av. Alexandre Rosselló), a les 20 h.; mentre que les projeccions de films, segons el programa que donam abaix, serà als Multicines Chaplin, de Ciutat, cada dia a les 10 de la nit.

PASEO POR EL AMOR Y LA MUERTE (1968) **Director: John Huston**

John Huston neix a Nevada (Missouri) el 5 d'agost de l'any 1906. Als devuit anys abandonà els estudis i es dedicà a boxar. En l'any 1926 participà a la Revolució mexicana. Va escriure novel·les i obres teatrals. Fou pintor a París. Inicià la seva carrera en el cinema com a guionista, anteriorment havia interpretat petits papers a diverses pel·lícules de William Wyler.

L'any 1941 arribà al camp de la realització amb un film policíac «El halcón maltés» amb Humprey Bogart. Des d'aquest moment, Huston s'imposà com un dels realitzadors americans més competents. En l'any 1948 va rebre l'Oscar al millor director pel film «El tesoro de Sierra Madre».

John Huston pertany a la generació dels directors nord-americans que s'afirmen després de la II Guerra Mundial.

Huston és un director vitalista amant de la lluita. Els seus temes van de la victòria al fracàs, de l'aventura a l'exaltació del vitalisme menys optimista.

«Paseo por el amor y la muerte» no escapa al pensament hustonià. Ambientada en l'Edat Mitjana, tracta d'una història de recerca, de recerca d'alguna cosa concreta, la mar; i d'alguna cosa més important, la recerca de la llibertat i de la pròpia identitat. És una història d'amor i, al mateix temps, ho és de mort; una exaltació de l'aventura i de la lluita, que es van fent més admirables a mesura que anam concei-

xent que acabaran en derrota, situació que en els films de Huston es converteix en victòria.

En aquesta pel·lícula aconsegueix una autèntica obra mestra, un autèntic cant a la llibertat i a l'amor. És un film realitzat per un clàssic amb l'entusiasme i les idees d'un jove de vint anys.

(Dimarts, dia 10 de maig).

TRENES RIGUROSAMENTE CONTROLADOS (1966)

Director: Jiri Menzel

Jiri Menzel pertany a la nova generació de cineastes txecs.

Durant l'època de l'estalinisme, el cinema txec es va veure obligat a servir com a mitjà de transmissió de consignes encaminades a l'estancament i el conformisme. Es tractava d'un cinema que únicament respectava el valor de les tradicions folklòriques, el culte de l'autoritat, el moralisme absolut.

Serà a partir de la dècada dels seixanta quan neix el «nou cinema txec» rompent així els motllos del cinema anterior. En aquesta nova etapa es canvia la manera d'enfrontar els problemes, partint de l'individu, revaloritzant els fets quotidians en lloc d'envestir els problemes de manera general i abstracta.

Aquesta revalorització dels sentiments particulars no nega gens la dimensió social, es tracta de veure els individus sota la condició d'essers socials.

Amb «Trenes rigurosamente controlados» Jiri Menzel va guanyar l'Oscar a la millor pel·lícula estrangera de l'any 1967. El film tracta de les experiències de Milos, un jove de desset anys, que treballa en una estació ferroviària de província durant l'ocupació alemanya de Txecoslovàquia. La seva temàtica pot semblar, tal vegada, un poc simple, però no és així, ja que l'estació representa un microcosmos i la riquesa de la pel·lícula està en la minuciosa observació dels personatges de l'estació.

Menzel descriu els esforços de Milos per convertir-se en un home, tan políticament com sexualment; es tracta del despertar polític d'un adolescent rodejat d'un món trist i cruel.

(Dimecres, dia 11).

LA DILIGENCIA (1939)

Director: John Ford

John Ford, pseudònim de Sean D'Ferma, va néixer a Cape Elizabeth, Maine (EE. UU.) l'any 1895. Arribà a Hollywood en 1914 i començà com a realitzador l'any 1917.

Ha estat, sens dubte, un dels millors directors que han existit al llarg de la història del cinema.

Les seves obres es caracteritzen per l'habilitat tècnica, on una fluïdesa narrativa fa que les històries siguin senzilles, assequibles per al gran públic i, sempre hi és present una nota humana o sentimental.

L'any 1929 John Ford es va unir al guionista Dudley Nichols, aquest aportà una influència de reminiscències alemanyes, amb un estil a la Kammerspielfilm, que el caracteritza per la concentració dramàtica i l'opressió ambiental: per aconseguir-ho s'utilitzen pocs actors, unitat de temps i espai, un espai físic reduït on es concentra i desenvolupa l'acció amb situacions límits i atmosferes pesades i lentes, que desemboquen cap a un cert fatalisme. Aquest esquema dramàtic es reflecteix a «La Diligencia», malgrat esser filmada en els meravellosos espais oberts de Nuevo México.

El film tracta de l'aventura d'un heterogeni grup d'individus units per l'atzar a l'interior d'una diligència. Els conflictes dramàtics neixen de la forçada convivència de caràcters en la tancada unitat de lloc i al llarg de les unitats d'acció i de temps.

Ford combina d'aquesta manera els grans espais oberts amb el reduït espai on el grup s'enfronta al futur desconegut.

«La Diligencia» marcà una pauta important, és el paradigma on es desenvoluparan totes les manifestacions posteriors del western, sobretot durant les dècades 40-50, l'edat d'or del gènere.

(Dijous, dia 12).

LA NUEVA BABILONIA (1929)

Director: Grigori Kozintsev i Leonid Trauberg

Kosintsev i Trauberg, juntament amb Yutkevitch varen ser els fundadors de la Fàbrica de l'Actor Excèntric (F.E.K.S.) creada a la Unió Soviètica.

Kosintsev, principal motor del grup va néixer a Kico (Ucrània). Va aportar al moviment els seus coneixements plàstics. Als quinze anys, sota la protecció del prestigiós director escènic Konstantin Madrjanov, va muntar, juntament amb Yutkevitch, un espectacle de pallasos excèntrics que seria l'origen de la futura «Fàbrica». Dintre d'aquesta organització es realitzaren films tan significatius com: «Las aventuras de Octubrina», «El manto», «La unión para la gran causa»... etc.

En el camp cinematogràfic el primer assaig va esser «Las aventuras de Octubrina», on els actors provenien del music-hall o de la dansa.

«La Nueva Babilonia» té com a marc la Comuna de París. És una pel·lícula on es noten les influències d'Eisenstein, sobretot respecte al muntatge, ritme i bellesa de les imatges.

La pel·lícula adquireix un relleu de crítica històrica i sociològica. Dins un cinema tècnicament madur, amb aquesta cinta, la F.E.K.S. assolí els seus objectius i el cim més alt de la producció de Trauberg i Kosintsev a l'etapa muda.

(Divendres, dia 13).

CÍRCULO DE ENGAÑOS (1981)

Director: Volker Scholöndorff

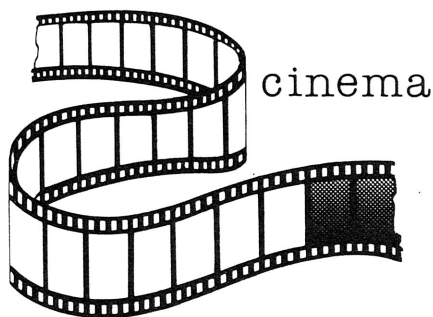
Continua essent un dels directors més importants de la «vella guàrdia» del «nou cinema alemany», nascuda en el festival d'Oberhausen en l'any 1962. És d'una escola cinematogràfica anticonformista i compromesa amb el present i el passat d'Alemanya.

L'any 1975 esclatà a El Líban la guerra civil. La ciutat (Beirut) i també el país es dividí en dues parts. Els cristians maronites a l'Est i els musulmans a l'Oest. El vell equilibri de races i religions quedava romput.

A Georg Laschen, destacat corresponsal alemany, se li ha assignat la guerra civil de El Líban. Quan arriba a Beirut es troba amb una realitat molt diferent a la que esperava. Cada un dels bàndols confrontats —cristians i musulmans— volen vendre la «seva» veritat. Però la revista que ha enviat a Laschen a Beirut també vol sensacionalisme, admetent a la vegada que estan a favor dels palestins i, per tant, veuen la situació des d'aquesta òptica.

La pel·lícula és una reflexió sobre el periodisme i els seus límits. Un intent d'explicar una complexa realitat, on no serveixen les estretes anàlisis ideològiques realitzades des de l'esquerra o la dreta.

(Dissabte, dia 14).

Bearn

Llevat de les autopromocions descarades que han enterbolit l'estrena de la versió cinematogràfica de *Bearn*, la gran novel·la de Llorenç Villalonga, ningú mínimament interessat pel recobriment de la nostra identitat pot desconèixer l'aportació que en aquest sentit suposa la pel·lícula. Això de banda, no podem deixar de comentar uns aspectes que ens preocupen, i que tenen més a veure amb l'actitud del possible espectador abans que amb la pel·lícula en si. En començar la projecció, una nota ens introdueix «històricament» per tal que puguem localitzar-la. Puix tota persona que hagi llegit la novel·la i conegui un poc la història de Mallorca sap que *Bearn* no resisteix una lectura com a novel·la «històrica» i seria ben danyós que la majoria dels espectadors donin per bona la realitat que se'ls presenta, com tampoc no seria gens saludable que un sector dels espectadors no encerti a veure més enllà del costumisme gastat i amb uns anacronismes que canten. *Bearn*, finalment, no s'ha d'interpretar com una obra «psicològica», tal com ha advertit Jaume Vidal i Alcover, sinó com una elegia. En escriure *Bearn*, Villalonga posa en don Toni tot l'escepticisme que la inevitable decadència suscita en ell i, en certa manera, converteix la novel·la en una recerca proustiana a través de l'evocació, braceja en un medi que coneix perfectament, llenega sigil·lós, mordaç, irònic, però també és capaç de deixar-se endur per la incredulitat, pel descoratjament, i proposar subtilment una visió d'aquell món que ens tempta, que ell mateix confessa admirar com s'admira l'inofensiu i irreversible d'una decadència. Paradoxalment, *Bearn* es converteix així en el més brillant epíleg de l'Escola mallorquina, tot i que fou necessària una guerra per tal que això succeís.

Quant al tractament de la novel·la, la pel·lícula destaca per la correcta exposició del conflicte intern que viu mossèn Joan Mayol, vertader protagonista de la novel·la, com més d'una vegada recalca l'autor. En canvi, tal com nosaltres ho veim, l'encontre papal, un dels passatges més atractius de l'obra, no resulta gens reeixit.

Tanmateix, del no-res a la versió de *Bearn* —bastant respectuosa, en general— hi va un abisme

que no hauria de restar en excepció. Després dels esforços que segons sembla ha suposat el doblatge de la pel·lícula, no entenem per quins motius es relega la versió en llengua catalana, i se la redueix al mer testimoniatge. Així, a més d'un baix rendiment comercial, poc estimulants per als exhibidors, es frustra en bona part la seva tasca «pedagògica». ¿No s'hauria pogut ajornar l'estrena de la versió espanyola per a un parell de setmanes? No hi ha dubte que aquest és el fruit de la inexistència política cinematogràfica de les distintes conselleries de cultura. I en aquest cas, la filmació de *Bearn* hauria d'incitar-la i no donar-la per satisfeta durant quatre anys.

A. N.

El cinema ensenya a estar present en el moment en què es trenca la cadena i el vehicle irremediablement se projecta dins el buit. Llavors, podem triar els ulls desorbitats o la lluminositat dels para-xocs. O les pipelles com un petit esquelet fòssil, el dofí llunyà, la sala blava on volta la ruleta. El cinema ensenya a esperar que es trenqui la cadena. O : no ensenya absolutament res.

De vegades, al terme de la darrera sessió, la gent surt travestida.

La pantalla, de plata com un corrector bucal.

Coneixem la simetria que es crea entre els peixos menjant i la neu del souvenir. Sabem que la porta brusquement oberta deixa el camí franc a les fulles per envair definitivament la casa.

LLUÍS JUNCOSA

LLIBRES

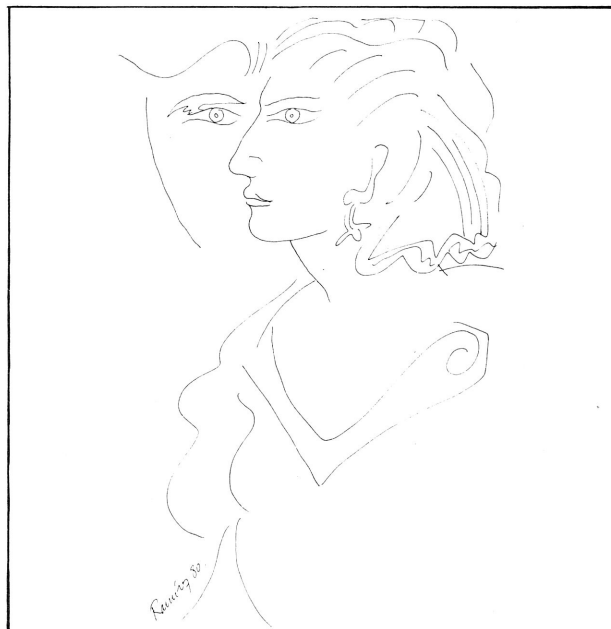
COMENTARI SOBRE EL LLIBRE DE MERCÈ DE PRAT I VÍCTOR RAMÍREZ «POEMES I DIBUIXOS» *

Els poemes de Mercè de Prat són una autobiografia completa en una de les versions de poesia temporal i explícita més denses que he llegit darrerament. És una poesia d'al·lusions diàfanques que va del naixement a la maduresa de l'autora, d'una manera gairebé diacrònica i amb un comiat final projectat vers el futur, alhora que cada poema té una qualitat, aparent i volguda, d'estàtic, feta emprant els temps de verbs presents o passats, i amb versos ara prosaics ara lírics.

No sóc crític d'art, però vull mencionar, abans de continuar aquest comentari, els dibuixos de Víctor Ramírez, perquè formen, pel seu caràcter dinàmic, un paral·lelisme antitètic als poemes, el qual dona a tot el llibre una doble dimensió lírica. Si recordem la definició de poesia de Lévi-Strauss, com a lluita entre la integració sintàctica i la desintegració semàntica, cosa que Mercè de Prat produeix, les imatges en moviment de Víctor Ramírez que, dit sigui de pas, exhibeixen una rara economia de detall, contrasten de tal manera amb l'estatisme dels poemes, que tot plegat constitueix una síntesi que atrau a la primera mirada i lectura, i abraça un ampli radi de contingut dins la concreció de la protagonista del recull que és la dona, tant en els temes plàstics com en els de les composicions. Tenint, doncs, en compte aquestes imatges femenines d'un erotisme vital i estètic, en llegir els poemes descobrim la unitat autònoma de cadascun, sense que per això es trenqui la del recull sencer, dibuixos inclosos, i que, quant a la poesia i a la poetessa, són una presentació —en el sentit més literal— de tota una vida.

Si és veritat, com pretenen alguns estructuralistes, que en cada poema, o en cada col·lecció, hom pot trobar-hi la clau, que il·lumina la lectura entera, en un mot o en un sintagma, jo diria que la clau d'aquest llibre és, evidentment, el lema de Max Jacob «el meu cor, un lloc entremig», sobretot en adonar-nos que la darrera expressió, «un lloc entremig» fa de títol en l'interior del llibre. Havent considerat el que això significa, i fixant-nos que es tracta d'un èmfasi en l'«indret» i no en el «temps», podem aprofundir en el producte poètic que tenim entre mans.

S'obre amb «Partida de naixement», amb nou ventures, i una d'elles és la de ser dona, la importància de la qual ressalta pel fet que ho diu en el vers més breu i sobri. I acaba amb «Incineració» on la poetessa, en acomiadar-se, es veu transformada —al darrer vers— en «un ocell presoner, un camp amb cendra i sal», on la imatge de l'ocell comporta l'esperança que la mort sigui un misteri, per la connotació amb el fènix, i no pas una anihilació. Dins aquesta

realitat, la de ser dona, i aquesta esperança, la del misteri, la biografia transcorre, no solament feta amb el recurs de la memòria recolzada en imatges, sinó també en pensaments, els quals, sense cap pretensió allisonadora, complementen la descripció de la realitat viscuda. Així, entre ells, en trobem de referits a la poètica:

*Vols dir-me si la poesia és una comunicació?
Jo crec fatalment que es diuen les paraules
tal com udola el vent,*

sempre deixant que la raó estètica construeixi, sense abusar-ne, amb les diverses tècniques a l'abast. Com, per exemple, la surrealista:

*Pels prats de la meua esquena
ballen milers d'esquirols.*

Però allò que destaca en tots els poemes és que la varietat tècnica ha estat sotmesa al més íntim sentiment del jo, el qual preval d'una manera comunicativa, amb excepcions, com a «Les herbes», paradigma aquest del que diu Maria Aurèlia Capmany a la introducció, que Mercè de Prat converteix «allò que seria exterior en un altre... en la seva secreta intimitat».

Ara bé, aquesta metamorfosi no és pas hermètica. La poetessa no confia merament en la perfecció tècnica del producte final per atraure el lector, no intenta parlar del «jo personal» amb jeroglífics o virtuosismes fonètics i còctels semàntics —treball d'orfebreria que sembla estar de moda entre els «magnífics»—, sinó que mostra un jo poètic sense amagatalls, sense aparentar secrets pletòrics. Ella sap que la intimitat més fonda no s'ha de dir perquè, senzillament, no hi ha mots per a dir-la. Aleshores, conscient que no ha de buidar la naturalesa humana enredant i enredant-se amb hermetismes, plena de seny, es serveix de la pregunta retòrica —com «repo-

* Edició: Taller de Picasso. Barcelona.

saré dins l'atzur infinit?»— quan topa amb els camins que porten al misteri. La norma, però, de les seves composicions és afirmativa i comunicativa, tant si emprà l'aforisme —«cada ferida ha de dur la seva cicatriu»— com la narració —el nom del fill inspirat pel de l'amic— com la descripció —«em sento pedra viva d'aquest espadat i com ell un munt de roca»—.

Ens trobem davant l'expressió de la física espiritualitat de la vida, que no depèn de modes sinó d'intensitat. Ànima i cos són conceptes útils però no reals. En això hi ha un paral·lelisme entre la poesia de Mercè de Prat i la de Miquel Martí i Pol, car aquest ha estat el primer productor de poesia pròpiament corpòria, i a la qual la nostra poetessa hi arriba per camins ben diferents, els de l'herència religioso-burguesa, però igualment sense transcendentalismes, sense intentar respondre a aquelles preguntes tòpiques, «d'on venim, qui som i on anem», sinó amb la senzillesa del «jo sóc un verb i em conjugo».

És aquest conjugar-se el valor màxim de la seva poesia, presentada amb estampes temporals i geogràfiques que, al capdavant, són trossos de la història personal:

*Em busco a mi mateixa en les paraules
després d'haver vessat lleixiu per les pestanyes
perquè encara creia o crec que us estimava.*

Ni el lament ni el goig dominen, encara que hi són inherents com l'humor: a «El parc del tramvia

blau» al costat de «Parc per perdre una sabata», hi llegim «Parc per engegar muntanya avall el tramvia blau. Parc regat amb saliva enamorada». En tot el recull, i dins la línia corpòria, com corporis són els dibuixos, hi ha un equilibri formal que correspon al «lloc entremig», des d'on ens comunica, conscientment o inconscient, una mescla d'estoïcisme i d'hedonisme, fruit de l'experiència femenina de viure. Equilibri que, aparentment, trenca al darrer poema, «Incineració», en desitjar «Vull arribar al Tot, o al No-res, de l'oasi entremig», on, en la meua opinió, els conceptes de «Tot» i de «No-res» s'igualen, i així, fins en l'expressió d'un afany final, només resta el lloc entremig, com un oasi que contradiu tota idea absoluta, per més que, per atavisme, aquest tipus d'idea ens hagi pogut semblar una solució. El vitalisme corpori de la dona preval subtilment fins al darrer vers d'aquestes invencions poètiques de Mercè de Prat, car la repetició de la imatge de la cendra s'imposa als interrogants retòrics de «l'atzur infinit», de la «gràcia» i d'una «vida futura».

Avui hem d'afegir un altre nom al «lloc entremig» poètic que la dona ja ha conquerit i que ens obre unes noves perspectives que no podem ignorar més.

ANTONI TURULL
professor de català de la
universitat de Bristol (Anglaterra)

Març 1983

FÁBRICA D'ARTICLES DE PELL
guants
bosses
peces de vestit
i marroquineria en general

Gran Via de Colón Telèfon 50 19 00
INCA

FAJAS *Reinas*® CORSETERIA
J. Masdeu
Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de mallorca

*al servei
de la dona
jove i elegant*

dona
corseteria
J. Masdeu
COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

**“la Caixa”
Cada dia
més
a prop.**

**Més de 700
oficines unides
per teleprocés
al vostre servei.**

CAIXA DE PENSIONS

“la Caixa”

PUBLICACIONS

LLOMPART, Josep M. **Joan Alcover**. Ciutat, 1964.

MELIÀ, Josep. **El Dret Civil de les Illes**. Ciutat, 1967.

ROSSELLÓ I VERGER, Vicenç M. **Prehistòria de l'aviació a Mallorca**. Ciutat, 1974.

PINYA I HOMS, Romà. **La participació de Mallorca a les Corts Catalanes**. Ciutat, 1978.

ALENYAR I FUSTER, Miquel. **Una política econòmica per a les nostres Illes**. Ciutat, 1979.

COLOM PASTOR, Bartomeu. **Què és autonomia?** Ciutat, 1980.

MIRALLES I MONSERRAT, Joan. **Vida i obra d'en Pere Capellà (Mingo Revulgo)**. Ciutat, 1981.

De propera aparició (Juny 1983):

COLOM CAÑELLAS, Antoni J. **Nacionalisme i Educació a Mallorca**.

Nota: Aquestes publicacions es troben a la venda a les llibreries i al local d'OCB (Impremta, 1 pral. 2.ª) al preu de 200 Pts. Les que s'encarreguin per correu se pagaran per endavant.